

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΡΕΒΕΚΚΑ ΠΑΙΔΗ

Διπλωματική Εργασία

**«Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΤΩΝ
ΜΙΚΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ»**

του

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δεκέμβριος 2022

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Παναγιώτης Λαμπρόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθεί η σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία υπό το πρίσμα των μικρών δυνάμεων. Δύο είναι οι κύριοι λόγοι που συνηγορούν υπέρ της σημασίας της διεξαγωγής αυτής της εργασίας.

Ο πρώτος σχετίζεται με τα πλεονεκτήματα της μελέτης των στρατιωτικών ασκήσεων. Κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών ασκήσεων οι δυνάμεις καλούνται να ανταποκριθούν σε ένα σενάριο που μπορεί να λάβει χώρα σε πραγματικές συνθήκες, προετοιμάζοντας με αυτόν τον τρόπο τις στρατιωτικές δυνάμεις μίας χώρας. Παράλληλα, οι ασκήσεις καλύπτουν όλο το φάσμα των στρατιωτικών επιχειρήσεων, από τη μάχη μέχρι την ανθρωπιστική βοήθεια και από τη σταθεροποίηση έως την ανασυγκρότηση, ανταποκρινόμενες με αυτόν τον τρόπο σε διαφοροποιημένους εκπαιδευτικούς στόχους, όπως η οικοδόμηση δεξιοτήτων και γνώσεων, η εξάσκηση μηχανισμών συντονισμού ή η επικύρωση διαδικασιών. Τα αποτελέσματα αυτών των ασκήσεων μπορούν να παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες στην ανώτατη στρατιωτική διοίκηση όσον αφορά σε τομείς που χρίζουν περαιτέρω βελτίωσης για την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας, της αποτελεσματικότητας και της απόδοσης. Τέλος, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να έχουν έναν θετικό αντίκτυπο σε διπλωματικό επίπεδο και τη δημιουργία νέων συμμαχιών.

Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με τη σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων ιδίως για τα μικρά κράτη, όπως η Ελλάδα. Τα μικρά κράτη διέπονται από ορισμένους περιορισμούς και προκλήσεις όπως περιορισμένους πόρους και στρατιωτικές ικανότητες για τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας (π.χ. σε ανθρώπινο δυναμικό, εξοπλισμό, εκπαίδευσης διαχείρισης γνώσης και πληροφοριών), καθώς και περιορισμένες δυνατότητες άσκησης εξωτερικής πολιτικής και καθορισμό της διεθνούς ατζέντας. Εξαιτίας αυτών των περιορισμών, τα μικρά κράτη επιλέγουν σε μεγάλο βαθμό τη στρατηγική των συμμαχιών.

Στη βάση αυτή, επομένως, αναμένεται πως η διεξαγωγή (κοινών) στρατιωτικών ασκήσεων θα μπορέσει να ενισχύσει τη στρατιωτική ικανότητα μικρών κρατών όπως η Ελλάδα. Ταυτόχρονα, μπορεί να συνεισφέρει και προς την κατεύθυνση της δημιουργίας νέων συνεργασιών και συμμαχιών, καθώς και την αύξηση της

διαπραγματευτικής ικανότητας της Ελλάδας σε διπλωματικό επίπεδο, ιδίως για θέματα που άπτονται της κυριαρχίας των εθνικών της συνόρων - που είναι ταυτόχρονα και ευρωπαϊκά. Το ζήτημα αυτό καθίσταται ιδιαίτερα ενδιαφέρον τόσο υπό το πρίσμα της αναβάθμισης της θέσης της Ελλάδας ως μέλος του NATO, όσο και υπό το πρίσμα του συνεχούς και ολοένα και αυξανόμενου αναθεωρητισμού της ρεβιζιονιστικής πολιτικής που έχει υιοθετήσει η Τουρκία.

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	4
1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά των μικρών κρατών	4
1.2 Περιορισμοί και απειλές των μικρών κρατών.....	6
1.3 Στρατηγικές των μικρών κρατών	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΚΗΣΕΙΣ	18
2.1 Στρατιωτικές ασκήσεις.....	18
2.2 Κοινές στρατιωτικές ασκήσεις.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	47
4.1 Συμμετοχή της Ελλάδας σε στρατιωτικές ασκήσεις.....	47
4.2 Η σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα ως μικρό κράτος.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	65
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τοποθέτηση του προβλήματος

Το ευρύτερο περιβάλλον εντός του οποίου βρίσκεται η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντικές απειλές σε επίπεδο γεωπολιτικό, οικονομικό και ασφαλείας. Νέες απειλές αναδύονται συνεχώς εξαιτίας των συνεχών μεταβολών που λαμβάνουν χώρα σε αυτό το περιβάλλον. Η Ελλάδα καλείται να αναβαθμίσει και να αξιολογήσει την επιχειρησιακή και στρατιωτική της ετοιμότητα προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτές τις απειλές και να διασφαλίσει την ακεραιότητα και τη βιωσιμότητά της. Σε αυτό το πλαίσιο έχει επενδύσει σημαντικά την τελευταία δεκαετία στις στρατιωτικές ασκήσεις.

Κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών ασκήσεων οι δυνάμεις καλούνται να ανταποκριθούν σε ένα σενάριο που μπορεί να λάβει χώρα σε πραγματικές συνθήκες, προετοιμάζοντας με αυτόν τον τρόπο τις στρατιωτικές δυνάμεις μίας χώρας. Παράλληλα, οι ασκήσεις καλύπτουν όλο το φάσμα των στρατιωτικών επιχειρήσεων, από τη μάχη μέχρι την ανθρωπιστική βοήθεια και από τη σταθεροποίηση έως την ανασυγκρότηση, ανταποκρινόμενες με αυτόν τον τρόπο σε διαφοροποιημένους εκπαιδευτικούς στόχους, όπως η οικοδόμηση δεξιοτήτων και γνώσεων, η εξάσκηση μηχανισμών συντονισμού ή η επικύρωση διαδικασιών. Τα αποτελέσματα αυτών των ασκήσεων μπορούν να παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες στην ανώτατη στρατιωτική διοίκηση όσον αφορά σε τομείς που χρήζουν περαιτέρω βελτίωσης για την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας, της αποτελεσματικότητας και της απόδοσης. Τέλος, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να έχουν έναν θετικό αντίκτυπο σε διπλωματικό επίπεδο και τη δημιουργία νέων συμμαχιών.

Οι στρατιωτικές ασκήσεις αποκτούν ακόμα περισσότερη σημασία για τα μικρά κράτη, όπως η Ελλάδα. Τα μικρά κράτη διέπονται από ορισμένους περιορισμούς και προκλήσεις, όπως περιορισμένους πόρους και στρατιωτικές ικανότητες για τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας (π.χ. σε ανθρώπινο δυναμικό, εξοπλισμό, εκπαίδευσης, διαχείρισης γνώσης και πληροφοριών), καθώς και περιορισμένες δυνατότητες άσκησης εξωτερικής πολιτικής και καθορισμό της διεθνούς ατζέντας. Εξαιτίας αυτών των περιορισμών, τα μικρά κράτη επιλέγουν σε μεγάλο βαθμό τη στρατηγική των συμμαχιών.

Στη βάση αυτή, επομένως, αναμένεται πως η διεξαγωγή (κοινών) στρατιωτικών ασκήσεων θα μπορέσει να ενισχύσει τη στρατιωτική ικανότητα μικρών κρατών όπως η Ελλάδα. Ταυτόχρονα, μπορεί να συνεισφέρει και προς την κατεύθυνση της δημιουργίας νέων συνεργασιών και συμμαχιών, καθώς και την αύξηση της διαπραγματευτικής ικανότητας της Ελλάδας σε διπλωματικό επίπεδο, ιδίως για θέματα που άπτονται της κυριαρχίας των εθνικών της συνόρων - που είναι ταυτόχρονα και ευρωπαϊκά. Το ζήτημα αυτό καθίσταται ιδιαίτερα ενδιαφέρον τόσο υπό το πρίσμα της αναβάθμισης της θέσης της Ελλάδας ως μέλος του ΝΑΤΟ, όσο και υπό το πρίσμα του συνεχούς και ολοένα και αυξανόμενου αναθεωρητικού της ρεβιζιονιστικής πολιτικής που έχει υιοθετήσει η Τουρκία.

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθεί η σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία υπό το πρίσμα των μικρών δυνάμεων.

Δομή της εργασίας

Η παρούσα εργασία αποτελείται συνολικά από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει τη θεωρία σχετικά με τα μικρά κράτη, παρουσιάζοντας τα χαρακτηριστικά, τους περιορισμούς, τις απειλές και τις στρατηγικές των μικρών κρατών. Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει τον ρόλο των στρατιωτικών ασκήσεων συνολικά, σε επίπεδο στρατιωτικό και πολιτικό-διπλωματικό. Μία πρώτη σύζευξη αυτών των δύο κεφαλαίων επιχειρείται στο τρίτο κεφάλαιο, το οποίο παρουσιάζει συνοπτικά τη σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για τα μικρά κράτη. Μεγαλύτερη εμβάθυνση σε αυτή τη σχέση λαμβάνει χώρα στο τέταρτο κεφάλαιο, όπου αρχικά παρουσιάζονται οι στρατιωτικές ασκήσεις στις οποίες λαμβάνει μέρος η Ελλάδα και εν συνεχεία εξετάζεται η σημασία αυτών για τη χώρα, υπό το πρίσμα της θεωρίας των μικρών κρατών. Το τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας και καταθέτει προτάσεις πρακτικής εφαρμογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Καθώς η παρούσα εργασία εξετάζει την περίπτωση της Ελλάδας υπό το πρίσμα των μικρών κρατών, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αρχικά μία αναφορά στην έννοια και στα χαρακτηριστικά των μικρών κρατών, ούτως ώστε να κατανοηθούν τα χαρακτηριστικά της Ελλάδας ως μικρό κράτος. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στους περιορισμούς και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μικρά κράτη στη βάση των χαρακτηριστικών τους και στις στρατηγικές μεταξύ των οποίων μπορούν να επιλέξουν, προκειμένου να ξεπεράσουν αυτές τις προκλήσεις, ενίοτε αξιοποιώντας και τα χαρακτηριστικά τους, μετατρέποντας τους περιορισμούς σε δυνατά σημεία. Επίσης, η ανάλυση των στρατηγικών των μικρών κρατών θα επιτρέψει στη συνέχεια να εξεταστεί αν η συμμετοχή της Ελλάδας στις στρατιωτικές ασκήσεις εμπίπτει σε κάποια(-ες) εξ αυτών των στρατηγικών.

1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά των μικρών κρατών

Αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν πως το γεωγραφικό μέγεθος ή ο πληθυσμός ενός κράτους αποτελούν κριτήρια για να προσδιοριστεί ως μικρό (Honkanen, 2002, σελ. 13; Rickli, 2008, σελ. 309; Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 34). Από την άλλη πλευρά συχνά υποστηρίζεται ότι το μέγεθος δεν αποτελεί παρά μία κοινωνική κατασκευή. Υπό αυτό το πρίσμα, το κριτήριο που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του μεγέθους ενός δρώντος κράτους εξαρτάται από το ευρύτερο πλαίσιο. Το μέγεθος είναι εγγενώς μια σχεσιακή έννοια και αποκτά νόημα στο πλαίσιο μίας σύγκρισης με ένα άλλο κράτος (Honkanen, 2002, σελ. 13; Panke, 2012, σελ. 314; Bailesetal., 2016, σελ. 4; Jesse & Dreyer, 2016). Σχετικά με αυτή τη διαπίστωση είναι και τα κριτήρια που χρησιμοποιεί ο Diplo (2021) για να ορίσει τα μικρά κράτη. Από τη μία πλευρά αναφέρει τα ποσοτικά κριτήρια, που περιλαμβάνουν το γεωγραφικό μέγεθος ή τον πληθυσμό. Από την άλλη πλευρά αναφέρει τα ποιοτικά κριτήρια που σχετίζονται περισσότερο με το πώς γίνονται αντιληπτές οι σχέσεις των κρατών μεταξύ τους. Άλλωστε, ο Crandall (2014, σελ. 34) αναφέρει πως ένα κράτος ορίζεται ως μικρό στη βάση του αν είναι το αδύναμο μέρος σε μία ασύμμετρη σχέση.

Σε αυτό το σημείο, ωστόσο, ο όρος ‘μικρό κράτος’ δεν θα πρέπει να συγχέεται με τον όρο ‘αδύναμο κράτος’. Οι Pedí και Sarri (2019, σελ. 4) κάνουν χρήση του όρου «μικρό αλλά έξυπνο κράτος» (small but smart state) προκειμένου να περιγράψουν

ακριβώς αυτή τη διαφορά: τη δυνατότητα και ικανότητα των μικρών κρατών να αξιοποιούν την ήπια δύναμή τους. Οι συγγραφείς τονίζουν πως τα «μικρά αλλά έξυπνα κράτη» αξιοποιούν ευκαιρίες, συνεργασίες, φήμη, καινοτομία, προορατικές ενέργειες, ούτως ώστε να επιτύχουν τους στόχους τους.

Μερικές φορές, τα κράτη χωρίζονται σε μεγάλα και μικρά με βάση την οικονομική τους ισχύ (π.χ. ΑΕΠ), και ακόμα περισσότερο υπό το πρίσμα του αν είναι κατάλληλη για διαπραγματεύσεις (Panke, 2012, σελ. 314; Bailesetal., 2016, σελ. 4). Στη βάση αυτή, ένα κράτος μπορεί να χαρακτηριστεί ως μικρό εάν έχει μικρότερες από το μέσο όρο σχετικές ικανότητες σε ένα δεδομένο πλαίσιο διαπραγμάτευσης, ιδίως σε εκείνες στις οποίες διακυβεύονται άμεσα ή έμμεσα διανεμητικά αποτελέσματα (Panke, 2012, σελ. 314). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι διαθέσιμοι προϋπολογισμοί επηρεάζουν τον αριθμό του προσωπικού και των εμπειρογνομόνων της κυβέρνησης και των υπουργείων που είναι διαθέσιμα προκειμένου να αναπτυχθούν εθνικές διαπραγματευτικές θέσεις βάσει των οποίων οι διπλωμάτες μπορούν να συμμετέχουν ενεργά σε αυτές. Επιπλέον, οι προϋπολογισμοί επηρεάζουν το μέγεθος των αντιπροσωπειών που υπερασπίζονται τις εθνικές θέσεις σε μία διαπραγμάτευση. Τα κράτη που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικές ελλείψεις είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην ανάπτυξη εθνικών θέσεων, στη συλλογή των απαραίτητων βασικών πληροφοριών, στην ανάπτυξη εμπειρογνομοσύνης και στην υπεράσπιση των θέσεων τους σε διεθνές επίπεδο (Panke, 2012, σελ. 315). Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε ένα ακόμη κριτήριο για τον ορισμό των μικρών κρατών που είναι η οικονομική τους ισχύ σε συνδυασμό και με τη διπλωματική και στρατιωτική τους ισχύ (Bailesetal., 2016, σελ. 4).

Άλλες μελέτες εξετάζουν τις στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών προκειμένου να γίνει διάκριση μεταξύ μικρότερων κρατών και μεγάλων δυνάμεων ή υπερδυνάμεων (Bailesetal., 2016, σελ. 4; Baldacchino & Wivel, 2020, σελ. 5), κάτι που είναι ιδιαίτερα κατάλληλο σε διαπραγματεύσεις που λαμβάνουν χώρα υπό τη σκιά μιας ένοπλης σύγκρουσης ή στον τομέα πολιτικής ασφαλείας (Panke, 2012, σελ. 314). Όπως σημειώνει και ο Galang (2022, σελ. 42), ο όρος ‘μικρό κράτος’ δεν αναφέρεται στο μέγεθος μιας χώρας αλλά στην έλλειψη αποτελεσματικής πολιτικής και στρατιωτικής της δύναμης για να αμφισβητήσει τις μεγάλες δυνάμεις.

Δεδομένου ότι ένα κράτος ορίζεται ως μικρό στη βάση της έκτασης δράσης του σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής (Baldacchino & Wivel, 2020, σελ. 5) και επομένως αν μπορεί να επηρεάσει μία διεθνή ατζέντα (Honkanen, 2002, σελ. 15), η Παιδή (2016, σελ. 44) υιοθετεί μία περισσότερο οντολογική προσέγγιση στον ορισμό του μικρού κράτους, υποστηρίζοντας ότι ένα κράτος ορίζεται ως μικρό όταν δεν αποτελεί μία μεγάλη δύναμη, λαμβάνοντας υπόψη την κατηγοριοποίηση των μικρών και μεγάλων δυνάμεων στο διεθνές σύστημα. Παρομοίως, ο Rickli (2008, σελ. 309) τονίζει πως ένα κράτος είναι μικρό όταν δεν ασκεί επιρροή στο διεθνές σύστημα. Από την άλλη πλευρά, όμως, αξίζει να επισημανθεί και ο ισχυρισμός της Pedí (2020, σελ. 169) ότι τα μικρά κράτη ενδέχεται να αποτελούν ρυθμιστή της ισορροπίας ισχύος των μεγάλων δυνάμεων εντός του διεθνούς συστήματος ('bufferstate').

1.2 Περιορισμοί και απειλές των μικρών κρατών

Η επιβίωση των μικρών κρατών διέπεται από διαφορετικούς κανόνες από αυτούς που διέπουν τις μεγάλες δυνάμεις. Επίσης, η έλλειψη υλικών δυνατοτήτων αποτελεί στρατηγικό περιορισμό για τα μικρά κράτη. Σε σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις, που διαμορφώνουν τους κανόνες, τα μικρά κράτη είναι η λήπτες αυτών των κανόνων. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι ο ρεαλισμός (π.χ. ισορροπία δυνάμεων) δεν καθοδηγεί τις εξωτερικές πολιτικές των μικρών δυνάμεων, αλλά σημαίνει ότι αυτές οι πρωτοβουλίες πρέπει να εξεταστούν με γνώμονα τη συνολική δυναμική που διέπει τη συμπεριφορά τους (Galang, 2022, σελ. 42).

Επιπλέον, τα μικρά κράτη αντιμετωπίζουν εμπόδια που σχετίζονται με το μέγεθός τους στις διεθνείς διαπραγματεύσεις. Λόγω των μικρότερων οικονομικών πόρων, τα μικρά κράτη έχουν μειονεκτήματα όσον αφορά στην έγκαιρη ανάπτυξη οδηγιών, την ενεργό συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις και την αποτελεσματικότητα της διαμόρφωσης στρατηγικών (Panke, 2012, σελ. 317; Diplo, 2021). Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι ένα μικρό κράτος δεν μπορεί να συμμετάσχει αποτελεσματικά και να επηρεάσει επιτυχώς την έκβαση των διαπραγματεύσεων. Τα μικρά κράτη δεν είναι απαραίτητα αδύναμα κράτη. Ενώ μπορεί να μην έχουν τους οικονομικούς, διοικητικούς, γνωστικούς και προσωπικούς πόρους για να είναι τόσο ενεργά στις διεθνείς διαπραγματεύσεις με τους μεγαλύτερους ομολόγους τους, μπορούν να προσαρμόσουν τις διαπραγματευτικές τους στρατηγικές στις ικανότητες και στους

πόρους τους, στη βάση της ιεράρχησης, δηλαδή της έμφασης σε θέματα μείζονος σημασίας (Panke, 2012, σελ. 317).

Η Παιδή (2016, σελ. 54) επίσης τονίζει πως τα μικρά κράτη έχουν μικρότερα περιθώρια δράσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, κάτι που οδηγεί σε μικρότερο περιθώριο σφάλματος. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει πως θα πρέπει να καθοδηγείται από μία προσεκτική διαχείριση της εξωτερικής του πολιτικής και των εξωτερικών του σχέσεων, ώστε να ελαχιστοποιεί τους κινδύνους. Ως εκ τούτου, η εξωτερική πολιτική ενός μικρού κράτους βασίζεται ως επί το πλείστον στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων. Ακριβώς, όμως, επειδή τα μικρά κράτη εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη δομή ισχύος του συστήματος και τις διακυμάνσεις στις περιφερειακές σχέσεις εξουσίας, μπορούν να εκμεταλλευθούν τον ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και να αξιοποιήσουν το περιθώριο δράσης που προκύπτει από αυτές τις διακυμάνσεις (Παιδή, 2016, σελ. 55).

Η περιορισμένη ικανότητα των μικρών κρατών σε επίπεδο πολιτικό, οικονομικό και διοικητικό, σε συνδυασμό με τη μειωμένη δύναμή τους σε μία ασύμμετρη σχέση που επηρεάζει τη διπλωματική τους ικανότητα, αποτελούν δύο σημαντικούς περιορισμούς αυτών των κρατών σύμφωνα με τους Baldacchino και Wivel (2020, σελ. 5-6). Ζητήματα επαρκούς ενέργειας, οικονομικής βιωσιμότητας, κυβερνοεπιθέσεων και διασφάλισης της εθνικής ταυτότητας αποτελούν περιορισμούς και απειλές όπως υποστηρίζει ο Crandall (2014, σελ. 31). Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι, επίσης, καθιστούν ένα μικρό κράτος ιδιαίτερα ευάλωτο σε φυσικές καταστροφές, σε απομονωτισμό, σε οικονομικές κρίσεις και συνολικά δημιουργούν σημαντικούς αναπτυξιακούς περιορισμούς (Diplo, 2021). Οι Thorhallsson και Bailes (2017) αναγνωρίζουν τρεις κατηγορίες απειλών για τα μικρά κράτη: α) πολιτικές (π.χ. διπλωματία, άμυνα, δημόσια διοίκηση), β) οικονομικές (π.χ. εμπόριο, οικονομικές κρίσεις), γ) κοινωνικές (π.χ. καλλιτεχνική δημιουργία, καινοτομία, εθνική ταυτότητα).

Σε κάθε περίπτωση, οι επιλογές των μικρών κρατών όσον αφορά στη δράση τους καθοδηγούνται από ένα σύνολο εγχωρίων παραγόντων που είναι οι κάτωθι (Παιδή, 2016, σελ. 67): γεωγραφία (θέση του μικρού κράτους εντός του διεθνούς συστήματος), μέγεθος πληθυσμού, οικονομικοί πόροι και οικονομική ισχύς, ιστορία, φήμη και κύρος, πολιτικό σύστημα, διοικητικές ικανότητες. Μελετώντας,

αναγνωρίζοντας και αξιοποιώντας τους προαναφερθέντες παράγοντες, το θεωρητικό υπόβαθρο της δράσης των μικρών κρατών είναι η θεωρία ‘small state status seeking’ (Pedi & Kouskouvelis, 2019, σελ. 152). Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία υποστηρίζεται πως τα μικρά κράτη επιλέγουν ενέργειες που θα τα καταστήσουν χρήσιμους και σημαντικούς συμμάχους των μεγάλων δυνάμεων με βάση τα ανωτέρω. Τα χαρακτηριστικά που διέπουν το καθεστώς (status) αυτών των κρατών είναι τα κάτωθι (Pedi & Kouskouvelis, 2019, σελ. 152): 1) το status είναι θέση (υποθέτει νόημα), είναι αντιληπτό (είναι αυτό που σκέφτεται για τον εαυτό του και τους άλλους), αλλά και κοινωνικό (συλλογικές πεποιθήσεις για τη στάση ενός κράτους σε σχέση με άλλα κράτη), 2) σχετίζεται με την έννοια της αναγνώρισης, 3) μπορεί να ανήκει στη λειτουργική ομάδα (γείτονες-περιφερειακές ομάδες) ή στην ιδεολογική (άμεσοι ανταγωνιστές), 4) υιοθετούν διαφορετικές στρατηγικές από τις μεγάλες δυνάμεις με βάση τους πόρους και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, 5) μπορεί να επιλέξει να βελτιώσει το status του μέσω της κινητικότητας, του ανταγωνισμού και/ή της δημιουργικότητας, 6) μπορεί να έχει ως στόχο να αποτελεί μέρος μίας ή περισσοτέρων ομότιμων ομάδων με παρόμοιο status ή να αναγνωριστεί από μία μεγάλη δύναμη ως σημαντικός/χρήσιμος σύμμαχος και αυτή η αναγνώριση 7) θα πρέπει να είναι δημόσια, 8) σχετίζεται με τον εξωστρεφή προσανατολισμό.

1.3 Στρατηγικές των μικρών κρατών

Τα μικρά κράτη ακολουθούν ένα ευρύ φάσμα πολιτικών ασφάλειας. Μπορούν είτε να παραμείνουν ουδέτεροι είτε να συμμετάσχουν σε συμμαχίες, καθώς και να επιλέξουν τη στρατηγική bandwagoning ή της εξισορρόπησης. Ως επί το πλείστον, τα μικρά κράτη υποτάσσονται σε κυρίαρχα κράτη, σύμφωνα με τον Lake (2009, σελ. 9), ως μέσο για την απόκτηση τάξης. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκουν την τάξη σε μια ιεραρχική σχέση για την ενίσχυση της ασφάλειας και της εδαφικής τους ακεραιότητας, τη σαφή προστασία των δικαιωμάτων τους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, αλλά και για να θέσουν και να επιβάλουν πρότυπα συμπεριφοράς. Αυτά τα οφέλη μπορεί να υπερβαίνουν το κόστος κυριαρχίας που συνεπάγεται η επιβολή κανόνων άνωθεν, με αποτέλεσμα ορισμένα μικρά κράτη να παραχωρούν σημαντική αυτονομία σε μεγάλες δυνάμεις σε αντάλλαγμα για οικονομικά οφέλη και ασφάλεια από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές. Γενικά, όσο πιο αδύναμο είναι το κράτος, τόσο πιο πιθανό είναι να υποχωρήσει (Walt, 1987, σελ. 29). Επίσης, πολλοί μελετητές θεωρούν τις συμμαχίες ως κρίσιμες για την επιβίωση και την ευημερία των μικρών

κρατών, αλλά διαφωνούν ως προς το αν τα μικρά κράτη τείνουν να επιλέγουν τη στρατηγική bandwagoning (ευθυγράμμιση με τους πιο ισχυρούς ή απειλητικούς παράγοντες) ή της ισορροπίας (να ευθυγραμμίζονται με ασθενέστερους παράγοντες έναντι ισχυρών ή απειλητικών παραγόντων) (Thorhallsson & Steinsson, 2017).

Στρατηγικές εταιρικές σχέσεις (Strategic partnerships)

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και το περιβάλλον που διαμορφώνεται στον 21^ο αιώνα σημείωσαν την άνοδο των στρατηγικών εταιρικών σχέσεων στις διεθνείς υποθέσεις. Μία στρατηγική εταιρική σχέση διαφέρει από την τακτική διμερή συνεργασία ως προς την παρουσία κοινών αξιών, κοινών συμφερόντων και αμοιβαίας κατανόησης στην οποία βασίζεται αυτή η εταιρική σχέση. Μία στρατηγική εταιρική σχέση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επιδίωξη στενότερης συνεργασίας υπό το πρίσμα των συστημικών αλλαγών ή απλώς για την ανάπτυξη ενός «ρητορικού μηχανισμού» στο πλαίσιο της παγκόσμιας πολιτικής. Επίσης, έχει οριστεί και ως μια δομημένη συνεργασία μεταξύ κρατών (ή άλλων παραγόντων) για την αξιοποίηση οικονομικών ευκαιριών ή για την αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφάλειας πιο αποτελεσματικά από ό,τι θα μπορούσε να επιτευχθεί μεμονωμένα (Galang, 2022, σελ. 38).

Συνολικά, μια στρατηγική εταιρική σχέση είναι μια μορφή συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας μεταξύ χωρών, ως επί το πλείστον χωρίς επίσημη στρατιωτική συμμαχία. Αντίθετα, συνήθως καθιερώνεται μέσω μιας λιγότερο επίσημης συμφωνίας. Επίσης, τα μέρη μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης δεν έχουν επίσημη δέσμευση να υπερασπιστούν το ένα το άλλο σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης. Πέρα από τη συνολική δομή μιας συνεργασίας, μια στρατηγική εταιρική σχέση αφορά επίσης τη διπλωματική επικοινωνία. Αυτό βασίζεται στο ότι ο όρος ‘στρατηγική’ υποδηλώνει μακροπρόθεσμα ζητήματα, ήτοι ανησυχίες «υψηλής πολιτικής». Ωστόσο, πιθανώς για να αποφευχθούν οι αντιλήψεις ότι είναι μια επιθετική συνεργασία εναντίον άλλου κράτους, μια στρατηγική εταιρική σχέση διαμορφώνεται επίσης επί τη βάση συνεργασιών και σε άλλους τομείς, εκτός της ασφάλειας (Galang, 2022, σελ. 40).

Η στρατηγική εταιρική σχέση χαρακτηρίζεται από τέσσερις κύριες αρχές (Wilkins, 2008, σελ. 360). Πρώτον, έχει μια «αρχή συστήματος», ή αλλιώς έναν γενικό σκοπό ασφάλειας. Δεύτερον, κατά κύριο λόγο κατευθύνεται από τον στόχο και είναι

λιγότερο προσανατολισμένη προς απειλές ή αξίες. Τρίτον, είναι συνήθως άτυπη και συνεπάγεται χαμηλό κόστος δέσμευσης, το οποίο με τη σειρά του παρέχει στα μέλη μεγαλύτερη ευελιξία. Τέλος, δεν εστιάζει μόνο στις ανησυχίες για την ασφάλεια, αλλά μπορεί να εμπεριέχει και οικονομικές συναλλαγές. Βασισμένες σε αυτές τις αρχές, οι στρατηγικές εταιρικές σχέσεις δημιουργούνται σε μεγάλο βαθμό λόγω της περιβαλλοντικής αβεβαιότητας και της στρατηγικής προσαρμογής, με την τελευταία να αναφέρεται σε κοινά συμφέροντα. Οι δύο αυτοί παράγοντες οδηγούν τα κράτη να αυξάνουν τις δυνατότητές τους και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση αυτής της αβεβαιότητας (Wilkins, 2008, σελ. 364).

Συμμαχία (Alliance)

Σε αντίθεση με μια στρατηγική εταιρική σχέση, μια συμμαχία είναι μια μορφή συνεργασίας για την ασφάλεια μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών και συνήθως εκφράζεται σε μια επίσημη συνθήκη, σύμφωνα με την οποία, για παράδειγμα, τα κράτη είναι νομικά υποχρεωμένα να χρησιμοποιήσουν βία και να υπερασπιστούν έναν σύμμαχο που δέχεται επίθεση. Συνήθως δημιουργείται μια συμμαχία ενάντια σε έναν αναγνωρισμένο παράγοντα ή απειλή (Galang, 2022, σελ. 39).

Οι αμυντικές συμμαχίες λειτουργούν με τρόπους που είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τα μικρά κράτη. Το πιο σημαντικό είναι ότι οι σύμμαχοι εκπληρώνουν τις δεσμεύσεις τους ως προς τη συμμαχία στις περισσότερες περιπτώσεις, προβάλλοντας ο ένας στην άμυνα του άλλου όταν δέχονται επίθεση. Εκτός από την αποτροπή των αντιπάλων, οι συμμαχίες παρέχουν επίσης στους συμμάχους μέσα για να περιορίσουν τους εταίρους τους. Επιπλέον, οι συμμαχίες μειώνουν τα αμυντικά βάρη συγκεντρώνοντας πόρους (παρέχοντας ουσιαστικά στα μικρά κράτη πρόσβαση σε πόρους, τεχνολογία και νοημοσύνη που δύσκολα θα μπορούσαν να αναπτύξουν μόνα τους). Οι συμφωνίες συμμαχίας μπορεί επίσης να προσδιορίζουν την οικονομική συνεργασία, η οποία έχει αποδειχθεί ότι ενισχύει το εμπόριο μεταξύ των συμμάχων και καθιστά τους συμμάχους ακόμη λιγότερο πιθανό να στοχοποιηθούν από αντιπάλους (Thorhallsson & Steinsson, 2017).

Το θεωρητικό υπόβαθρο των συμμαχιών βασίζεται στη ρεαλιστική θεωρία των διεθνών σχέσεων. Βάσει αυτής της θεωρίας ορίζονται οι προθέσεις για άθροιση των δυνατοτήτων δύο ή περισσότερων κρατών λόγω του φόβου της δύναμης ή της απειλής που εκπροσωπείται από ένα άλλο κράτος ή ομάδα κρατών. Οι συμμαχίες

συνδυάζουν τις δυνατότητες των εθνικών κρατών όχι απλώς για χάρη του σχηματισμού ενώσεων αλλά ουσιαστικά για να διατηρήσουν, να μεγεθύνουν ή να δημιουργήσουν θέσεις ισχύος για διπλωματία ή πόλεμο. Οι συμμαχίες θεωρούνται ως αντίδραση σε μία απειλητική δύναμη. Μια άλλη ρεαλιστική άποψη ισχυρίζεται ότι οι συμμαχίες δεν είναι απλώς αντίδραση σε απειλητική δύναμη, αλλά μάλλον αντίδραση σε μία αντιληπτή απειλή. Τα κράτη συμμαχούν για να ισορροπήσουν ενάντια στις απειλές και όχι μόνο ενάντια στην εξουσία. Αν και η κατανομή ισχύος είναι ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας, το επίπεδο απειλής επηρεάζεται επίσης από τη γεωγραφική εγγύτητα, τις επιθετικές δυνατότητες και τις αντιληπτές προθέσεις (Walt, 1987, σελ. 5; Grizold & Vegic, 2001, σελ. 127). Αλλά η εξισορρόπηση έναντι ισχύος ή απειλής δεν είναι απαραίτητα ο μόνος λόγος για τη δημιουργία συμμαχιών, καθώς έχουν αναφερθεί άλλοι τρεις: εσωτερική και διεθνής ασφάλεια, σταθερότητα και καθεστώς κρατών και καθεστώτων. Στα ανωτέρω προστίθεται ακόμα η λειτουργία των συμμαχιών στον περιορισμό της συμπεριφοράς των μελών και κατ' επέκταση ο έλεγχος των συμμάχων. Η θέση των μικρών κρατών σε μια συμμαχία επηρεάζεται από τον βαθμό πλουραλισμού που ασκείται σε μια τέτοια συμμαχία και από τη φύση των εσωτερικών πολιτικών συστημάτων των συμμάχων. Σε πιο πλουραλιστικές συμμαχίες αναμένεται ότι η επιρροή των μικρών κρατών θα είναι μεγαλύτερη, καθώς και σε συμμαχίες που σχηματίζονται από δημοκρατικά κράτη που διαχειρίζονται τις ενδοσυμμαχικές συγκρούσεις μέσω διαπραγματεύσεων. Υπάρχει, όμως, ο κίνδυνος «παγίδευσης» ή «εγκατάλειψης» από τους συμμάχους (Grizold & Vegic, 2001, σελ. 129-130).

Τα μικρά μέλη των συμμαχιών μπορούν να ασκήσουν επιρροή στους μεγαλύτερους συμμάχους τους ασκώντας πίεση στο εσωτερικό τους για την εδραίωση της εξωτερικής πολιτικής μεγαλύτερων κρατών. Οι μικρότεροι σύμμαχοι επιδιώκουν επίσης να επηρεάσουν τις μεγάλες δυνάμεις μέσω κανονιστικών εκκλήσεων και βασιζόμενοι στη νομιμότητα που υπογραμμίζει τη διεθνή συνεργασία (π.χ. οι ενέργειες της ΕΕ, του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ γίνονται πιο νόμιμες εάν αυτές οι ενέργειες έχουν ομόφωνη υποστήριξη). Οι μικροί σύμμαχοι που τυχαίνει να είναι στρατηγικά σημαντικοί μπορούν συχνά να περιμένουν εκτεταμένα οφέλη από τους μεγαλύτερους συμμάχους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν αυτά τα μικρά κράτη δεν είναι σε μεγάλο βαθμό πιστά στη συμμαχία. Οι μεγάλοι σύμμαχοι έχουν επίσης λιγότερο χώρο δράσης από τους μικρούς συμμάχους, καθώς δεν μπορούν να κινηθούν

ελεύθερα στον ίδιο βαθμό χωρίς να υπονομεύσουν το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της συμμαχίας. Τα μεγάλα κράτη είναι επίσης λιγότερο πιθανό να αντεπιτεθούν τους μικρότερους συμμάχους τους όταν οι τελευταίοι εφαρμόζουν προστατευτικές πολιτικές (Thorhallsson & Steinsson, 2017).

Συνασπισμός (Coalition)

Ένας συνασπισμός είναι συνήθως μια ad hoc ομάδα κρατών που σχηματίζεται για μια κοινή δράση σε ένα συγκεκριμένο πρόβλημα σε μια συγκεκριμένη στιγμή χωρίς δέσμευση για μια διαρκή σχέση (Galang, 2022, σελ. 39).

Καταφύγιο (Shelter)

Για να καλύψουν τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές τους ανάγκες, έχει υποστηριχθεί ότι τα μικρά κράτη αναζητούν «καταφύγιο». Πολλές από τις ενέργειες των μικρών κρατών που αναφέρονται παραπάνω μπορούν να ενταχθούν στο ευρύτερο πλαίσιο της θεωρίας του καταφυγίου. Το καταφύγιο είναι μια σχέση συμμαχίας όπου τα μικρά κράτη μετριάζουν τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ευπάθειές τους, συμμαχώντας με μεγάλα κράτη και προσχωρώντας σε διεθνείς ή περιφερειακούς οργανισμούς. Αυτό συμβαίνει επειδή τα μικρά κράτη χρειάζονται διπλωματική, στρατιωτική και διοικητική βοήθεια προκειμένου να ενσωματωθούν και να λάβουν οικονομική βοήθεια σε περιόδους κρίσης, καθώς και να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε καινοτομίες, πολιτισμό και ιδέες που ένας μικρός πληθυσμός δεν μπορεί να προσφέρει από μόνος του. Για να αποκτήσουν αυτά τα αγαθά, τα μικρά κράτη είναι πρόθυμα να παραδώσουν πολύ περισσότερη κυριαρχία από ό,τι θα ήταν τα μεγάλα κράτη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι προοπτικές για επιβίωση και ευημερία στα μικρά κράτη συνδέονται στενά με την πρόσβασή τους σε αυτά τα αγαθά (Thorhallsson & Steinsson, 2017).

Η στρατηγική αυτή μπορεί να ενταχθεί και στο ευρύτερο πλαίσιο των συμμαχιών, καθώς οι Bailesetal. (2016, σελ. 2) την αναφέρουν ως alliance shelter. Επί της ουσίας αποτελεί ένα σύνολο στρατηγικών που τα μικρά κράτη χρησιμοποιούν για να αντιμετωπίσουν τους περιορισμούς τους και τις απειλές τους. Υπάρχουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της στρατηγικής. Αρχικά, τα μικρά κράτη διαφοροποιούνται από τις μεγάλες δυνάμεις σε επίπεδο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό. Αυτή ακριβώς η διαφοροποίηση είναι που οδηγεί στην αναζήτηση

συμμαχιών για την κοινωνική και οικονομική τους ανάπτυξη. Άλλωστε, η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει πως η συμμαχία καταφυγίου υποκινείται και από εγχώριους παράγοντες στη βάση των περιορισμών τους. Οι οικονομικές και κοινωνικές-πολιτιστικές σχέσεις που διαμορφώνουν είναι εξαιρετικά σημαντικές για τον εγχώριο πληθυσμό. Επιπρόσθετα, επωφελούνται περισσότερο από τις μεγάλες δυνάμεις από τη συμμετοχή τους σε συμμαχίες. Τέλος, η συμμετοχή ενός μικρού κράτους σε συμμαχίες μπορεί να ενέχει κάποιο κόστος, αλλά οδηγεί και στην αποκόμιση οφελών όπως η ενίσχυση της ισοτιμίας και της αυτονομίας του.

Bandwagoning

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί αρκετές στρατηγικές μικρών κρατών. Μία εξ αυτών είναι και η στρατηγική bandwagoning. Ο όρος bandwagoning σύμφωνα με τον Waltz αναφέρεται στην ένωση με τον ισχυρότερο συνασπισμό και για τον λόγο αυτό θεωρείται ως έννοια αντιτιθέμενη προς την εξισορρόπηση (Schweller, 1994, σελ. 80). Η τακτική αυτή συνήθως επιλέγεται από τα μικρά κράτη, όταν νιώθουν ότι απειλούνται από ένα ισχυρότερο κράτος (Walt, 1987, σελ. 17), καθώς σχετίζεται με τη δημιουργία συνασπισμών που βοηθούν ένα μικρό κράτος να μεγιστοποιήσει την ασφάλειά του, λαμβάνοντας υπόψη και τα αμοιβαία οφέλη των χωρών που μετέχουν στον συνασπισμό (Gunasekara, 2015, σελ. 215). Επιπλέον, δεδομένου ότι η εν λόγω στρατηγική υποκινείται και από την ευκαιρία δημιουργίας κέρδους και όχι αποκλειστικά από τη διασφάλιση της επιβίωσης ενός κράτους, ενδεχομένως να αποτελεί και μία πιο ευρεία στρατηγική, ανεξαρτήτως της απειλής που υφίσταται ή αντιλαμβάνεται ένα μικρό κράτος (Schweller, 1974, σελ. 79). Ωστόσο, καθώς το ισχυρότερο κράτος συμβάλει στη διασφάλιση της επιβίωσης του μικρότερου, συνήθως απαιτεί τη συμμόρφωσή του, με αποτέλεσμα να υφίσταται κίνδυνος απώλειας αυτονομίας από μέρους του μικρού κράτους (Koga, 2018, σελ. 635).

Η στρατηγική bandwagoning σύμφωνα με τους Po και Primiano (2020, σελ. 448) ορίζεται ως σαφείς προσπάθειες από μέρους ενός μικρού κράτους να κερδίσει την εύνοια ενός κράτους μέσω στρατιωτικών συμμαχιών ή οικονομικής και διπλωματικής συνεργασίας. Ο ορισμός αυτός χαρακτηρίζεται από την ενσωμάτωση των οικονομικών και διπλωματικών πτυχών σε αυτή τη στρατηγική. Οι Po και Primiano (2020, σελ. 448) αναφέρουν πως η εν λόγω στρατηγική μπορεί να διακριθεί σε «καθαρή» και «περιορισμένη». Η διαφορά μεταξύ των δύο είναι ότι η πρώτη

αναφέρεται στην κατάσταση κατά την οποία ένα μικρότερο κράτος ευθυγραμμίζεται με μια μεγαλύτερη δύναμη και σταδιακά αποστασιοποιείται από μια άλλη εξουσία, ενώ η δεύτερη υποδηλώνει μια κατάσταση στην οποία ένα μικρότερο κράτος ευθυγραμμίζεται με μια μεγαλύτερη δύναμη ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να διατηρήσει τις σχέσεις του με μια άλλη μεγαλύτερη δύναμη. Κατά μήκος αυτού του συνεχούς υπάρχει η "περιεκτική bandwagoning" στρατηγική, η οποία αναφέρεται στις προσπάθειες των μικρών κρατών να ευθυγραμμιστούν με μια μεγαλύτερη δύναμη σε όλες τις διαστάσεις - στρατιωτική, οικονομική, πολιτική και διπλωματική - αλλά δε στοχεύουν σε μια συγκεκριμένη δύναμη και δεν αποστασιοποιείται πλήρως από μια άλλη μεγαλύτερη δύναμη. Αυτή η συμπεριφορά επιδιώκει να υποστηρίξει την υπεροχή μιας μεγαλύτερης δύναμης.

Εξισορρόπηση (Balancing)

Η εξισορρόπηση είναι μία ακόμα στρατηγική των μικρών κρατών. Σύμφωνα με τον Waltz η εξισορρόπηση είναι το αντίθετο της στρατηγικής bandwagoning, καθώς αναφέρεται στη συμμαχία με την πιο ασθενή πλευρά και όχι με ένα ισχυρό κράτος (Schweller, 1994, σελ. 80). Επίσης, σύμφωνα με τον Walt η εξισορρόπηση επιτυγχάνεται μέσα από τη συμμαχία διαφόρων ασθενών πλευρών (π.χ. μικρών κρατών) έναντι μίας επικρατούσας απειλής και όχι διαμέσου της ευθυγράμμισης με την πηγή κινδύνου όπως στην περίπτωση της στρατηγικής bandwagoning (Walt, 1987, σελ. 17). Οι Steff και Khoo (2014, σελ. 227) ορίζουν την εξισορρόπηση ως τη στρατηγική ενός κράτους να αλλάξει ευνοϊκά τη σχετική θέση ισχύος του έναντι ενός άλλου, για την επιδίωξη της ασφάλειας στο δομικό πλαίσιο της διεθνούς αναρχίας.

Η στρατηγική της εξισορρόπησης μπορεί να λάβει δύο μορφές: εσωτερική και εξωτερική. Στην πρώτη περίπτωση, ένα μικρό κράτος προσπαθεί να αυξήσει τις ίδιες αμυντικές δυνατότητες, όπως μέσω της συνεχούς κατασκευής και ανάπτυξης συμβατικών και μη συμβατικών όπλων συμπεριλαμβανομένων των πυρηνικών δυνατοτήτων, αύξηση των στρατιωτικών προϋπολογισμών, ανάπτυξη αμυντικών πολιτικών, ανάπτυξη τεχνολογίας και στρατιωτικών όπλων, αλλαγή στο στρατιωτικό δόγμα. Στη δεύτερη περίπτωση, ένα μικρό κράτος προσπαθεί να συμμαχήσει με άλλα κράτη. Σύμφωνα με τη θεωρία της ισορροπίας δυνάμεων, η εξισορρόπηση είναι η πιο ορθολογική συμπεριφορά σε έναν ανταγωνισμό για την ηγετική θέση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, ειδικά σε σύστημα αναρχίας όπου η κρατική ασφάλεια είναι το

υψηλότερο τέλος. Τα μικρά κράτη σε αυτό το σύστημα τείνουν να διασφαλίσουν το δικό τους καθεστώς, καταφεύγοντας έτσι κυρίως σε εξωτερική εξισορρόπηση, συμμαχώντας με άλλα ισχυρά μέλη (El-Dessouki & Mansour, 2020). Ωστόσο και σε αυτήν τη στρατηγική υπάρχουν κίνδυνοι, όπως η μη ορθολογική κατανομή των πόρων (εσωτερική εξισορρόπηση) ή εγκατάλειψη από ένα άλλο κράτος της συμμαχίας (εξωτερική εξισορρόπηση) (Steff & Khoo, 2014, σελ. 228; Koga, 2018, σελ. 637).

Ακριβώς εξαιτίας αυτών των κινδύνων που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ασφάλεια του κράτους, όσο μικρότερο ένα κράτος τόσο περισσότερο θα τείνει στη στρατηγική bandwagoning, δεδομένου ότι ευθυγραμμίζεται με έναν ισχυρό συνασπισμό, που ως επί το πλείστον αποτελείται από κράτη με μεγάλη ισχύ στο διεθνές σύστημα (Gunasekara, 2015, σελ. 216). Από την άλλη πλευρά, όμως, καθώς οι συμμαχίες ασθενέστερων κρατών τείνουν να έχουν μικρή διάρκεια, τα κράτη συνήθως επιλέγουν τη στρατηγική της εξισορρόπησης, ιδίως όταν επιδιώκουν την ασφάλεια και δεν υποκινούνται από την ευκαιρία κέρδους (Schweller, 1994, σελ. 79). Η εξισορρόπηση ενάντια σε έναν ισχυρό επιτιθέμενο είναι πολύ πιο συνηθισμένη στρατηγική από μέρους των μικρών κρατών (Thorhallsson & Steinsson, 2017).

Αντιστάθμιση κινδύνου (Hedging)

Η στρατηγική της αντιστάθμισης κινδύνου είναι μια νέα δομική θεωρία στις διεθνείς σχέσεις, όπως σημειώνουν οι El-Dessouki και Mansour (2020). Η εν λόγω στρατηγική αποτελεί μία εναλλακτική λύση της στρατηγικής εξισορρόπησης και bandwagoning. Τα μικρά κράτη αντισταθμίζουν την έλλειψη στοιχείων ασφάλειας και επιρροής με τη δημιουργία σχέσεων με τις μεγάλες δυνάμεις. Καθώς αυτά τα κράτη δεν μπορούν να ακολουθήσουν στρατηγικές εξισορρόπησης - επειδή αυτό οδηγεί στην άμεση πρόκληση του κράτους που απειλεί την εθνική τους ασφάλεια - η ουδετερότητα και η ομαδικότητα είναι η καλύτερη επιλογή. Ωστόσο, η ουδετερότητα μπορεί να οδηγήσει σε διακοπή των σχέσεων με ένα από τα μέρη. Επίσης, τα μικρά κράτη δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά τη στρατηγική εξισορρόπησης, καθώς θα οδηγούσε στην πρόκληση των PTS τους. Από την άλλη πλευρά, η στρατηγική bandwagoning αποτελεί κίνδυνο για την αυτονομία του κράτους, όπως αναφέρθηκε. Ως εκ τούτου, η αντιστάθμιση είναι μια προτιμώμενη πολιτική των μικρών κρατών.

Η στρατηγική της αντιστάθμισης είναι μια μικτή στρατηγική συνεργασίας και σύγκρουσης, που βασίζεται σε ήπια και μη εργαλεία. Είναι ένας συνδυασμός πολιτικών που, αφενός, τονίζουν τους μηχανισμούς δέσμευσης και ένταξης και, αφετέρου, τονίζουν την εξισορρόπηση ρεαλιστικού τύπου. Το κράτος αντιστάθμισης κινδύνου συνεργάζεται με το ισχυρό κράτος που αποτελεί απειλή (Powerful Threatening State - PTS) για την αποφυγή απειλών ή/και εμπλοκής σε άνισες συγκρούσεις (softbalance). Ταυτόχρονα, λαμβάνονται στοιχεία σκληρής εξισορρόπησης κατά του PTS, όπως η εμπλοκή σε συμμαχίες με τις ανταγωνιστικές δυνάμεις του PTS και η αύξηση των στρατιωτικών και μη δυνατοτήτων. Ένα βασικό στοιχείο για την κατανόηση αυτής της υβριδικής στρατηγικής είναι ότι το κράτος αντιστάθμισης κινδύνου ουσιαστικά προσπαθεί να μειώσει τις απειλές για τη σταθερότητά του και να παραμείνει σε έναν άναρχο κόσμο. Επομένως, το κίνητρο δεν είναι η απόκτηση υλικών κερδών ή η αλλαγή της σχετικής υπόστασης, αλλά η διασφάλισή της επιβίωσής του. Τα κράτη καταφεύγουν επίσης σε αντιστάθμιση κινδύνου όταν η σχετική ισχύς των συμμάχων περιορίζεται στη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας αυτών των κρατών, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν τις συνολικές δυνατότητες των ανταγωνιστικών δυνάμεων (El-Dessouki & Mansour, 2020).

Η αντιστάθμιση μπορεί να οριστεί ως η θέση των κρατών που στοχεύουν να αντισταθμίσουν πιθανές ζημιές ή κέρδη. Βοηθά ένα μικρό κράτος να προετοιμαστεί για αντιπαράθεση, αβεβαιότητα και κινδύνους προστατεύοντας και προωθώντας τη θέση ασφαλείας του σε περίπτωση που επιδεινωθεί η σχέση του με τον ηγέτη του μονοπολικού συστήματος. Είναι μια χρήσιμη στρατηγική για τα κράτη που δεν είναι σε θέση να συμβιβαστούν με άλλες στρατηγικές όπως η εξισορρόπηση, ή το bandwagoning. Με τον τρόπο αυτό ένα κράτος μπορεί να έχει στη διάθεσή του ανοιχτές περισσότερες από μία στρατηγικές επιλογές έναντι της πιθανότητας μελλοντικής απειλής για την ασφάλεια. Για τον λόγο αυτό έχει οριστεί και ως μια συμπεριφορά κατά την οποία μια χώρα επιδιώκει να αντισταθμίσει τους κινδύνους επιδιώκοντας πολλαπλές επιλογές πολιτικής που έχουν σκοπό να παράγουν αμοιβαία αντισταθμιστικά αποτελέσματα υπό την κατάσταση υψηλής αβεβαιότητας και υψηλού κινδύνου. Επιδιώκοντας να αντισταθμίσει τον πιθανό κίνδυνο επιλογής ενός κράτους έναντι του άλλου, το κράτος αντιστάθμισης αποφεύγει να προκαλέσει τα κράτη-στόχους. Αποτελεί ακόμα και μία γεωπολιτική στρατηγική ασφάλισης, επειδή επιτρέπει στα κράτη να αντισταθμίζουν και να μειώνουν την κλίμακα των πιθανών

απειλών στις σχέσεις τους τόσο με διεθνείς όσο και με περιφερειακές δυνάμεις χωρίς να αντιμετωπίζουν οποιοσδήποτε εξ αυτών (Telci & Rakırođlu, 2021, σελ. 215).

Τα μικρά κράτη, που αντιμετωπίζουν μία μεγάλη περιφερειακή δύναμη, δεν μπορούν να ακολουθήσουν επιθετική στρατηγική καθώς δεν διαθέτουν ολοκληρωμένες δυνατότητες δύναμης. Η στρατηγική αντιστάθμισης κινδύνου παρέχει ένα σαφές χώρο σε μια μικρή χώρα να χρησιμοποιήσει τη σχετική ισχύ της για να επιτύχει κάποια ανεξαρτησία για την εξωτερική της πολιτική. Τα μικρά κράτη καταφεύγουν επίσης σε αντιστάθμιση κινδύνου όταν φιλοδοξούν να διατηρήσουν ισορροπημένες σχέσεις με δύο μεγάλες δυνάμεις. Συνολικά, η στρατηγική αυτή παρέχει στα μικρά κράτη την ώθηση να υποστηρίξουν την ασφάλειά τους με τη δημιουργία συμμαχιών, την αύξηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων και τη συνεργασία με το απειλητικό κράτος, γεγονός που τους επιτρέπει να αποφύγουν τις επιπτώσεις του διλήμματος ασφαλείας (El-Dessouki & Mansour, 2020).

Η στρατηγική αντιστάθμισης διακρίνεται από την εξισορρόπηση και το bandwagoning. Σύμφωνα με την Goh (2016, σελ. 8) η αντιστάθμιση θεωρείται ως ένα σύνολο στρατηγικών που στοχεύουν στην αποφυγή καταστάσεων όπου τα κράτη δεν μπορούν να αποφασίσουν για πιο άμεσες εναλλακτικές (π.χ. εξισορρόπηση, bandwagoning ή ουδετερότητα). Επομένως, επιλέγουν μία στρατηγική που τους δίνει τη δυνατότητα να μην επιλέξουν τη μία πλευρά εις βάρος της άλλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΚΗΣΕΙΣ

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται η έννοια και η σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων. Μέσα από την ανάλυση αυτή αναδεικνύονται οι παράγοντες που καθιστούν αναγκαίο τον σχεδιασμό και την εκτέλεση των στρατιωτικών ασκήσεων για τα κράτη, καθώς και τα πλεονεκτήματα που μπορούν να αποκομίσουν τα κράτη από τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων είτε σε εθνικό είτε σε διακρατικό επίπεδο (κοινές στρατιωτικές ασκήσεις). Τα οφέλη αυτά, όπως ταξινομήθηκαν έπειτα από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας, διακρίνονται σε στρατιωτικά, καθώς και πολιτικά-διπλωματικά. Η ανάλυση αυτή επί της ουσίας θα αξιολογηθεί στο να διερευνηθεί αν η συμμετοχή της Ελλάδας σε στρατιωτικές ασκήσεις της αποφέρει κάποιο(-α) εξ αυτών των οφελών.

2.1 Στρατιωτικές ασκήσεις

Η στρατιωτική άσκηση στοχεύει να προετοιμάσει τα άτομα να εισέλθουν σε κίνδυνο και να εκτελέσουν σωματικά και ψυχικά απαιτητικά καθήκοντα στα υψηλότερα δυνατά επίπεδα επάρκειας. Η διάχυση της τεχνολογίας σε σχεδόν κάθε πτυχή των στρατιωτικών ασκήσεων έχει αλλάξει σημαντικά τη φύση των στρατιωτικών εμπλοκών. Έχει αυξήσει την πολυπλοκότητα των στρατιωτικών επιχειρήσεων, τον αριθμό των καθηκόντων που πρέπει να εκτελούν τα άτομα και τη ζήτηση για γνώση και δεξιότητες μεταξύ του στρατιωτικού προσωπικού. Η ταχύτητα και η κινητικότητα των σύγχρονων στρατιωτικών επιχειρήσεων, η εμβέλεια και ο αντίκτυπος των σύγχρονων όπλων και οι απαιτήσεις στο σύγχρονο δόγμα για διασπορά και ταχεία σύνθεση δυνάμεων οδηγούν σε αυτήν την πολυπλοκότητα, επισημαίνοντας τη σημασία των ασκήσεων για την επίτευξη στρατιωτικής πειθαρχίας (Fletcher & Chatelier, 2000, σελ. Π-2).

Οι στρατιωτικές ασκήσεις βασίζονται στην εφαρμογή της θεωρητικής γνώσης σε πραγματικό χρόνο και, ως εκ τούτου, αποτελούν την υψηλότερη μορφή στρατιωτικής εκπαίδευσης (Khera, 2017, σελ. 20). Αυτή η εκπαίδευση αφορά όχι μόνο στη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων, αλλά και στην εκπαίδευση ετοιμότητας συνδρομής των ενόπλων δυνάμεων στην περίπτωση φυσικών καταστροφών. Κατά συνέπεια, ο κυριότερος στόχος των στρατιωτικών ασκήσεων είναι η εκπαίδευση των σωμάτων ενόπλων δυνάμεων της χώρας.

Επιπλέον, είναι το καλύτερο μέσο, εκτός πολέμου, για να δοκιμάσουν τις ικανότητες τους για να εκτελέσουν αποτελεσματικά τις αποστολές τους. Η εκπαίδευση που παρέχουν είναι απαραίτητη για την ετοιμότητα των δυνάμεων (Comptroller General of the United States, 1979, σελ. 2), αλλά και την αξιολόγηση αυτής της ετοιμότητας και των ικανοτήτων των ενόπλων δυνάμεων (Fletcher & Chatelier, 2000, σελ. II-3). Στοιχεία τα οποία αξιολογούνται περιλαμβάνουν για παράδειγμα την αποτελεσματικότητα του οπλισμού, τη χρησιμοποιούμενη τεχνολογία, τον επαγγελματισμό του προσωπικού, τον χρόνο απόκρισης, το ήθος, η διαδικασία σκέψης, οι χρησιμοποιούμενες τακτικές και συνολικά όλα εκείνα τα στοιχεία για την ανάπτυξη καλύτερης διαλειτουργικότητας (Ghosh, 2015).

Συνολικά, οι στρατιωτικές ασκήσεις προσομοιώνουν επιχειρήσεις εν καιρώ πολέμου. Το ρεαλιστικό, εστιασμένο στη μάχη σκηνικό βοηθά στην εκπαίδευση των διοικητών, των επιτελείων και των μονάδων του πεδίου μάχης, όπως επίσης και στην κινητοποίηση, ανάπτυξη και διατήρηση επιχειρησιακών δυνάμεων. Οι ανώτεροι διοικητές χρησιμοποιούν ασκήσεις για να συνδέσουν την εκπαίδευση της μονάδας με τη στρατηγική εκπαίδευσης διοίκησης και να ελέγξουν την εκτέλεση της εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου, οι στρατιωτικές ασκήσεις ενισχύουν την ετοιμότητα δύναμης και την ετοιμότητα κινητοποίησης. Βοηθούν στην ενσωμάτωση μονάδων και επιτελείων που εκτελούν ξεχωριστές λειτουργίες πεδίου μάχης σε συνδυασμένες ένοπλες δυνάμεις. Επιτρέπουν σε ηγέτες, επιτελεία και μονάδες σε όλα τα επίπεδα να εξασκούν επιχειρησιακές διαδικασίες και να τελειοποιούν σχεδιασμούς και τακτικές (Department of the Army, 1997, σελ. 2).

Ο πιο προφανής ρόλος των στρατιωτικών ασκήσεων είναι σε επίπεδο τακτικό-τεχνικό: i) εκπαίδευση επιτελείων και δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων πτυχών που σχετίζονται με τις επικοινωνίες και την επιμελητεία, ii) η διατήρηση των παλαιών και η δημιουργία νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, iii) πειραματισμός με νέες τεχνολογίες και οπλικά συστήματα, επιχειρησιακές έννοιες και δομές δυνάμεων, και τακτικές, τεχνικές και διαδικασίες, ακόμη και με νέες στρατηγικές προσεγγίσεις. Ορισμένες τέτοιες ασκήσεις μπορεί να οδηγήσουν στην πραγματοποίηση αλλαγών στον τρόπο χρήσης οπλικών συστημάτων ή εξοπλισμού ή/και ώστε οι τακτικές ή οι στρατηγικές να τροποποιηθούν σημαντικά. Ένας δεύτερος ρόλος είναι σε επίπεδο πολιτικό-στρατηγικό ή επιχειρησιακό: iv) διαβεβαίωση φίλων και συμμάχων, v) ασκήσεις για την υποστήριξη της αμυντικής μεταρρύθμισης και της τυποποίησης, vi)

ασκήσεις ως εργαλείο διπλωματίας, vii) αποτροπή πιθανών αντιπάλων, viii) προετοιμασία πολεμικών επιχειρήσεων, είτε αμυντικών είτε επιθετικών. Σε πολλές περιπτώσεις, ορισμένοι ή όλοι οι στόχοι που αναφέρονται παραπάνω επιδιώκονται ταυτόχρονα (Heuser, 2018, σελ. 9, 15).

Συνολικά, οι στρατιωτικές ασκήσεις εξυπηρετούν διάφορους σκοπούς: μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δοκιμή επιχειρησιακών εννοιών και ικανοτήτων, να εκθέσουν τα στρατεύματα σε διαφορετικά είδη περιβάλλοντος, να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν πολιτικές εταιρικές σχέσεις με συμμάχους, να ενισχύσουν τη διαλειτουργικότητα και να επικοινωνήσουν στρατηγικά μηνύματα σε πιθανούς αντιπάλους. Ταυτόχρονα, όλες οι ασκήσεις περιλαμβάνουν κάποιο συνδυασμό ικανότητας επίδειξης, ικανότητας και αποφασιστικότητας προκειμένου να επιδειχθεί ετοιμότητα και προθυμία σε περίπτωση πολεμικής σύγκρουσης, καθώς και αποτροπής πιθανών αντιπάλων. Οι ασκήσεις έχουν επίσης πολιτική και στρατηγική αξία, διότι είναι ουσιαστικά προσωρινές επεμβάσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ευελιξία σε σχέση με την κλιμάκωση/αποκλιμάκωση των εντάσεων σε μια δεδομένη περιοχή. Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα πως οι στρατιωτικές ασκήσεις λαμβάνουν χώρα στο όριο μεταξύ ειρήνης και πολέμου, επειδή είναι μια δραστηριότητα εν καιρώ ειρήνης που προσομοιώνει τον πόλεμο και που συνδέεται με συγκεκριμένες ανησυχίες από μέρους των κρατών που διεξάγουν ασκήσεις (Heuser & Ruiz Palmer, 2018, σελ. 1; Depledge, 2020, σελ. 289).

Οι ασκήσεις μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως αντανάκλαση της επιχειρησιακής ικανότητας μιας χώρας, μιας συμμαχίας ή ενός συνασπισμού και να αξιολογηθούν για ενδείξεις σχετικά με το ποιες ικανότητες που επιδεικνύονται και παρατηρούνται (ή κατασκοπεύονται) μπορεί να αποκαλύπτουν, καθώς και τις προθέσεις ενός πιθανού αντιπάλου. Ταυτόχρονα, οι εταίροι θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ασκήσεις για να καλύψουν τις προετοιμασίες για μία επερχόμενη επιθετική στρατιωτική δράση (Heuser & Ruiz Palmer, 2018, σελ. 1).

Οι στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να αφορούν μία μονάδα ή πολλές μονάδες, γνωστές ως συνδυασμένες στρατιωτικές ασκήσεις (Department of the Army, 1997, σελ. 2). Στο εγχειρίδιο για την κοινή εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ γίνεται λόγος για τις συνδυασμένες στρατιωτικές ασκήσεις σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται πως, οι συνδυασμένες στρατιωτικές ασκήσεις συμβάλουν

στην ετοιμότητα των δυνάμεων, στην προετοιμασία κοινών δυνάμεων και/ή επιτελείων για να ανταποκριθούν σε στρατηγικές, επιχειρησιακές ή τακτικές απαιτήσεις, στον συντονισμό πτυχών διοίκησης, υποστήριξης (συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου των πόρων και του εξοπλισμού, της εσωτερικής οργάνωσης και της εκπαίδευσης) και της πειθαρχίας που απαιτούνται για την εκτέλεση των αποστολών, αλλά και στην αξιολόγηση των ανωτέρω. Επίσης, τονίζεται πως για να διασφαλιστεί ένα απρόσκοπτο περιβάλλον λειτουργίας, τα κοινά εκπαιδευτικά σχέδια διοίκησης θα πρέπει επίσης να λάβουν υπόψη τις δια-υπηρεσιακές απαιτήσεις με άλλους οργανισμούς, όπως πολυεθνικούς εταίρους, μη κυβερνητικούς και διακυβερνητικούς οργανισμούς (Chairman of The Joint Chiefs of Staff Manual, 2015, σελ. A-2).

Στοιχεία τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην περίπτωση των στρατιωτικών ασκήσεων, συνδυασμένων ή μη, είναι η διαμόρφωση του προγράμματος στρατιωτικών ασκήσεων, ο σχεδιασμός και η διαχείριση των ασκήσεων, η διεξαγωγή των πιο ρεαλιστικών δυνατών ασκήσεων, καθώς και ο προϋπολογισμός και η χρηματοδότηση του προγράμματος (Comptroller General of the United States, 1979, σελ. 6).

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τον σχεδιασμό και υλοποίηση των στρατιωτικών ασκήσεων είναι το φυσικό περιβάλλον, σύμφωνα με τον Macharia (2016, σελ. 140). Το στρατιωτικό και το φυσικό περιβάλλον αποτελούν δύο βασικά στοιχεία ενός έθνους-κράτους μέσω των οποίων το κράτος επιτυγχάνει τους πολιτικούς του στόχους. Ο στρατός, ως ένας από τους κρατικούς θεσμούς, χρησιμεύει ως όργανο μέσω του οποίου το κράτος προωθεί τους στόχους του, όπως η εδαφική προστασία. Από την άλλη πλευρά, το περιβάλλον είναι το άθροισμα όλων των εξωτερικών συνθηκών ζωής, ανάπτυξης και επιβίωσης ενός οργανισμού. Το φυσικό περιβάλλον διαμορφώνει τον χώρο που χρησιμοποιεί το κράτος για να επιτύχει τους πολιτικούς του στόχους σε τοπικό και διεθνές επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε απειλή για το φυσικό περιβάλλον αποτελεί απειλή για το κράτος. Ομοίως, οποιαδήποτε απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια ενός κράτους θα έχει στη συνέχεια επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την επιβίωση του κράτους. Έτσι, όλα τα φαινόμενα που επηρεάζουν την ειρήνη και την ασφάλεια - πραγματικές και αντιληπτές απειλές - σχετίζονται με τον στρατό ως κρατικό θεσμό. Για τον λόγο αυτό, η καλή ετοιμότητα του στρατού καθορίζει την ικανότητά του να προωθεί και να διατηρεί την ειρήνη και την ασφάλεια

εντός των συνόρων του. Η διαδικασία προετοιμασίας, εξοπλισμού και συμμετοχής σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας απαιτεί χρήση πόρων που υπάρχουν στο περιβάλλον. Η χρήση και η εκμετάλλευση αυτών των πόρων έχει άμεσες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, κάτι το οποίο ενδεχομένως να θέσει σε κίνδυνο το κράτος και την ευημερία του. Αυτό σημαίνει ότι για να διασφαλιστεί η ειρήνη και η ασφάλεια, πρέπει να υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ της χρήσης και της εκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος, αφενός, και της διεξαγωγής στρατιωτικών ασκήσεων και επιχειρήσεων αφετέρου (Macharia, 2016, σελ. 141).

2.2 Κοινές στρατιωτικές ασκήσεις

Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις είναι στρατιωτικοί ελιγμοί ή προσομοιωμένες επιχειρήσεις εν καιρώ πολέμου που περιλαμβάνουν σχεδιασμό, προετοιμασία και εκτέλεση για εκπαίδευση και αξιολόγηση (Bashir & Gul, 2021, σελ. 72). Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί να είναι απλού τύπου, που περιλαμβάνουν για παράδειγμα, στο Πολεμικό Ναυτικό απλή διέλευση πολεμικών πλοίων ή ελιγμούς, εξάσκηση πυροβόλων όπλων από όπλα κοντινής ή μεσαίας εμβέλειας ή απλές ασκήσεις SAR (Search and Rescue). Άλλες ασκήσεις είναι ελαφρώς περίπλοκες και περιλαμβάνουν κάποιες βασικές τακτικές. Τέλος, υπάρχουν πολύπλοκες ασκήσεις που περιλαμβάνουν συνδυασμένες τακτικές πολεμικών πλοίων επιφανείας, αεροσκαφών και υποβρυχίων και βασίζονται σε σενάρια (Ghosh, 2015).

Στο πλαίσιο του NATO οι στρατιωτικές ασκήσεις που εκτελούνται μπορούν να λάβουν τρεις μορφές: Ζωντανή Άσκηση (LIVEX), Άσκηση Διοικήσεως (Command Post - CPX) ή Μελέτη Άσκησης (Exercise Study). Μια ζωντανή άσκηση είναι μια άσκηση στην οποία συμμετέχουν πραγματικές δυνάμεις. Η Άσκηση Διοικήσεως είναι μια άσκηση αρχηγείου στην οποία συμμετέχουν διοικητές και τα επιτελεία τους και επικοινωνίες εντός και μεταξύ των συμμετεχόντων αρχηγείων, στην οποία προσομοιώνονται δυνάμεις του NATO και των φιλικών δυνάμεων, καθώς και των αντίπαλων δυνάμεων. Μια Μελέτη Άσκησης είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να λάβει τη μορφή άσκησης χάρτη, πολεμικού παιχνιδιού, σειράς διαλέξεων, ομάδας συζήτησης ή επιχειρησιακής ανάλυσης (NATO, 2022).

Τα κράτη διεξάγουν πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις (εκπαίδευση μεταξύ δύο ή περισσότερων στρατιωτικών δυνάμεων) για να αυξήσουν τη διαλειτουργικότητα, να

ενισχύσουν τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας και άμυνας και να αντιμετωπίσουν κοινές προκλήσεις ασφαλείας. Επίσης, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις δοκιμάζουν νέες διαδικασίες, επιχειρησιακές έννοιες και εξοπλισμό, αλλά και βοηθούν στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με συμμάχους και πληροφορίες για πιθανούς αντιπάλους. Εκτός από τους εκπαιδευτικούς στόχους και τα οφέλη τους, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη στρατηγικών στόχων και στόχων εξωτερικής πολιτικής και την ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και φιλίας, παρέχοντας μία πλατφόρμα στους συμμετέχοντες να οικοδομήσουν σχέσεις, να μάθουν για τις δεξιότητες και τις αντιλήψεις εταίρων, αλλά και να ανταλλάξουν εμπειρίες και τεχνογνωσία.

Σε γενικές γραμμές, οι στρατιωτικές ασκήσεις καταδεικνύουν δύο κεντρικές ιδέες: πρώτον, υποδεικνύουν την πιθανή μαχητική ικανότητα μιας δύναμης σε περίοδο πολέμου και δεύτερον, μπορούν να προβάλουν το επίπεδο φιλοδοξίας της δύναμης. Τα βασικά μηνύματα των ασκήσεων περιλαμβάνουν επίσης την αποτροπή πιθανών επιτιθέμενων, καθώς και τη διαβεβαίωση των Συμμάχων. Το δηλωμένο επίπεδο φιλοδοξίας του NATO είναι να μπορεί να πραγματοποιεί ταυτόχρονες μεγάλες κοινές επιχειρήσεις και αρκετές μικρότερες κοινές επιχειρήσεις σύμφωνα με τα βασικά του καθήκοντα. Αντιμετωπίζοντας ένα επιδεινούμενο ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας, κάθε συνέλευση κορυφής του NATO από το 2014 και εξής ανακοινώνει νέες πρωτοβουλίες προσαρμογής στην αμυντική και αποτρεπτική στάση της Συμμαχίας. Παράλληλα, οι δηλώσεις κάθε συνέλευσης κορυφής έχουν ανακοινώσει τακτικές ασκήσεις ως μέρος των μέσων διασφάλισης της πολιτικής και στρατιωτικής ανταπόκρισης της Συμμαχίας. Οι στρατιωτικές ασκήσεις ωφελούν τη Συμμαχία με πολλούς σημαντικούς τρόπους. Οι ασκήσεις βελτιώνουν τις αμυντικές ικανότητες, είναι οικονομικά αποδοτικές, χρησιμεύουν ως σημαντικά πολιτικά μηνύματα και, στην περίπτωση του NATO, αυξάνουν την αντοχή του διατλαντικού δεσμού (NATO, 2019, σελ. 2).

Στρατιωτικός ρόλος των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων

Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις επιτελούν περισσότερες λειτουργίες, πέραν των λειτουργιών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα, μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στη δημιουργία κατανόησης μεταξύ δύο χωρών όσον αφορά στον επαγγελματισμό και στις διαδικασίες, αλλά και στο

στρατιωτικό ήθος. Οι χώρες με λιγότερες ικανότητες μπορούν να επωφεληθούν από άλλες χώρες εταίρους ως προς την ανταλλαγή εμπειριών μάχης, τεχνικής τεχνογνωσίας και τεχνολογίας. Υπό αυτό το πρίσμα, η αλληλεπίδραση σε μια επιχειρησιακή άσκηση μπορεί επίσης να υπογραμμίσει τυχόν αδυναμίες με αποτέλεσμα να οδηγήσει σε ενέργειες για τη βελτίωση αυτών των σημείων. Άλλωστε, οι βέλτιστες πρακτικές των συμμετεχόντων μπορούν να ακολουθηθούν από έναν εταίρο με κατάλληλες τροποποιήσεις σύμφωνα με το επικρατέστερο επιχειρησιακό περιβάλλον (Khera, 2017, σελ. 18, 32). Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αμφισβήτηση και σε εμπλουτισμό υφιστάμενων δογμάτων και κουλτούρας (Hei Chau, 2011, σελ. 63). Επίσης, ορισμένες τέτοιες ασκήσεις μπορεί να οδηγήσουν στην πραγματοποίηση αλλαγών στον τρόπο χρήσης οπλικών συστημάτων ή εξοπλισμού ή/και ώστε οι τακτικές ή οι στρατηγικές να τροποποιηθούν σημαντικά (Heuser, 2018, σελ. 15).

Επιπρόσθετα, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις παρέχουν εκπαίδευση σε ζητήματα διασφάλισης απρόσκοπτης διαλειτουργικότητας (τρόπος με τον οποίο δύο ή περισσότερες ένοπλες δυνάμεις μπορούν να λειτουργούν μαζί) όσον αφορά στις επιχειρησιακές, επικοινωνιακές, υλικοτεχνικές, διαδικαστικές πτυχές, αλλά και στις διαδικασίες για την επίτευξη των καθορισμένων στόχων, αυξάνοντας την κατανόηση και την εναρμόνιση των δογμάτων και των τακτικών, την ικανότητα διαχείρισης κρίσεων καθώς και την τεχνική αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων οπλικών συστημάτων. Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις είναι ιδανικά εργαλεία για τη διαμόρφωση, τη δοκιμή και την οριστικοποίηση τέτοιων διαλειτουργικών διαδικασιών μεταξύ των εταίρων ώστε να ενισχυθεί το επίπεδο αποτελεσματικότητας. Η έκθεση σε τεχνολογικές εξελίξεις, συναφή προβλήματα και ποικίλη διαχείριση λειτουργικού περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με τη δοκιμή νέου εξοπλισμού καθώς και νέων επιχειρησιακών σχεδίων, βοηθά όλους τους συμμετέχοντες να ενισχύσουν τις ατομικές και συλλογικές τους ικανότητες και βοηθά στη χάραξη μιας μελλοντικής πορείας δράσης με βάση μία ρεαλιστική αξιολόγηση (Hei Chau, 2011, σελ. 56; Khera, 2017, σελ. 20, 29, 32; Engman, 2018).

Οι γρήγορες αλλαγές στην τεχνολογία, τις τακτικές και τις αποστολές που είναι χαρακτηριστικές των σημερινών στρατιωτικών επιχειρήσεων απαιτούν ευελιξία (Fletcher & Chatelier, 2000, σελ. III-8) που αντικατοπτρίζονται στην ευελιξία στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη προγραμμάτων στρατιωτικών ασκήσεων. Συνεπώς, η απόκτηση ευελιξίας είναι ένας ακόμη στόχος και παράλληλα όφελος των κοινών

στρατιωτικών ασκήσεων. Μέσω των ασκήσεων και με ρεαλιστικό τρόπο εκπαιδεύονται διοικητές σε όλα τα επίπεδα σε ηγετικές στρατιωτικές μονάδες, συντονίζονται με άλλες μονάδες και εκτίθενται οι διοικητές και τα επιτελεία τους στις «τριβές του πολέμου», σύμφωνα με τον Clausewitz (Engman, 2018).

Ένας ακόμη λόγος που αιτιολογεί τη σημασία και την αξία των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων είναι η αναγνώριση των μη παραδοσιακών απειλών για την ασφάλεια. Αυτονομιστικά κινήματα, τρομοκρατία, θρησκευτικός εξτρεμισμός, διακίνηση ναρκωτικών, παράνομη μετανάστευση, πειρατεία και διακρατικό έγκλημα συνιστούν απειλές που υποστηρίζουν τη συμμετοχή μίας χώρας σε διεθνείς ασκήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τα όρια των μονομερών ενεργειών δεδομένης της διεθνικής φύσης των μη παραδοσιακών απειλών (Hei Chau, 2011, σελ. 58).

Εκτός των ανωτέρω, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να συμβάλουν και στην ετοιμότητα των μονάδων όσον αφορά στον μαζικό συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ του στρατού και της κοινωνίας των πολιτών. Δεδομένου ότι πλέον στρατιωτικές συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα σε αστικό πλαίσιο, θα πρέπει να ληφθούν αποφάσεις που αφορούν για παράδειγμα τη μετακίνηση στρατευμάτων έναντι της εκκένωσης αμάχων από πιθανές επικίνδυνες ζώνες, την προστασία των πολιτών και ζητήματα υποστήριξης προς και από την κοινωνία των πολιτών. Πολλές από αυτές τις πτυχές απαιτούν προετοιμασία για την οποία οι ασκήσεις μεγάλης κλίμακας συμμαχίας παρέχουν μια μοναδική ευκαιρία σε ένα ρεαλιστικό περιβάλλον. Αυτό είναι σημαντικό όχι μόνο για τα άτομα που συμμετέχουν στις ασκήσεις επί του εδάφους, αλλά είναι ζωτικής σημασίας για ολόκληρη την οργάνωση διοίκησης, τόσο στρατιωτική όσο και πολιτική (Engman, 2018).

Επιπλέον, η τοποθεσία, ο χρόνος, η κλίμακα και η φύση των συμμετεχόντων σε μία κοινή στρατιωτική άσκηση και οι δηλωμένοι στόχοι μιας διεθνούς στρατιωτικής άσκησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποστείλουν ένα πολιτικό και στρατιωτικό μήνυμα σε έναν κοινό αντίπαλο, αλλά και να ενισχύσουν την εικόνα μίας χώρας, συνήθως εκείνης που φιλοξενεί τις ασκήσεις (Khera, 2017, σελ. 21). Αυτή η διαπίστωση οδηγεί στη διπλωματική σημασία των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Οι εν λόγω ασκήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διεθνή προβολή, προσφέροντας μια ευκαιρία κατάρτισης για την προσέλκυση χωρών να συμμετάσχουν. Αυτό μπορεί να εξυπηρετεί καθαρά στρατιωτικούς σκοπούς, αλλά

μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης για την ανάπτυξη ή τη βελτίωση των διμερών σχέσεων. Η δυνατότητα προσέλκυσης άλλων εθνών να συμμετάσχουν χρησιμεύει επίσης ως απόδειξη διεθνούς αλληλεγγύης και υποστήριξης προς τη χώρα υποδοχής και μπορεί επίσης να αυξήσει την αποτρεπτική επίδραση της άσκησης (Engman, 2018).

Τα ανωτέρω μπορούν να γίνουν κατανοητά μέσα από τους λόγους για τους οποίους το NATO διεξάγει και συμμετέχει σε στρατιωτικές ασκήσεις. Ο πρωταρχικός ρόλος των στρατιωτικών δυνάμεων της Συμμαχίας είναι να προστατεύουν την ειρήνη και να εγγυώνται την εδαφική ακεραιότητα, την πολιτική ανεξαρτησία και την ασφάλεια των κρατών μελών. Οι δυνάμεις της Συμμαχίας πρέπει επομένως να είναι σε θέση να αποτρέψουν και να αμυνθούν αποτελεσματικά. Η Συμμαχία λειτουργεί σε ένα περιβάλλον συνεχιζόμενων αλλαγών, ενώ παράλληλα υπόκειται σε μια μεγάλη ποικιλία στρατιωτικών και μη κινδύνων που είναι πολλαπλών κατευθύνσεων που είναι συχνά δύσκολο να προβλεφθούν. Οι στρατιωτικές δυνάμεις της Συμμαχίας συμβάλλουν στην προώθηση της σταθερότητας σε ολόκληρο τον ευρωατλαντικό χώρο με τη συμμετοχή τους σε στρατιωτικές επαφές και σε άλλες δραστηριότητες και ασκήσεις συνεργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος Partnership-for-Peace (PfP), καθώς και σε εκείνες που οργανώνονται για εμβάθυνση της σχέσης του NATO με τη Ρωσία, την Ουκρανία και τις χώρες του Μεσογειακού Διαλόγου. Δεδομένου του πολυεθνικού και κοινού χαρακτήρα των συμμαχικών επιχειρήσεων, η συνοχή και η διαλειτουργικότητα μεταξύ αυτών των συνεισφορών των εθνικών δυνάμεων πρέπει να βελτιωθούν. Η υιοθέτηση κοινών δογμάτων, διαδικασιών και προτύπων, καθώς και η ανάγκη των δυνάμεων της Συμμαχίας να εκπαιδεύονται, να ασκούνται και να λειτουργούν από κοινού είναι επιτακτική. Στη βάση των ανωτέρω έγκειται και η ανάγκη για πολυεθνικά προγράμματα ασκήσεων (NATO, 2022).

Στο πλαίσιο του NATO οι στρατιωτικές ασκήσεις στόχο έχουν να δημιουργήσουν, να ενισχύσουν και να αναδείξουν τη στρατιωτική ικανότητα του NATO σε όλο το φάσμα των αποστολών της Συμμαχίας που βασίζεται στις τρεις στρατιωτικές αποστολές της: α) άρθρο 5 για τη συλλογική άμυνα, β) αντιμετώπιση κρίσεων εκτός του άρθρου 5, γ) διαβούλευση και συνεργασία. Το σκεπτικό για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση στρατιωτικών ασκήσεων είναι να προετοιμαστούν εντολές και δυνάμεις για επιχειρήσεις σε συνθήκες ειρήνης, κρίσεων και συγκρούσεων. Ως εκ τούτου, οι σκοποί και οι στόχοι των στρατιωτικών ασκήσεων πρέπει να αντικατοπτρίζουν τις

τρέχουσες επιχειρησιακές απαιτήσεις και προτεραιότητες. Επίσης, οι στρατιωτικές ασκήσεις πραγματοποιούνται και για να αξιολογηθεί η συλλογική εκπαίδευση επιτελείων, μονάδων και δυνάμεων ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μαζί, να επιδείξουν ή και να βελτιώσουν τη στρατιωτική τους ικανότητα (NATO, 2022).

Χαρακτηριστικά των ανωτέρω είναι και τα ευρήματα της έκθεσης του Γενικού λογιστηρίου (GAO) των ΗΠΑ, που προέβησαν έπειτα από αίτημα του Κογκρέσου στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των κοινών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Υπουργείου Άμυνας (DOD) της χώρας, εστιάζοντας στα εξής: α) το εύρος των κοινών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του Υπουργείου Άμυνας και β) ενέργειες που έχουν ληφθεί και πρόσθετες ενέργειες που απαιτούνται για τη βελτίωση της κοινής κατάρτισης. Πιο συγκεκριμένα, τα ευρήματα της έκθεσης αναφέρουν τα εξής (National Security And International Affairs Division, 1995):

«α) η ανεπαρκής επίβλεψη του Joint Chief of Staff (JCS) έχει οδηγήσει σε περιορισμένη κοινή εκπαίδευση των δυνάμεων των ΗΠΑ. Η J-7 δεν έχει παράσχει την ισχυρή ηγεσία που απαιτείται για να διασφαλίσει ότι το πλήρες φάσμα των καθηκόντων διαχείρισης προγράμματος που απαιτούνται για ένα αποτελεσματικό κοινό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκτελείται και συντονίζεται. Δεν έχει αναθεωρήσει κριτικά τις προγραμματισμένες ασκήσεις για να διασφαλίσει ότι το πρόγραμμα παρέχει κοινά οφέλη εκπαίδευσης στον μέγιστο δυνατό βαθμό, ότι τα προβλήματα που εμφανίζονται στις ασκήσεις εντοπίζονται και αντιμετωπίζονται, ότι υπάρχει γνώση των προβλημάτων,

β) οι περισσότερες κοινές ασκήσεις εκπαίδευσης διεξάγονται για τη διατήρηση της πρόσβασης ή της παρουσίας των ΗΠΑ σε μια περιοχή, την προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας ή την ενίσχυση των σχέσεων με ξένες στρατιωτικές δυνάμεις και αυτοί οι στόχοι, αν και σημαντικοί, έχουν υπερισχύσει των κοινών στρατιωτικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων,

γ) η Διεύθυνση Επιχειρησιακών Σχεδίων και Διαλειτουργικότητας JCS (J-7) απέτυχε να επανεξετάσει κριτικά τις προγραμματισμένες ασκήσεις για να διασφαλίσει ότι δίνουν έμφαση στην κοινή εκπαίδευση και ότι διορθώνουν

προβλήματα του παρελθόντος, ότι αναπτύσσουν ουσιαστικά πρότυπα για την αξιολόγηση ασκήσεων ή ότι παρακολουθούν αρκετές ασκήσεις για να διασφαλιστεί ότι η εκπαίδευση και τα προβλήματα εντοπίζονται και διορθώνονται. Αυτό σημαίνει ότι η J-7 θα πρέπει να αναλάβει ισχυρότερο συντονιστικό ρόλο για την κοινή εκπαίδευση, δεδομένου ότι αρκετοί φορείς έχουν την ευθύνη για κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αλλά το επίπεδο στελέχωσης τους δεν επαρκεί για να εκτελέσει όλα τα εποπτικά της καθήκοντα»

Πολιτικός και διπλωματικός ρόλος των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων

Από πολιτική σκοπιά, ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων μεγάλης κλίμακας είναι να καταδεικνύουν και να εφαρμόζουν στην πράξη τις υποχρεώσεις και την αξιοπιστία της συμμαχίας των εταίρων, συμβάλλοντας έτσι τελικά στην αποτροπή. Παρέχουν επίσης την ευκαιρία σε ανώτερους στρατιωτικούς και πολιτικούς ηγέτες να συμμετάσχουν σε διάλογο και συζητήσεις για δύσκολα ζητήματα που θα πρέπει τελικά να αντιμετωπίσουν σε μια πραγματική κατάσταση. Για τους ανώτερους στρατιωτικούς ηγέτες οι ασκήσεις συμβάλλουν επίσης στην κατανόηση και συνειδητοποίηση του περιθωρίου ελιγμών σε πολιτικό επίπεδο και το πώς αυτό θα επηρεάσει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Για ανώτερους πολιτικούς ηγέτες μία κοινή στρατιωτική άσκηση εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης της φύσης και των ορίων της χρήσης στρατιωτικής δύναμης καθώς και εξοικείωσης με τις διαδικασίες λήψης στρατιωτικών αποφάσεων και τα τρέχοντα επιχειρησιακά σχέδια. Κατά τη διάρκεια ασκήσεων όπου μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά σενάρια σχετικά με συγκεκριμένα γεγονότα και τα οποία προσομοιώνουν και διαδραματίζουν ρόλο στις ενέργειες ενός αντιπάλου, αυτή η πολιτική-στρατιωτική αλληλεπίδραση μπορεί να έχει μεγάλη σημασία (Engman, 2018).

Η κοινή χρήση πτυχών στρατιωτικής εκπαίδευσης μέσω διεθνών στρατιωτικών ασκήσεων είναι επίσης ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων. Βοηθά στην κατανόηση της πρόθεσης και των προοπτικών των συμμετεχόντων και συνήθως δίνει ώθηση στους διμερείς δεσμούς (Hei Chau, 2011, σελ. 56; Ghosh, 2015; Khera, 2017, σελ. 20; Engman, 2018). Αυτή η συνεργασία έχει τη δυνατότητα να επεκταθεί και σε άλλους τομείς, ιδίως σε σχέση με

την τεχνολογία, το ανθρώπινο δυναμικό, την κατάρτιση, την εκπαίδευση και την οικονομία. Τα αμοιβαία οφέλη από αυτή την επέκταση οδηγούν σε μεγαλύτερη συνέργεια και συνεκτική διαμόρφωση πολιτικής. Οι διεθνείς ασκήσεις βοηθούν στην επιχειρησιακή αλληλεπίδραση με στρατιωτικούς και μη επαγγελματίες που εκπαιδεύονται σε ένα εντελώς διαφορετικό επιχειρησιακό περιβάλλον (Khera, 2017, σελ. 32).

Η ανάληψη διμερών και πολυμερών ασκήσεων με σκοπό την οικοδόμηση εμπιστοσύνης καθοδηγείται κυρίως από πολιτικές επιταγές. Οι πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις αποτελούν μια μορφή στρατιωτικής διπλωματίας. Σε ένα πρώτο βασικό επίπεδο, οι διμερείς και πολυμερείς ασκήσεις διευκολύνουν τη συνεργασία. Υπό αυτό το πρίσμα, η στρατιωτική διπλωματία στοχεύει να προωθήσει τη συνεργασία και την ελαχιστοποίηση των εντάσεων στην περιφέρεια μίας χώρας. Εκτός από τις συνεργατικές δραστηριότητες, απαιτεί από τους συμμετέχοντες να είναι διαφανείς όσον αφορά τα δόγματα και τις τακτικές τους (Hei Chau, 2011, σελ. 52, 56).

Οι στρατιωτικές ασκήσεις του NATO επί παραδείγματι συμβάλουν στην αποτρεπτική ισχύ της Συμμαχίας αποδεικνύοντας την υπόθεση ότι η στρατιωτική άσκηση είναι ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέσα επίδειξης στρατιωτικών δυνατοτήτων και πολιτικής πειθούς. Στο πλαίσιο του ρωσικού ρεβιζιονισμού και της συνεχιζόμενης επιθετικότητάς του κατά της Ουκρανίας, το NATO και τα κράτη μέλη του έχουν ενισχύσει ουσιαστικά τις αποτρεπτικές τους ικανότητες. Ένας αυξημένος αριθμός στρατιωτικών ασκήσεων, η γεωγραφία και η κλίμακα τους προορίζονται να δείξουν την ικανότητα και τη δέσμευση της Συμμαχίας να ανταποκριθεί σε πιθανή επιθετικότητα (Kubai, 2022, σελ. 155).

Η Heuser (2018) συνοψίζει πως οι στρατιωτικές ασκήσεις συμβάλουν στο να καθησυχάσουν τους συμμάχους και τον εγχώριο πληθυσμό (σελ. 17), συνεισφέρουν στην υποστήριξη της αμυντικής μεταρρύθμισης και της τυποποίησης υπό το πρίσμα των ως εργαλεία «αμυντικής μετατροπής»¹ (σελ. 20), αποτελούν ένα εργαλείο

¹ Ο όρος έγινε δημοφιλής μετά το τέλος του Ψυχρού Πόλεμου για να περιγράψει τις δραστηριότητες ορισμένων παλαιών κρατών μελών του NATO που συνεργάστηκαν με νέα μέλη αλλά και με φιλικά κράτη για τη βελτίωση της απόδοσης των στρατιωτικών τους, αλλά και για την περαιτέρω βέλτιστη πρακτική και τη γενική τήρηση των προτύπων του διεθνούς δικαίου (ειδικά bello) και να διασφαλιστεί ότι αυτό διείσδυσε σε όλες τις επιχειρησιακές διαδικασίες (Heuser, 2018, σελ. 20).

διπλωματίας ως έκφραση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και φιλίας (σελ. 20), ενώ τέλος χρησιμεύουν στην αποτροπή αντιπάλων και στην παρατήρηση ασκήσεων (σελ. 21).

Επίσης ο Clem (2018, σελ. 131-132) ισχυρίζεται ότι οι επίσημες δηλώσεις σχετικά με τις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις υπογραμμίζουν συνήθως τον καθορισμένο σκοπό τους για τη βελτίωση της εκπαίδευσης, της ετοιμότητας και της διαλειτουργικότητας μεταξύ των υπηρεσιών και των πολυεθνικών δυνάμεων. Αλλά οι στρατιωτικές ασκήσεις μεταφέρουν επίσης ισχυρά γεωπολιτικά μηνύματα που αποσκοπούν να δείξουν πώς οι δυνατότητες που εμφανίζονται ενισχύουν την περιφερειακή σταθερότητα, αποτρέπουν την επιθετικότητα και ενισχύουν τους στόχους εξωτερικής πολιτικής. Οι ασκήσεις περιλαμβάνουν επίσης ισχυρά στοιχεία οπτικοποίησης. Οι εικόνες διαμορφώνουν τα διεθνή γεγονότα και την κατανόηση των ατόμων για αυτά, ιδίως καθώς επικοινωνούνται τόσο μέσω των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης, όσο και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Αυτά τα μηνύματα και οι εικόνες συμπληρώνουν τις επίσημες αφηγήσεις εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και εκείνων των μη κυβερνητικών ομάδων (π.χ. δεξαμενές σκέψης και οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και θα πρέπει να θεωρηθούν ως μέρος του ευρύτερου γεωπολιτικού λόγου. Τα γεωπολιτικά μηνύματα μεταφέρονται μέσω στρατιωτικών ασκήσεων με διάφορα μέσα από τους σχεδιαστές των ασκήσεων και τους ανωτέρους τους. Πρώτον, είναι η απόφαση για το αν θα γίνουν ασκήσεις. Αυτό σημαίνει ότι η έναρξη, η αναστολή ή ο τερματισμός τους είναι μια δήλωση εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας από μόνη της, ιδίως σε μακροχρόνιες στρατιωτικές σχέσεις. Μόλις αποφασιστεί ότι θα πραγματοποιηθούν ασκήσεις, τα γεωπολιτικά μηνύματα μεταφέρονται με διάφορους τρόπους στην πραγματική τους εκτέλεση: τον τόπο διεξαγωγής των ασκήσεων, το προσωπικό που συμμετέχει, τη χώρα προέλευσης των συμμετεχόντων, τον οπλισμό που θα χρησιμοποιηθεί, τη στρατηγική τοποθέτηση.

Όπως επισημαίνουν και οι Bashir και Gul, 2021 (σελ. 71), η μεταψυχροπολεμική περίοδος χαρακτηρίστηκε από την εμφάνιση της στρατηγικής αβεβαιότητας, που ορίστηκε από το τέλος της διπολικής παγκόσμιας τάξης και τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Προέκυψε λόγω των αυξανόμενων διακρατικών απειλών που κυμαίνονται από την τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, τις εθνικές και εδαφικές συγκρούσεις, τη σπανιότητα των πόρων, τη μετανάστευση και την άνιση οικονομική ανάπτυξη έως την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Στη δεκαετία του

1990, ο Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας και πρώην Βοηθός Υπουργός Άμυνας Nye παρατήρησε ότι η σκληρή δύναμη (καταναγκασμός) δεν θα ήταν αρκετή για να διαμορφωθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα και να αντιμετωπιστούν οι διακρατικές απειλές που απαιτούν διεθνή συνεργασία. Αντίθετα, τα μη καταναγκαστικά μέτρα, ή αλλιώς η ήπια ισχύς, θα επιτύγχαναν εξίσου στόχους εξωτερικής πολιτικής σε ένα αβέβαιο περιβάλλον ασφάλειας. Ένας αποτελεσματικός τρόπος προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η χρήση της αμυντικής διπλωματίας, η οποία επικεντρώνεται στην υπόθεση ότι οι ένοπλες δυνάμεις διαδραματίζουν ρόλο εν καιρώ ειρήνης στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής του κράτους. Η αμυντική διπλωματία ως επέκταση της ήπιας ισχύος είναι ένας αποτελεσματικός, οικονομικά αποδοτικός μηχανισμός για οικοδόμηση εμπιστοσύνης, πρόληψη ή/και επίλυση συγκρούσεων σε ένα ολοένα και πιο αβέβαιο περιβάλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις είναι ένα σημαντικό εργαλείο της αμυντικής διπλωματίας (Bashir & Gul, 2021, σελ. 71).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, ο Wolfley (2018, σελ. 96; Wolfley, 2019, σελ. 13) επισημαίνει πως έπειτα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τα κράτη ξεκίνησαν να προετοιμάζονται για νέες απειλές της περιφερειακής αστάθειας (όπως του εμφυλίου πολέμου και του εθνοτικού κατακερματισμού που προκλήθηκαν από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ). Για να διαχειριστούν το νέο διεθνές περιβάλλον και να αντιμετωπίσουν αυτές τις αυξανόμενες απειλές, οι μεγάλες δυνάμεις άρχισαν να συμμετέχουν στη διαμόρφωση επιχειρήσεων. Μια δραστηριότητα διαμόρφωσης των επιχειρήσεων είναι η «αμυντική διπλωματία». Σε αντίθεση με την παλιά αμυντική διπλωματία της πολιτικής ισορροπίας δυνάμεων, σφαίρες επιρροής και επιδίωξη στενά καθορισμένων εθνικών συμφερόντων, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις έχουν εμπλακεί σε μια νέα μορφή αμυντικής διπλωματίας η οποία περιλαμβάνει τη συνεργατική χρήση των ενόπλων δυνάμεων και της σχετικής υποδομής σε καιρό ειρήνης ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Τα εργαλεία της νέας αμυντικής διπλωματίας περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις, εντασσύμενες σε ένα ευρύτερο πρίσμα στρατιωτικής συνεργασίας ή στρατιωτικής βοήθειας.

Οι πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις παρέχουν στις μεγάλες δυνάμεις ένα εργαλείο για τη μείωση του απρόβλεπτου των μη κρατικών απειλών καθώς και για την αποδυνάμωση άλλων δυνάμεων μέσω εξισορρόπησης και προώθησης του

υφιστάμενου καθεστώτος (Wolfley, 2019, σελ. 1). Αντί να χρησιμοποιείται μόνο στρατιωτική δύναμη για την εξισορρόπηση των εχθρών, η στρατιωτική βοήθεια χρησιμοποιείται πλέον για τη δημιουργία σχέσεων και με τον τρόπο αυτό την αποτροπή πιθανών συγκρούσεων. Δεύτερον, όχι μόνο οι προσπάθειες στρατιωτικής χρηματοδότησης και εκπαίδευσης προσανατολίζονται προς σφαίρες επιρροής, αλλά και προς την προώθηση της δημοκρατικής μεταρρύθμισης στα κράτη σε μετάβαση. Τρίτον, οι ασκήσεις αξιολογούνται και στο πλαίσιο ειρηνευτικών αποστολών στο εξωτερικό. Συνοπτικά, η νέα αμυντική διπλωματία δίνει έμφαση στη δέσμευση με πιθανούς εχθρούς, την υποστήριξη της δημοκρατίας, της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρέχοντας τη δυνατότητα στα κράτη να αντιμετωπίζουν τα δικά τους προβλήματα ασφάλειας (Wolfley, 2018, σελ. 97). Ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης επικράτησης της αμυντικής διπλωματίας τη δεκαετία του 1990, ακολούθησαν μεγάλες πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις υπό την ηγεσία των δυνάμεων. Οι μεγάλες δυνάμεις αύξησαν τον αριθμό των μη παραδοσιακών ασκήσεων για την οικοδόμηση ικανότητας εταίρων, τη διαμόρφωση ρόλων εταίρων, τη δημιουργία εμπιστοσύνης με τους αντιπάλους και στρατολόγηση κρατών για ειρηνευτικές αποστολές.

Μη στρατιωτικές επιταγές

Οι στρατιωτικές ασκήσεις δε χρησιμεύουν μόνο για τη βελτιστοποίηση της διαλειτουργικότητας, αλλά και για την αντιμετώπιση μη στρατιωτικών επιταγών. Καταρχήν, οι διεθνείς ασκήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως συμβολικά μέσα για την επίτευξη στόχων εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και οικονομικών (Hei Chau, 2011, σελ. 56). Δεύτερον, οι διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί να περιλαμβάνουν αποστολές διατήρησης της ειρήνης - που στην περίπτωση αυτή μπορούν να αποτελέσουν και ένα εργαλείο δημοσίων σχέσεων για να καταδειχθεί η δέσμευση της ηγεσίας μίας χώρας στη διατήρηση της ειρήνης, προώθησης της αμοιβαίας ανάπτυξης, αλλά και ανακούφισης από καταστροφές (Hei Chau, 2011, σελ. 64).

Υπό το πρίσμα της συνδρομής των ενόπλων δυνάμεων σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών και φυσικών καταστροφών, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις βοηθούν στην κατανόηση μεταξύ των στρατευμάτων της χώρας που επλήγη από την καταστροφή και του παρόχου βοήθειας. Αυτό με τη σειρά του μπορεί να μειώσει σημαντικά τον

χρόνο αντίδρασης για την ανάπτυξη των ομάδων βοήθειας, ελαχιστοποιώντας έτσι τις επιπτώσεις της καταστροφής. Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις παρέχουν την απαραίτητη ώθηση σε μια τέτοια κατανόηση και διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην αποτελεσματική εκταμίευση της βοήθειας για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και τη διεξαγωγή καταστάσεων ανακούφισης από καταστροφές (Khera, 2017, σελ. 21).

Κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και συμμαχίες κρατών

Δύο ενδιαφέρουσες επισημάνσεις γίνονται από τους Blankenship και Kuo (2020): α) την πιθανότητα κλιμάκωσης από μέρους των στρατιωτικών ασκήσεων εξαρτώμενη από το αν διεξάγονται εντός ή εκτός μίας συμμαχίας, β) τη σχέση μεταξύ κοινών στρατιωτικών ασκήσεων και συμμαχιών. Αναφορικά με το πρώτο σημείο, οι Blankenship και Kuo (2020, σελ. 2) τονίζουν πως, εκτός ενός πλαισίου συμμαχίας, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις αυξάνουν την πιθανότητα πολέμου και διακρατικών μαχών τόσο από τους συμμετέχοντες όσο και από τους στόχους. Ενθαρρυμένοι από νέες δυνατότητες και εξωτερική υποστήριξη, οι συμμετέχοντες στην άσκηση κλιμακώνουν τις συγκρούσεις και οι στόχοι τους ανταποκρίνονται σε παρόμοιο πλαίσιο. Η διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων μπορεί να προκαλέσει το δίλημμα ασφαλείας με άλλα κράτη, οδηγώντας τα να λάβουν αντίμετρα όπως συσσώρευση όπλων και να σχηματίσουν δικές τους στρατιωτικές συμμαχίες, ενώ ταυτόχρονα σηματοδοτούν την ικανότητα και την προθυμία των συμμετεχόντων χωρών να πολεμήσουν μαζί, ενθαρρύνοντας έτσι τους αντιπάλους να δημιουργήσουν άλλες συμμαχίες ή να κλιμακώσουν την ένταση. Δεύτερον, οι συμμετέχοντες σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί να ενθαρρυνθούν να συμπεριφέρονται επιθετικά και να διεξάγουν συγκεκριμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις ως απάντηση σε ορισμένες συνθήκες. Συνολικά, ακόμη και αν έχουν επιπτώσεις στην ευρύτερη σχέση ασφάλειας, οι ασκήσεις δεν είναι αποτελεσματικές στον καθορισμό ορίων στη δράση των εταίρων και, στην πραγματικότητα, μπορεί να θεωρηθούν ακόμη και ως ακούσια σήματα ευρύτερης δέσμευσης. Αυτό αυξάνει τον κίνδυνο ηθικού κινδύνου, καθώς τα κράτη δεν αντιλαμβάνονται σωστά το αναμενόμενο επίπεδο εξωτερικής υποστήριξης (Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 14).

Υποστηρίζεται ότι οι ασκήσεις που διεξάγονται από συνδυασμό δυνάμεων μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των πιθανών αντιπάλων με τρόπους που ενισχύουν

αποτρεπτικές ή επιτακτικές απειλές. Αν και οι ανταγωνιστικές στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί να τροφοδοτήσουν την εχθρότητα ή να οδηγήσουν σε ακούσια κλιμάκωση καθώς οι κινήσεις και οι επικοινωνίες των στρατευμάτων ερμηνεύονται ως πραγματική επίθεση, είναι πιθανώς εξίσου πιθανό να δημιουργήσουν μια πιο σταθερή διεθνή κατάσταση όσο οι ανταγωνιστές επιδεικνύουν στρατιωτική ικανότητα, συντονισμό συνασπισμού, υλικοτεχνική ικανότητα και ετοιμότητα για την αντιμετώπιση ορισμένων επιθετικών ενεργειών. Οι στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί ακόμη και να είναι ένας τρόπος για να επιδειχθεί η βούληση να εκτελεστούν απειλές εάν αποτύχει η αποτροπή, διερευνώντας τις απαραίτητες λεπτομέρειες για να μετατρέψουν τις «απειλές» σε πραγματικότητα στρατιωτικής δράσης (Appleget, Kline & Wirtz, 2018, σελ. 27).

Η Heuser (2018, σελ. 21) παρομοίως επισημαίνει ότι από τον 18ο αιώνα οι στρατιωτικές ασκήσεις, όταν διεξάγονταν με μεγάλο αριθμό εμπλεκόμενων δυνάμεων, μπορούσαν να καταστούν εκδηλώσεις που παρακολουθούσαν με μεγάλο ενδιαφέρον ξένοι παρατηρητές. Ο κύριος στόχος στην περίπτωση αυτή είναι ο εντυπωσιασμός του αντιπάλου, αλλά και η προβολή ισχύος. Αυτό μπορεί να τον εκφοβίσει και να τον κάνει πολιτικά συμμορφούμενο ή μπορεί να εξυπηρετεί έναν αποτρεπτικό σκοπό, όταν υπάρχει τουλάχιστον ένα στοιχείο άμυνας στη διάθεση του κράτους που διεξάγει τις ασκήσεις. Αυτό που μπορεί να συμβεί, ωστόσο, είναι ότι το δίλημμα ασφαλείας ανατρέπει αυτόν τον στόχο: ο αντίπαλος μπορεί να εντυπωσιαστεί τόσο πολύ που δεν πτοείται, αλλά αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο επιθετικότητας. Αυτό μπορεί στη συνέχεια να επιδιώξει να το εκτρέψει με έναν προληπτικό πόλεμο.

Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της συμμετοχής της Νότιας Κορέας σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις. Η Βόρεια Κορέα έχει επίσης επανειλημμένα ζητήσει τη μείωση ή την απόσχιση αυτών των ασκήσεων. Στην περίπτωση αυτή, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις από μέρους της Νότιας Κορέας όχι μόνο δεν αποθαρρύνουν τη Βόρεια Κορέα αλλά, αντίθετα, οδηγούν σε προκλητική ρητορική και ενέργειες, αποδεικνύοντας ότι η Βόρεια Κορέα θεωρεί τις εν λόγω ασκήσεις ως σοβαρή απειλή για την ασφάλειά της. Ως απάντηση σε μια κοινή στρατιωτική άσκηση, η Βόρεια Κορέα μπορεί να προχωρήσει σε προειδοποιήσεις, απειλές ή ακόμα και στη διεξαγωγή δοκιμών πυραύλων ή πυρηνικών. Η ένταση των επιθετικών απαντήσεων της Βόρειας Κορέας στις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις της Νότιας Κορέας

καθορίζεται από τη σοβαρότητα της απειλής που θέτουν οι συγκεκριμένες ασκήσεις (Bernhardt & Sukin, 2021, σελ. 855).

Επίσης ο Clem (2018, σελ. 130) ισχυρίζεται ότι οι στρατιωτικές ασκήσεις θεωρούνται συχνά ως γεωπολιτικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση της σταθερότητας και την ενίσχυση της αποτροπής, αλλά μερικές φορές μπορεί να έχουν το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα: να αυξάνουν την αστάθεια και να συμβάλλουν σε επικίνδυνα επίπεδα κλιμάκωσης, υπό το πρίσμα του κλασικού διλήμματος ασφαλείας, καθώς πραγματικά ή δυνητικά αντίπαλα κράτη αυξάνουν το μέγεθος και το εύρος των ασκήσεών τους και οδηγούν τους χώρους άσκησης σε στρατιωτικά προβληματικές περιοχές. Ως παράδειγμα αναφέρει την περίπτωση του NATO και της Ρωσίας που το 2018 πραγματοποίησαν τις μεγαλύτερες στρατιωτικές ασκήσεις τους από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Οι συγκεκριμένες ασκήσεις του NATO προορίζονται να λειτουργήσουν τόσο ως εκπαιδευτικά γεγονότα όσο και ως δείκτες πολιτικής ασφάλειας και στάσης, δηλαδή, σηματοδοτούν την αποφασιστικότητα της συμμαχίας να υπερασπιστεί τα κράτη μέλη της (π.χ. τα κράτη της Βαλτικής), και ως εκ τούτου να αποτρέψει τη ρωσική επιθετικότητα. Ως εκ τούτου ο κίνδυνος γεωπολιτικής αστάθειας που συνεπάγονται τέτοιες ασκήσεις μπορεί να μην επιφέρει αντίστοιχο όφελος αποτροπής.

Από την άλλη πλευρά, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις που διεξάγονται στο πλαίσιο μιας συμμαχίας μειώνουν την κλιμάκωση τόσο από τους συμμετέχοντες όσο και από τους αντιπάλους, καθώς οι συμμαχίες και οι ασκήσεις αλληλοσυμπληρώνονται: τα κράτη χρησιμοποιούν τις συμμαχίες για να καθορίσουν τις παραμέτρους της σχέσης ασφαλείας τους και τις ασκήσεις για να ανταποκριθούν πιο ευέλικτα σε βραχυπρόθεσμες αλλαγές στη στρατιωτική ισορροπία. Σε συνδυασμό, οι εταίροι μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητά τους να «συγκρατούν» ο ένας τον άλλον διατηρώντας παράλληλα ένα συγκεκριμένο επίπεδο αποτροπής. Περαιτέρω, οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι τα κράτη ενσωματώνουν εταίρους σε συμμαχίες και χρησιμοποιούν επίσημα στρατιωτικά σύμφωνα για να καθορίσουν τα γενικά όρια και τον προσανατολισμό πολιτικής της εταιρικής σχέσης ασφαλείας, ενώ διεξάγουν ασκήσεις για να ανταποκρίνονται ευέλικτα σε αλλαγές σε άμεσες και τοπικές στρατηγικές ανάγκες. Οι ασκήσεις και οι συμμαχίες δεν είναι πρόσθετες μορφές διακρατικής συνεργασίας στον τομέα της ασφαλείας, αλλά συμπληρωματικές, καθώς εκπληρώνουν διαφορετικές λειτουργίες στο πλαίσιο μιας γενικής σχέσης ασφαλείας.

Αυτή η προσέγγιση οδηγεί σε διαφορετικές συνέπειες για την κλιμάκωση των συγκρούσεων και εξηγεί καλύτερα πώς τα κράτη χρησιμοποιούν ασκήσεις για να βελτιώσουν τις ανησυχίες σχετικά με την εγκατάλειψη αυτής (Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 8).

Αναφορικά με το δεύτερο σημείο, οι συγγραφείς επισημαίνουν πως οι συμμαχίες καθορίζουν τα πολιτικά και στρατηγικά όρια μιας εταιρικής σχέσης ασφάλειας μέσω τεσσάρων μηχανισμών. Πρώτον, ορίζουν τις προϋποθέσεις επίκλησης (δηλαδή *casus foederis*), το στοχευμένο αντίπαλο και το εύρος της συνεργασίας, μειώνοντας την προοπτική ότι ένας εταίρος θα αντιληφθεί λάθος τα στρατηγικά και πολιτικά μηνύματα που σκοπεύουν να επικοινωνήσουν οι σύμμαχοι μέσω μιας άσκησης. Δεύτερον, οι θεσμοθετημένες συμμαχίες ενσωματώνουν επίσημα τις συμμαχικές προτιμήσεις στις εσωτερικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων ενός κράτους για την εξωτερική πολιτική μέσω επίσημων συμβουλευτικών μηχανισμών και διαβουλευτικών οργάνων, περιορίζοντας έτσι τους εταίρους από τον τυχοδιωκτισμό. Τρίτον, κατά τη διάρκεια κρίσεων, οι υπάρχουσες διαδικασίες επικοινωνίας διευκολύνουν τον συντονισμό και τη μετριοπαθή συμμαχική συμπεριφορά, μειώνοντας και πάλι τον κίνδυνο προβλημάτων ηθικού κινδύνου. Τέλος, οι συμμαχίες επεκτείνουν τους χρονικούς ορίζοντες. Η μακροπρόθεσμη αξία της σχέσης συμμαχίας είναι πιο πιθανό να αντισταθμίσει κάθε βραχυπρόθεσμο τυχοδιωκτισμό που προκλήθηκε από μια κοινή στρατιωτική άσκηση. Συνολικά, οι συμμαχίες διαχειρίζονται και περιορίζουν τα προβλήματα που δημιουργούνται από την ασαφή φύση των ασκήσεων. Κατά συνέπεια, αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων, επειδή αυτά τα σύμφωνα ενισχύουν την υποκείμενη εμπιστοσύνη και διαθέτουν τους απαραίτητους μηχανισμούς για τη διαχείριση των εξωτερικών επιπτώσεων που προκαλούνται από ασκήσεις (Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 10).

Από την άλλη πλευρά, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις αντιμετωπίζουν ορισμένες αδυναμίες των συμμαχιών. Η εμπιστοσύνη των μελών σε μια συμμαχία μπορεί να μεταβληθεί, καθώς γνωρίζουν ότι τα ενδιαφέροντα και οι προθέσεις των εταίρων τους μπορεί να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου και είναι δύσκολο να παρατηρηθούν. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αναντιστοιχίες μεταξύ των δυνατοτήτων της συμμαχίας, των στόχων και των συμφερόντων των μελών, κάτι το οποίο συνδέεται με αποτυχία αποτροπής. Τα κράτη θα μπορούσαν να δημιουργήσουν νέα σύμφωνα για να

προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες στρατηγικές συνθήκες και να ενισχύσουν την αποτροπή, όμως αυτό αποτελεί τη μειοψηφία των συμμαχιών. Αντίθετα, τα κράτη ενισχύουν τα υπάρχοντα σύμφωνα χρησιμοποιώντας βραχυπρόθεσμους, ευέλικτους μηχανισμούς σηματοδότησης, όπως οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις. Τα κράτη μπορούν να χρησιμοποιήσουν ασκήσεις για να αποτρέψουν καλύτερα άμεσες απειλές ή προκλήσεις ασφαλείας, αλλά να αξιοποιήσουν τους ευρύτερους συντονιστικούς μηχανισμούς της συμμαχίας και τους μεγαλύτερους χρονικούς ορίζοντες για την πρόληψη του τυχοδιωκτισμού (Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 11).

Παράγοντες λήψης αποφάσεων κοινών στρατιωτικών ασκήσεων

Εξαιτίας των ανωτέρω, οι χώρες θα πρέπει να προβούν σε προσεκτική λήψη αποφάσεων όσον αφορά στους εταίρους, τον χρόνο και τον τόπο εκτέλεσης των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Πιο συγκεκριμένα, τα στοιχεία θα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι τα κάτωθι (Khera, 2017, σελ. 30-32):

Επιλογή εταίρων: οι εταίροι πρέπει να επιλέγονται πολύ προσεκτικά με σκοπό να εκτεθούν σε διαφορετικές πτυχές δύναμης και εφαρμογής της τεχνολογίας. Οι γενικές κατηγορίες σύμφωνα με τις οποίες θα πρέπει να επιλέγονται οι εταίροι άσκησης είναι οι εξής: α) χώρες που εμπλέκονται σε συγκρούσεις τον τελευταίο καιρό και έχουν επιχειρησιακή εμπειρία χρήσης των σύγχρονων τεχνολογιών, β) χώρες με τεχνολογίες αιχμής που εντάσσονται στις ένοπλες δυνάμεις τους, γ) γειτονικές χώρες που μπορεί να χρειαστεί να υποστηριχθούν για αποστολές αντιμετώπισης καταστροφών, δ) χώρες που χρειάζονται βοήθεια στην ανάπτυξη εννοιών εφαρμογής δύναμης και ικανοτήτων με βάση την εμπειρία και την τεχνολογία άλλων χωρών.

Διμερής ή πολυμερής συνεργασία: ο αριθμός των συμμετεχόντων σε μια στρατιωτική άσκηση θα πρέπει να αποφασίζεται με βάση τα ακόλουθα: στόχοι που επιδιώκονται να επιτευχθούν, επίπεδο(α) εμπλοκής, προφίλ εξοπλισμού, γλώσσα και κοινά ενδιαφέροντα. Οι διμερείς ασκήσεις έχουν ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων και εστιασμένη προσέγγιση για την επίτευξη των στόχων. Ωστόσο, οι πολυμερείς ασκήσεις επιτρέπουν την ταυτόχρονη εμπλοκή με πολλές χώρες, καθιστώντας έτσι τη διαδικασία πιο αποτελεσματική. Η επιλογή των εταίρων για πολυεθνική άσκηση θα πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τις ατομικές δυνατότητες, στόχους και τρωτότητες. Πρέπει ακόμα να ληφθεί

υπόψη ότι ο χαμηλότερος παρονομαστής ικανότητας ορίζει το υψηλότερο επίπεδο πολυπλοκότητας μιας στρατιωτικής άσκησης.

Αριθμός υπηρεσιών: σε μια διεθνή άσκηση μίας υπηρεσίας, είναι δυνατό να διασφαλιστεί ότι ο στόχος της άσκησης είναι σε συμφωνία με τον πυρήνα της υπηρεσίας. Η δέσμευση με χώρες με τεχνολογίες αιχμής που έχουν ήδη εισαχθεί στις ένοπλες δυνάμεις τους αποτελεί την καλύτερη περίπτωση για αλληλεπίδραση μιας υπηρεσίας. Ωστόσο, η δέσμευση πολλαπλών υπηρεσιών είναι η βέλτιστη, διότι τόσο σε πολεμικές συγκρούσεις, όσο και σε αποστολές φυσικών καταστροφών, προβλέπεται εμπλοκή πολλαπλών υπηρεσιών.

Τόπος: η βέλτιστη πρακτική είναι οι διεθνείς ασκήσεις να διεξάγονται εναλλακτικά σε χώρες εταίρους. Ωστόσο, αυτή δεν είναι μια ενδεδειγμένη λύση σε περίπτωση πολυμερούς άσκησης. Η βασική υποδομή για τη διεξαγωγή μιας διεθνούς άσκησης και η διαθεσιμότητα πολεμικών στοιχείων για την επίτευξη των δηλωμένων στόχων είναι ουσιαστικής σημασίας για την αξιολόγηση της καταλληλότητας της τοποθεσίας. Εκτός από τις διοικητικές προκλήσεις, η φιλοξενία μιας πολυμερούς άσκησης είναι η καλύτερη επιλογή από επιχειρησιακή και οικονομική άποψη, καθώς παρέχει την ευκαιρία να δοθεί έκθεση στον μέγιστο αριθμό μαχητών.

Ακολουθία βημάτων: η ακολουθία των βημάτων των διεθνών στρατιωτικών ασκήσεων θα πρέπει να καθοριστεί με βάση τους καθορισμένους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν. Ιδανικά, η εμπλοκή θα πρέπει να ξεκινήσει με την κλήση/αποστολή παρατηρητών από τις χώρες που σχεδιάζουν να συμμετάσχουν μέσω στρατιωτικών ασκήσεων σε άλλες διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις. Αυτό μπορεί να ακολουθηθεί από μια επιτραπέζια άσκηση και να αναβαθμιστεί συστηματικά σε άσκηση επιτελείου (ή άσκηση διοίκησης ή πολεμικό παιχνίδι) πριν από την ανάληψη αποστολών με μαχητικά μέσα. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία μπορεί να επιταχυνθεί με βάση την αμοιβαία κατανόηση που επιτυγχάνεται μεταξύ των στρατευμάτων.

Κλίμακα: η κλίμακα συμμετοχής πρέπει να βασίζεται στους επιδιωκόμενους στόχους και πρέπει να αποτελείται από τουλάχιστον ένα ανεξάρτητο στοιχείο μάχης. Για ασκήσεις που προγραμματίζονται εκτός της χώρας, λόγω διαφόρων οικονομικών και τεχνικών παραγόντων, οι ελάχιστες δυνάμεις που θα συμμετέχουν θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν όλες τις ένοπλες δυνάμεις, μαζί με τα απαραίτητα επιχειρησιακά στοιχεία, στοιχεία συντήρησης και υλικοτεχνικής υποστήριξης. Ωστόσο, για τις

διεθνείς ασκήσεις που σχεδιάζονται εντός της χώρας, στόχος θα πρέπει να είναι να δοθεί έκθεση στον μέγιστο αριθμό προσωπικού εντός των καθορισμένων στόχων άσκησης και να δεσμευτούν αναλόγως οι πόροι. Με χώρες που χρησιμοποιούν παρόμοιο εξοπλισμό μάχης, οι διμερείς ασκήσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς μετακίνηση πολεμικών μέσων, χρησιμοποιώντας τα μέσα των χωρών υποδοχής και επωφελούμενοι από το χαμηλό κόστος που προκύπτει.

Συχνότητα: Η διεξαγωγή διεθνούς στρατιωτικής άσκησης επιβαρύνει το ετήσιο πρόγραμμα εκπαίδευσης των ενόπλων δυνάμεων και οι ασκήσεις που προγραμματίζονται εκτός της χώρας συνεπάγονται πρόσθετο οικονομικό κόστος. Ωστόσο, οι διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις είναι απαραίτητες για την επιχειρησιακή ανάπτυξη σε περιπτώσεις συγκρούσεων και την εξασφάλιση ταχείας υποστήριξης σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Προκειμένου να εξισορροπηθούν αυτές οι δύο αντίθετες απαιτήσεις, πρέπει να εκπονηθεί ένα χρονοδιάγραμμα για να διασφαλιστεί η δέσμευση με όλες τις χώρες στην προβλεπόμενη ομάδα.

Προκλήσεις κοινών στρατιωτικών ασκήσεων

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθούν και ορισμένες προκλήσεις που συνοδεύουν τη διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Η πρώτη αφορά στο κόστος, ιδίως από μέρους της χώρας υποδοχής. Επίσης, ειδικά σε μια πολυμερή άσκηση, ενδεχομένως να πρέπει να αντιμετωπιστεί η δυσκολία των διαφορετικών υλικοτεχνικών απαιτήσεων μεταξύ των δυνάμεων. Οι συμμετέχοντες θα πρέπει ακόμα να ενσωματώσουν τις πρακτικές επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών υπό μια ενοποιημένη διοίκηση, κάτι που οδηγεί και στην τελευταία πρόκληση που αφορά την αντιμετώπιση πολιτιστικών και γλωσσικών εμποδίων. Επιπλέον, δεδομένου ότι οι πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις είναι δαπανηρές, η διεξαγωγή τους εξαρτάται από ορισμένες προϋποθέσεις, όπως κοινά συμφέροντα και υγιείς πολιτικές σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών (Hei Chau, 2011, σελ. 52).

Συνολικά, οι διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις αναλαμβάνονται με στόχο την ενίσχυση των εθνικών συμφερόντων και της εικόνας των χωρών. Οι διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις διεξάγονται εντός σαφώς καθορισμένων, προαποφασισμένων και αμοιβαία συμφωνημένων κανόνων εμπλοκής. Η οργάνωση των στοιχείων μάχης σε διάφορες ομάδες, η τακτική τους ανάπτυξη, το προφίλ εξοπλισμού και τα σχετικά πλοκάμια υλικοτεχνικής υποστήριξης βασίζονται στο επιχειρησιακό δόγμα της δύναμης. Η

αλληλεπίδραση σε τακτικό επίπεδο μέσω διεθνών στρατιωτικών ασκήσεων παρέχει μια εικόνα για τους παράγοντες που επηρεάζουν αυτές τις πτυχές και τη διαδικασία ανάπτυξής της σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί στην ανάπτυξη τεχνογνωσίας, ικανοτήτων, τεχνολογίας, αλλά και σε ενδεχόμενη αλλαγή στην κουλτούρα ανάπτυξης των σωμάτων και στη διαδικασία επιχειρησιακής σκέψης. Επιπρόσθετα, οι διεθνείς στρατιωτικές ασκήσεις αποτελούν αποτελεσματικά εργαλεία για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων και την ενίσχυση των υπάρχουσών σχέσεων. Αυτές οι ασκήσεις υποστηρίζουν ενεργά τη στρατιωτική διπλωματία μαζί με άλλες πτυχές όπως η στρατιωτική εκπαίδευση και η υποστήριξη σε επίπεδο τεχνολογίας και εξοπλισμού. Εκτός από την προβολή και αξιολόγηση των ικανοτήτων και τη δυνατότητα μάθησης, τέτοιες ασκήσεις βοηθούν στη συγκριτική αξιολόγηση των δυνατοτήτων μίας χώρας σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα. Υπό αυτό το πρίσμα έχει ενδιαφέρον να μελετηθεί και η αξία των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων στην περίπτωση των μικρών κρατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, εκτός από τον εκπαιδευτικό τους στόχο και τα οφέλη σε στρατιωτικό επίπεδο, οι ασκήσεις μπορούν επίσης να έχουν στρατηγικές επιπτώσεις, είτε, με αμυντική έννοια, στην έκφραση ετοιμότητας ή δέσμευσης εξωτερικής πολιτικής σε άλλη χώρα ή ομάδα χωρών ή, με επιθετική έννοια, στην άσκηση μιας ανεπιθύμητης μορφής πίεσης ή στην προετοιμασία για επιθετικότητα. Από τη φύση τους, οι ασκήσεις λαμβάνουν χώρα στο όριο μεταξύ ειρήνης και πολέμου. Ο σχεδιασμός και η υλοποίησή τους σχεδόν πάντα απαιτεί κάποια μορφή λογικής σε επίπεδο στρατηγικής ή εξωτερικής πολιτικής. Ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή των ασκήσεων συχνά απαιτούν επίσης τη δέσμευση σημαντικών, μερικές φορές τεράστιων, ανθρώπινων και υλικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των επιτελείων διεύθυνσης και των διαιτητών, καθώς και εξειδικευμένης υποδομής και υλικοτεχνικής υποστήριξης (Heuser & Ruiz Palmer, 2018, σελ. 1).

Αρκετές μελέτες (π.χ. Hei Chau, 2011; Khera, 2017; Wolfley, 2018, 2019) έχουν ασχοληθεί με τους λόγους για τους οποίους οι μεγάλες δυνάμεις εμπλέκονται σε στρατιωτικές ασκήσεις, ιδίως πολυεθνικές, και τους στόχους που επιθυμούν να αποκομίσουν από αυτήν την ενέργεια. Ωστόσο, δεν υπάρχουν αρκετές μελέτες που να εξετάζουν τα πλεονεκτήματα των στρατιωτικών ασκήσεων για τα μικρά κράτη. Για τον λόγο αυτό, η αξία και σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για τα μικρά κράτη θα πρέπει να αξιολογηθεί υπό το γενικότερο πρίσμα της εξωτερικής πολιτικής των ελλώγω κρατών σε συνδυασμό με τους στόχους που επιδιώκουν διαμέσου των στρατιωτικών ασκήσεων στη βάση της ανάλυσης που προηγήθηκε.

Η ασφάλεια των μικρών κρατών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικούς και συστημικούς παράγοντες. Μικρές αναταράξεις στο διεθνές σύστημα μπορεί να αποτελέσουν σοβαρή πρόκληση για ένα μικρό κράτος. Σύμφωνα με τον Šešelgytė (2017, σελ. 2), εάν η τελευταία βρίσκεται κοντά σε μια μεγάλη, ρεβιζιονιστική, αντιδημοκρατική δύναμη, η ασφάλεια θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω δημιουργικών στρατηγικών, που τις περισσότερες φορές κυμαίνονται από το bandwagoning μέχρι τη συμμετοχή σε συμμαχίες.

Ακριβώς η δημιουργία αυτών των συμμαχιών είναι που καθιστά ιδιαίτερα σημαντική τη συμμετοχή των μικρών κρατών σε στρατιωτικές ασκήσεις. Επί παραδείγματι, οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις στο πλαίσιο του NATO συμβάλουν σε βελτιωμένη αμυντική ικανότητα και αποτελεσματικό επιμερισμό του οικονομικού κόστους, σε επικοινωνία πολιτικών μηνυμάτων και σε ενίσχυση του δεσμού των εταίρων της Διατλαντικής Συμμαχίας. Αυτό επισημαίνεται σε σχετική έκθεση του NATO (2019, σελ. 3):

«α) Οι στρατιωτικές ασκήσεις συμβάλλουν στις αμυντικές ικανότητες εκπαιδύοντας δυνάμεις για την εμπλοκή με μια σειρά υποθετικών σεναρίων σε στρατηγικό, φυσικό και τακτικό επίπεδο. Η συμμετοχή σε κάθε είδος πολυμερούς άσκησης βελτιώνει την ικανότητα των Συμμαχικών δυνάμεων να δια-επιχειρούν. Η αποτελεσματική διαλειτουργικότητα είναι ένα κρίσιμο σύνολο δεξιοτήτων για όλα τα κύρια καθήκοντα του NATO, από την άμυνα και την αποτροπή, έως την απόκριση σε κρίσεις και τη συνεργατική προσέγγιση της ασφάλειας. Οι ασκήσεις παρέχουν επίσης στους διοικητές της Συμμαχίας και στους υπεύθυνους λήψης πολιτικών αποφάσεων ένα σημαντικό σύνολο διδαγμάτων που θα τους βοηθήσουν να συνεχίσουν να είναι πιο αποτελεσματικοί και αποδοτικοί στην εκτέλεση των καθηκόντων τους.

β) Ένα αυξημένο και ισχυρό πρόγραμμα άσκησης είναι απαραίτητο για τη δοκιμή και την πιστοποίηση της εξελισσόμενης στάσης άμυνας και αποτροπής του NATO. Ένα σύνολο από νέες πρωτοβουλίες απαιτούν ασκήσεις για την επίδειξη της ικανότητας των δυνάμεων της Συμμαχίας να εκτελέσουν τις νέες τους αποστολές. Οι ασκήσεις μπορούν επίσης να τονίσουν τις ελλείψεις, τόσο στις δομές που πλαισιώνουν αυτές τις νέες προσπάθειες, όσο και στους πόρους που χρησιμοποιούνται για να τις υποστηρίξουν. Καθώς οι περισσότεροι Σύμμαχοι συνεχίζουν να μεταβαίνουν από μικρότερες δυνάμεις εστιασμένες σε αποστολές ελαφρών όπλων εκτός περιοχής σε δομές βαρέων δυνάμεων συνδυασμένων όπλων, ένα εύρος προσαρμοσμένων ασκήσεων είναι ζωτικής σημασίας.

γ) Η συντονισμένη μετακίνηση και ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων δεν είναι εύκολη. Οι υλικοτεχνικές απαιτήσεις απαιτούν αποτελεσματικό συντονισμό και εκπαίδευση. Επιπλέον, μόλις αποκτηθούν, αυτές οι δεξιότητες μπορεί να αποδυναμωθούν με την πάροδο του χρόνου, εάν δεν εξασκηθούν.

δ) Οι πολυμερείς ασκήσεις είναι επίσης οικονομικά αποδοτικές σε σχέση με τις ανεξάρτητες εθνικές ασκήσεις. Οι σύμμαχοι που ασκούνται μαζί μοιράζονται το βάρος του κόστους εκπαίδευσης. Αυτό είναι σημαντικό, καθώς το κόστος προσωπικού έχει γίνει το πιο ακριβό σταθερό επαναλαμβανόμενο κόστος για τις σύγχρονες στρατιωτικές δυνάμεις.

ε) Οι ασκήσεις μεγάλης κλίμακας μεταδίδουν ισχυρά πολιτικά μηνύματα σε διαφορετικό κοινό-στόχο: σε πιθανούς εχθρούς και στους εγχώριους πληθυσμούς. Μια τέτοια επικοινωνία είναι σημαντική για την αξιοπιστία της Συμμαχικής δέσμευσης.

στ) Οι ασκήσεις ανανεώνουν και ενισχύουν ένα σημαντικό στοιχείο του διατλαντικού δεσμού. Οι στρατιωτικές ασκήσεις της Συμμαχίας και οι στρατιωτικές ανταλλαγές μεταξύ των Συμμαχιών που προκύπτουν από στενή συνεργασία ισοδυναμούν με ένα πρόγραμμα πολιτιστικών ανταλλαγών του NATO, το οποίο απλώς ενισχύει περαιτέρω τη διαπολιτισμική κατανόηση και συνοχή της Συμμαχίας. Αυτό είναι απαραίτητο όταν η αξιοπιστία της Συμμαχίας εξαρτάται από την ενότητα του σκοπού και τους ισχυρούς δεσμούς εντός αυτής».

Επίσης, η συμμετοχή μικρών κρατών σε στρατιωτικές ασκήσεις μπορεί να υποκινείται και από την πρόθεση αποτροπής απειλητικών κρατών. Ο Plakoudas (2018) αναφέρεται σε μία χαρακτηριστική ελληνική άσκηση που έλαβε χώρα την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, τη στρατιωτική άσκηση Nikiforos - Toxotis. Η εν λόγω άσκηση αξίζει να αναφερθεί διότι καταδεικνύει τους στόχους της Ελλάδας, αλλά αποτελεί και ένα παράδειγμα του κατά πόσο μία στρατιωτική άσκηση από ένα μικρό κράτος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποτροπή πιθανού αντιπάλου - εν προκειμένω της Τουρκίας - ή αντίθετα μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω κλιμάκωση από μέρους του αντιπάλου που την εκλαμβάνει ως επιθετική ενέργεια.

Πιστό στην επιθετική αντιτουρκική πολιτική του, το ΠΑΣΟΚ το 1993 αποκάλυψε ένα νέο στρατιωτικό δόγμα, το «δόγμα ενιαίου αμυντικού χώρου»: η Ελλάδα θα αντιλαμβανόταν οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια της Τουρκίας στην Κύπρο ως *casus belli* μεταξύ των δύο συμμάχων του ΝΑΤΟ². Το νέο δόγμα ασφαλείας περιλάμβανε τις ακόλουθες αλληλένδετες πράξεις (σελ. 232): α) βελτίωση της ποιότητας της Κυπριακής Εθνικής Φρουράς με την απόκτηση σύγχρονου αντιαεροπορικού και αντιαρματικού οπλισμού (για εξουδετέρωση της τακτικής υπεροχής του τουρκικού στρατού κατοχής σε όπλα και αεροσκάφη) και νέων αρμάτων μάχης και ελικοπτέρων (για ανάπτυξη αμυντικής ικανότητας έναντι του τουρκικού στρατού κατοχής), β) κατασκευή της απαιτούμενης υποδομής για τη στέγαση μονάδων του Ελληνικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας (της αεροπορικής βάσης στην Πάφο και της ναυτικής βάσης στη Λάρνακα), γ) διεξαγωγή κοινών πολεμικών αγώνων για την τυποποίηση των αμυντικών διαδικασιών μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου και την αποτροπή περαιτέρω τουρκικής επιθετικότητας.

Τα γενικά επιτελεία σε Λευκωσία και Αθήνα αποφάσισαν το 1994 ότι η στρατιωτική άσκηση Νικηφόρος της κυπριακής Εθνικής Φρουράς θα διενεργηθεί ταυτόχρονα με τη στρατιωτική άσκηση Τοξότης των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και από κοινού με μονάδες του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Η Ελλάδα υιοθέτησε ουσιαστικά ένα δόγμα «εκτεταμένης αποτροπής» για να υπερασπιστεί την Κύπρο και να ασκήσει πίεση στην Τουρκία. Η άσκηση Νικηφόρος οργανώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπέμπει ένα ισχυρό μήνυμα αποτροπής. Τον Οκτώβριο του 1996 η Ελλάδα αύξησε δραστικά τη συμμετοχή της στην ετήσια άσκηση: εκτός από τα έξι πολεμικά αεροσκάφη και τα πέντε πολεμικά σκάφη (δύο τορπίλες, μια φρεγάτα, ένα υποβρύχιο και ένα αντιτορπιλικό), στην άσκηση συμμετείχε για πρώτη φορά μια μονάδα αλεξιπτωτιστών (επίλεκτη στρατιωτική δύναμη), ενώ λίγες μέρες αργότερα, η ΕΛΔΥΚ και οι συμμετέχουσες ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις παρέλασαν μπροστά από τον πρωθυπουργό της Κύπρου και τον υπουργό Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας. Αυτή η δραστική αύξηση της ελληνικής στρατιωτικής εμπλοκής οφειλόταν στην κρίση των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996 (σελ. 233-234). Συνεισφέροντας επιπλέον μονάδες στην άσκηση στην Κύπρο, η ελληνική κυβέρνηση απέστειλε το μήνυμα στην Τουρκία και στην κοινή γνώμη στην

²Ουσιαστικά, η Ελλάδα επιβεβαίωσε εκ νέου τον προηγούμενο ρόλο της ως εγγυήτριας της Κύπρου βάσει των Συμφωνιών Λονδίνου-Ζυρίχης το 1959 από τον οποίο η Ελλάδα παραιτήθηκε μονομερώς το 1974.

Ελλάδα ότι το «δόγμα του κοινού επιχειρησιακού θεάτρου» θα διατηρηθεί. Εν αγνοία της κοινής γνώμης στην Ελλάδα, η Λευκωσία είχε σταθεί στο πλευρό της Αθήνας κατά τη διάρκεια της Κρίσης των Ιμίων και διέταξε την κινητοποίηση της Εθνικής Φρουράς σύμφωνα με το δόγμα κοινής άμυνας. Η άσκηση Νικηφόρος συνεχίστηκε με το ίδιο σθένος για τα επόμενα δύο χρόνια (1997 και 1998) καθώς Ελλάδα και Κύπρος ενίσχυσαν τη στρατιωτική τους συνεργασία στον απόηχο της κρίσης των Ιμίων. Η Τουρκία αντέδρασε επιθετικά στο δόγμα της εκτεταμένης αποτροπής με δύο τρόπους: α) τον Νοέμβριο του 1994 η Τουρκία αποκάλυψε ένα νέο δόγμα ασφαλείας γνωστό ως 2.5 Wars, β) η Άγκυρα αύξησε τις προκλήσεις της έναντι της Ελλάδας και της Κύπρου σε μια προσπάθεια να υπονομεύσει την αξιοπιστία του δόγματος της εκτεταμένης αποτροπής (σελ. 235).

Το 1995, ένα χρόνο μετά την επίσημη ανακοίνωση του δόγματος της εκτεταμένης αποτροπής από Αθήνα και Λευκωσία, οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας επιδεινώθηκαν περαιτέρω. Η Τουρκία όχι μόνο προκάλεσε μια περαιτέρω κρίση με την Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1996, αλλά και δημοσιοποίησε λίγες εβδομάδες αργότερα τη θεωρία των «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο Πέλαγος. Τον Ιούνιο, η Τουρκία διοργάνωσε για πρώτη φορά την (ετήσια πλέον) άσκηση Εφές (σελ. 237). Επιπλέον, η Τουρκία αύξησε τις στρατιωτικές της προκλήσεις στο Αιγαίο Πέλαγος. Τον Οκτώβριο του 1997 τουρκικά μαχητικά παρενόχλησαν την αεροπορική συνοδεία που μετέφερε τον Έλληνα υπουργό Εθνικής Άμυνας στην Κύπρο με αφορμή την ετήσια άσκηση Νικηφόρος (σελ. 238). Μετά το 1998, η Ελλάδα μείωσε δραστικά τη συμμετοχή της στην άσκηση, η οποία συνεχίστηκε έως το 2000. Η Ελλάδα είχε υιοθετήσει σταδιακά μια νέα πολιτική έναντι της Τουρκίας: τον κατευνασμό. Η Ελλάδα είχε ήδη ξεκινήσει τη «σεισμική διπλωματία» με την Τουρκία στον απόηχο των φονικών σεισμών στη δυτική Τουρκία τον Αύγουστο του 1999 και ταυτόχρονα εγκατέλειψε το δόγμα της εκτεταμένης αποτροπής, χωρίς κάποια ζημία στη δημοτικότητα του κυβερνώντος κόμματος (σελ. 239).

Συμπερασματικά, το ελληνικό «δόγμα του κοινού επιχειρησιακού θεάτρου» αποδείχθηκε υπερβολικά φιλόδοξο καθώς η επιθετική αντίδραση της Τουρκίας ανάγκασε τελικά την Ελλάδα να το εγκαταλείψει. Μετά το 1999, η Τουρκία δεν προσυπέγραψε το «δόγμα των 2.5 Wars», αλλά δεν ακύρωσε και την ετήσια άσκηση Εφές. Αντίθετα, αυτή η άσκηση αναβαθμίζεται κάθε έτος, παρά το γεγονός ότι το ελληνικό δόγμα της εκτεταμένης αποτροπής δεν υφίσταται πλέον. Αυτό οφείλεται

στο ότι η εν λόγω άσκηση χρησιμοποιείται από την Τουρκία προκειμένου να υπενθυμίσει στην Ελλάδα την ικανότητά της να διεξάγει κατά βούληση μια αμφίβια και αερομεταφερόμενη επίθεση στο ανατολικό Αιγαίο (σελ. 240). Το βασικό συμπέρασμα είναι πως οι στρατιωτικές ασκήσεις κλιμάκωσαν την ένταση μεταξύ των δύο χωρών, καθώς η Ελλάδα τη χρησιμοποίησε ως εργαλείο αποτροπής, αλλά η Τουρκία την εξέλαβε ως επιθετική και προκλητική ενέργεια, κάτι που την οδήγησε να αυξήσει τη δική της επιθετικότητα διαμέσου των στρατιωτικών της ασκήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό αρχικά εξετάζονται στρατιωτικές ασκήσεις στις οποίες συμμετέχει η Ελλάδα. Για κάθε άσκηση γίνεται αναφορά στον χρόνο διεξαγωγής, στα εμπλεκόμενα μέρη, καθώς και στον στόχο της. Στη δεύτερη ενότητα αυτού του κεφαλαίου εξετάζεται η σημασία αυτής της συμμετοχής για την Ελλάδα ως μικρό κράτος. Η διερεύνηση της αξίας των στρατιωτικών ασκήσεων από μέρους της χώρας εξετάζεται σε αντιπαραβολή με τους στόχους των ασκήσεων, τις απειλές στο ευρύτερο περιβάλλον της, καθώς και με τα οφέλη που προκύπτουν από τις στρατιωτικές ασκήσεις στη βάση των όσων αναφέρθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, για τη σημασία αυτών των ασκήσεων σε στρατιωτικό, μη στρατιωτικό και πολιτικό-διπλωματικό επίπεδο.

4.1 Συμμετοχή της Ελλάδας σε στρατιωτικές ασκήσεις

Argo – 22

Πρόκειται για μία Διμερή Διακλαδική Άσκηση Ελλάδος και Γαλλίας που έλαβε χώρα για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2022 στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου καθώς και στον Άγιο Ευστράτιο και στην Σκύρο, στο πλαίσιο υλοποίησης των «Κατευθυντήριων Οδηγιών για την Αναβάθμιση της Ελληνογαλλικής Στρατιωτικής Συνεργασίας». «Σκοπός της Άσκησης ήταν η επαύξηση της μαχητικής ικανότητας, η ενίσχυση της συνεργασίας και της διαλειτουργικότητας μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων των 2 χωρών, καθώς και η διεξαγωγή προκεχωρημένης επιχειρησιακής εκπαίδευσης σε αντικείμενα αμφίβιων και αποβατικών επιχειρήσεων». Πιο συγκεκριμένα, τα αντικείμενα της άσκησης ήταν: Συνεκπαίδευση συνένωσης ναυτικών μονάδων, αντικείμενα χερσαίων δυνάμεων, πτήσεις επιχειρησιακής εκπαίδευσης αεροσκαφών (Α/Φ) και ελικοπτέρων (Ε/Π), αντικείμενα ναυτικών επιχειρήσεων, αεροκίνητη ενέργεια, αποβατική ενέργεια. Η άσκηση «αναδεικνύει την στενή Στρατιωτική Συνεργασία των Ενόπλων Δυνάμεων των 2 χωρών και ενδυναμώνει την στρατηγική συνεργασία Ελλάδος και Γαλλίας για την προώθηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και πέραν αυτής» (ΓΕΕΘΑ, 2022).

Poggio Dart 22

Τον Νοέμβριο του 2022 πραγματοποιήθηκε η Πολυεθνική Άσκηση «POGGIO DART 22» (PODA 22), η οποία σχεδιάστηκε και συντονίστηκε από το NATO Deployable Air Command and Control (NATO DACCC) και έλαβε χώρα στην Αεροπορική Βάση Cervia της Ιταλίας, με την συμμετοχή Αεροσκαφών από την Ελλάδα, τις ΗΠΑ, την Ιταλία και την Τουρκία. Η άσκηση «εντάσσεται στο πλαίσιο του ευρύτερου σχεδιασμού του ΓΕΕΘΑ ως προς τις διεθνείς συνεργασίες των Ενόπλων Δυνάμεων και αποσκοπούσε στην ενίσχυση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων της DACCC, καθώς και στην επαύξηση του επιπέδου της συνεργασίας, της συναντίληψης και της διαλειτουργικότητας σε διασυμμαχικό πλαίσιο» (ΓΕΕΘΑ, 2022γ). Αντικείμενα της άσκησης ήταν: Εναέρια μάχη μεταξύ διαφορετικών τύπων αεροσκαφών (Dissimilar Air Combat Training), Αμυντικές επιχειρήσεις (Offensive Counter Air), Εγγύς Αεροπορική Υποστήριξη (Close Air Support), Δυναμική Στοχοποίηση (Dynamic Targeting), Στοχοποίηση Χρονοευαίσθητων Στόχων (Time Sensitive Targeting) (ΓΕΕΘΑ, 2022γ).

Ωρίων 22

Η άσκηση έλαβε χώρα στα τέλη Μαρτίου και στις αρχές Απριλίου 2022 με τη συμμετοχή των εξής χωρών: Ελλάδα-Βουλγαρία-Γαλλία-ΗΠΑ-Ισραήλ-Κύπρος και επιπλέον Παρατηρητές από την Αίγυπτο, την Αυστρία και το Μαυροβούνιο. Αντικείμενα της άσκησης ήταν: Διείσδυση σε εχθρική περιοχή με άλμα ελεύθερης πτώσης, Καθοδήγηση πυρών αεροπορίας και πυροβολικού, Τακτική ελεύθερων σκοπευτών, Μη συναινετικές νηοψίες, Εκκαθάριση εχθρικής ακτής (ΓΕΕΘΑ, 2022ε). Σκοπός της άσκησης ήταν «η δημιουργία ενός άκρως ρεαλιστικού και διαρκώς μεταβαλλόμενου επιχειρησιακού περιβάλλοντος, εντός του οποίου οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ανταποκριθούν σε ιδιαίτερα απαιτητικές διακλαδικές συνέργειες, για την επαύξηση της μαχητικής ικανότητας και διαλειτουργικότητάς τους» (ΓΕΕΘΑ, 2022δ).

Ηνίοχος 2022

Η άσκηση έλαβε χώρα στα τέλη Μαρτίου και στις αρχές Απριλίου 2022 με τη συμμετοχή των εξής χωρών: Ελλάδα, Γαλλία, ΗΠΑ, Σλοβενία, Ιταλία, Ισραήλ, Κύπρος (ΓΕΕΘΑ, 2022στ). Σκοπός της άσκησης «Ηνίοχος - 22» ήταν «η δημιουργία ενός άκρως ρεαλιστικού και διαρκώς μεταβαλλόμενου επιχειρησιακού περιβάλλοντος, εντός του οποίου οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ανταποκριθούν σε

ιδιαίτερα απαιτητικές διακλαδικές συνέργειες, για την επαύξηση της μαχητικής ικανότητας και διαλειτουργικότητάς τους» (ΓΕΕΘΑ, 2022δ). «Η Άσκηση «Ηνίοχος 2022» είναι τύπου ΤΑΜΣ (Τακτική Άσκηση Μετά Στρατευμάτων), που αφορά στη διεξαγωγή Διακλαδικών και Αεροπορικών Επιχειρήσεων και αποσκοπεί στην ενίσχυση της συνεργασίας και της διαλειτουργικότητας μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων των συμμετεχουσών Χωρών, στην διεξαγωγή προκεχωρημένης επιχειρησιακής εκπαίδευσης σε ρεαλιστικό περιβάλλον καθώς και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που παρατηρούνται κατά την διάρκεια πραγματικών επιχειρήσεων» (ΓΕΕΘΑ, 2022στ).

Aegean Seal 22

Η εν λόγω πολυεθνική άσκηση τύπου INVITEX πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2022 στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή του νοτίου Ευβοϊκού κόλπου με τη συμμετοχή ομάδων Εξουδετέρωσης Ναρκών με προσωπικό από το Βέλγιο, την Γερμανία, την Εσθονία, την Λετονία και την Πολωνία. Η συγκεκριμένη άσκηση δίνει «έμφαση στη χρήση μη επανδρωμένων οχημάτων (UAV) και σύγχρονων μέσων», συμβάλλοντας «στην προαγωγή του επιπέδου της επιχειρησιακής ετοιμότητας, της μαχητικής ικανότητας, της συνεργασίας και της διαλειτουργικότητας των συμμετεχόντων σε συμμαχικό πλαίσιο» (Πολεμικό Ναυτικό, 2022).

Volfa 2022

Η συγκεκριμένη πολυεθνική άσκηση τύπου INVITEX-LIVEX έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο 2022 στην Αεροπορική Βάση Mont de Marsan της Γαλλίας, με την συμμετοχή 60 Αεροσκαφών (Α/Φ) και Ελικοπτέρων (Ε/Π) από τις εξής χώρες: Γαλλία, Ελλάδα, ΗΑΕ, ΗΠΑ, Ισπανία, Ιταλία, Καναδάς, Πορτογαλία, αλλά και με παρατηρητές από την Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γεωργία και την Ιαπωνία. Αντικείμενα της άσκησης ήταν: Αμυντικές/Επιθετικές Επιχειρήσεις (Defensive/Offensive Counter Air), Εγγύς Αεροπορική Υποστήριξη (Close Air Support), Αεροπορική Αποτροπή (Air Interdiction), Δυναμική Στοχοποίηση (Dynamic Targeting), Έρευνα και Διάσωση Μάχης (Combat Search and Rescue), Στοχοποίηση Χρονοευαίσθητων Στόχων (Time Sensitive Targeting). Η άσκηση εντάσσεται στο πλαίσιο υλοποίησης των «Κατευθυντήριων Οδηγιών για την Αναβάθμιση της Ελληνογαλλικής Στρατιωτικής Συνεργασίας» και στοχεύει στην

επαύξηση της ετοιμότητας και της μαχητικής ικανότητας των μονάδων των συμμετεχουσών χωρών (ΓΕΕΘΑ, 2022η).

Nemesis 22

Διεξήχθη τον Νοέμβριο του 2022 στη θαλάσσια περιοχή νότια της Κύπρου με τη συμμετοχή των εξής χωρών: Ελλάδα, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιταλία, Αίγυπτος, Ισραήλ. Αντικείμενα της άσκησης ήταν: Αντιμετώπιση περιστατικού ένοπλης επίθεσης κατά θαλάσσιας εξέδρας εξόρυξης υδρογονανθράκων και του συνοδευτικού πλοίου της, εντός της Κυπριακής ΑΟΖ, Αεροναυτικές επιχειρήσεις θαλάσσιας απαγόρευσης (Marine Interdiction Operations – MIO), Αναγνώριση – προειδοποίηση (HAILING) και νηοψία (BOARDING), Εκκένωση και μεταφορά ασθενών (Medical Evacuation – MEDEVAC) από εξέδρα εξόρυξης υδρογονανθράκων, Έρευνα και Διάσωση (Search and Rescue – SAR) μεγάλης κλίμακας (Mass Rescue Operations), Αντιμετώπιση θαλάσσιας ρύπανσης. Σκοπός της άσκησης «ήταν η ανάπτυξη και η περαιτέρω βελτίωση της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών, καθώς και η εξάσκηση και εκπαίδευση των δυνάμεών τους στην αποτελεσματική εκτέλεση αντιτρομοκρατικών επιχειρήσεων στο θαλάσσιο περιβάλλον [...] εντάσσεται στο πλαίσιο του μακροπρόθεσμου προγραμματισμού που έχει εκπονηθεί από το ΓΕΕΘΑ και αφορά στη συμμετοχή των Ενόπλων Δυνάμεων σε διεθνείς δράσεις επιχειρησιακής εκπαίδευσης, οι οποίες συμβάλλουν στην επαύξηση της μαχητικής τους ικανότητας, καθώς και στην αναβάθμιση της διαλειτουργικότητάς τους με συμμάχους, φίλους και εταίρους σε διμερές και πολυμερές πλαίσιο» (Naftemporiki, 2022).

Niriis 22

Η εν λόγω πολυεθνική διακλαδική άσκηση τύπου INVITEX (Invitation Exercise) διεξήχθη τον Νοέμβριο του 2022 στην ευρύτερη περιοχή της νήσου Κρήτης και νότια της Πελοποννήσου, με την συμμετοχή προσωπικού και μέσων των Ενόπλων Δυνάμεων της Ελλάδος, των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Επίσης συμμετείχε η Μόνιμη Συμμαχική Ναυτική Δύναμη 2 (Standing NATO Maritime Group Two/SNMG 2) όπως και η Μόνιμη Συμμαχική Αντιναρκική Δύναμη 2 (Standing NATO Mine Counter Measures Group Two/SNMCMG 2) με Ναυτικές Μονάδες του Βελγίου, της Γερμανίας, της Ελλάδος, των ΗΠΑ, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Αντικείμενα της άσκησης ήταν: Αντιναρκικές Επιχειρήσεις, Ασκήσεις πυρών,

Γυμνάσια Ανθυποβρυχιακού Πολέμου, Πολέμου Επιφανείας, Αντιαεροπορικού Πολέμου και Προστασίας Δυνάμεων, Αμφίβιες Επιχειρήσεις, Αντιμετώπιση Ασύμμετρων Απειλών επιφανείας και αέρος, Προστασία κρίσιμων υποδομών, Ναυτική Αποτροπή, Εκκένωση Αμάχων. Σκοπός της άσκησης ήταν η βελτίωση του επιπέδου συνεργασίας, καθώς και η επαύξηση της διαλειτουργικότητας και της μαχητικής ικανότητας των μονάδων των συμμετεχουσών χωρών ().

Niriis 21

Η εν λόγω πολυεθνική διακλαδική άσκηση τύπου INVITEX (Invitation Exercise) διεξήχθη τον Νοέμβριο του 2021 με τη συμμετοχή της Μόνιμης Συμμαχικής Ναυτικής Δύναμης 2 (Standing NATO Maritime Group Two/SNMG 2) και της Μόνιμης Συμμαχικής Αντιναρκικής Δύναμης 2 (Standing NATO Mine Counter Measures Group Two/SNMCMG 2), οι οποίες συγκροτούνται από Ναυτικές Μονάδες από τις εξής χώρες: Ελλάδα, Βουλγαρία, Γερμανία, Ισπανία, Ιταλία, Ρουμανία. Συμμετείχαν ακόμα με παρατηρητές η Αίγυπτος, η Βουλγαρία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Σκοπός ήταν «η εξάσκηση σε διαδικασίες τόσο επί των κλασικών μορφών ναυτικού πολέμου, όσο και επί σύγχρονων απειλών του τομέα της θαλάσσιας ασφάλειας» (ΓΕΕΘΑ, 2021β).

Balkan Shield 2022

Η συγκεκριμένη πολυεθνική άσκηση πραγματοποιήθηκε στις αρχές Νοεμβρίου 2022 στην ευρύτερη περιοχή της Αττικοβοιωτίας, με την συμμετοχή προσωπικού και μέσων από τις εξής χώρες: Ελλάδα, Αλβανία, Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, καθώς και παρατηρητών από την Βοσνία – Ερζεγοβίνη. Εντάσσεται στο πλαίσιο ασκήσεων «τύπου «Balkan Nine Countries Combined Joint Special Operations Forces Exercises» (B-9 CJSE-16) οι οποίες καθιερώθηκαν το 2011 στο πλαίσιο των δράσεων της Διαβαλκανικής Συνόδου Αρχηγών Ενόπλων Δυνάμεων και διοργανώνονται κάθε χρόνο από διαφορετική Χώρα, αφορούν στην διεξαγωγή Ειδικών Επιχειρήσεων και εντάσσονται στον ευρύτερο σχεδιασμό του ΓΕΕΘΑ ως προς τις διεθνείς συνεργασίες των Ενόπλων Δυνάμεων, για την ενδυνάμωση της συνέργειας και της διαλειτουργικότητας καθώς και την επαύξηση της μαχητικής ικανότητας των Ενόπλων Δυνάμεων των συμμετεχόντων». Επίσης, «η σειρά ασκήσεων BALKAN SHIELD, η οποία και ξεκίνησε το 2007 με πρωτοβουλία της Αθήνας, αποτελεί παράδειγμα πολυμερούς

στρατιωτικής συνεργασίας με στόχο την προώθηση της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητας στα Βαλκάνια και επισήμανε τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν πρωτοβουλίες συνεργασίας όπως ο Σχηματισμός SEEBRIG και η Ομάδα Μάχης HELBROC» (ΓΕΕΘΑ, 2022θ).

Balkan Shield 2016

Η συγκεκριμένη πολυεθνική άσκηση ειδικών δυνάμεων έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 2016 με τη συμμετοχή των εξής χωρών: Ελλάδα, Σερβία, Ρουμανία, Μαυροβούνιο, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Αλβανία. Εντάσσεται στο πλαίσιο ασκήσεων «τύπου “Balkan Nine Countries Combined Joint Special Operations Forces Exercises - B9 CJSE-16”», οι οποίες καθιερώθηκαν το 2011 στο πλαίσιο των δράσεων της Διαβαλκανικής Συνόδου Αρχηγών Ενόπλων Δυνάμεων, και έχουν ως σκοπό την συνεργασία και τον συντονισμό των ειδικών δυνάμεων στην αντιμετώπιση πιθανής κρίσης» (ΓΕΕΘΑ, 2016).

Eunomia 2020 - 2022

Η αεροναυτική άσκηση Eunomia διεξήχθη για πρώτη φορά το 2020 και έπειτα το 2021 και το 2022, στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας Τετραμερούς Συνεργασίας (QUAD) μεταξύ Ελλάδας, Γαλλίας, Κύπρου και Ιταλίας. «Αναφέρεται στη συλλογική πρόθεση και δέσμευση των τεσσάρων Χωρών ως προς την εφαρμογή και το σεβασμό του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS), την προαγωγή και διατήρηση της σταθερότητας στην περιοχή, καθώς και στη συνεισφορά τους στη διασφάλιση της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας στην Ανατολική Μεσόγειο» (ΓΕΕΘΑ, 2021). Παράλληλα, έχει σκοπό «την ανάδειξη του ρόλου που διαδραματίζουν η Ελλάδα, η Κύπρος, η Γαλλία και η Ιταλία ως πυλώνες για την προώθηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου» (ΓΕΕΘΑ, 2022α). Κύριοι επιχειρησιακοί στόχοι της ετήσιας άσκησης «EUNOMIA» είναι η προαγωγή του επιπέδου της επιχειρησιακής ετοιμότητας, μαχητικής ικανότητας, συνεργασίας και διαλειτουργικότητας μεταξύ των συμμετεχουσών ναυτικών και αεροπορικών μονάδων, καθώς και η ανάπτυξη της ικανότητάς τους να διεξάγουν και να συντονίζουν θαλάσσιες και αεροπορικές επιχειρήσεις στα διεθνή ύδατα της Ανατολικής Μεσογείου» (ΓΕΕΘΑ, 2021).

Hercules 2021/2022

Η πολυεθνική Άσκηση Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων με την επωνυμία «HERCULES – 21» και «HERCULES – 22» διεξήχθη για πρώτο φορά το έτος 2021 με πρωτοβουλία της Ελλάδας. Το 2021 διεξήχθη στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής με τη συμμετοχή προσωπικού και μέσων των Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων της Ελλάδας, της Αιγύπτου, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και της Σαουδικής Αραβίας (ΓΕΕΘΑ, 2021α), ενώ το 2022 στη στρατιωτική βάση Mohamed Naguib στην Αίγυπτο, με την συμμετοχή της Αιγύπτου, της Ελλάδος, των ΗΑΕ, της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Σαουδικής Αραβίας, καθώς και με παρατηρητές από τις ΗΠΑ, την Ιορδανία, την Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και το Μπαχρέιν (ΓΕΕΘΑ, 2022β). Αντικείμενα της συγκεκριμένης άσκησης είναι: Βολές μάχης ταχείας αντίδρασης, Ασκήσεις άμεσης αντίδρασης σε αστικό περιβάλλον, Καταρρίχηση με τη χρήση FAST ROPE, Επιχειρήσεις σε θαλάσσιο περιβάλλον, Τερματική καθοδήγηση πυρών, Παροχή Α΄ βοηθειών, Συνδυασμένη άσκηση με τη συμμετοχή μέσων της Αεροπορίας Στρατού, του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Η άσκηση «εντάσσεται στον βραχυ-μεσοπρόθεσμο σχεδιασμό του ΓΕΕΘΑ για τη διεξαγωγή διμερών και πολυμερών εκπαιδεύσεων προς επαύξηση του επιπέδου επιχειρησιακής ετοιμότητας των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και ενίσχυση της συνεργασίας με χώρες προσηλωμένες στο Διεθνές Δίκαιο και στις σχέσεις καλής γειτονίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι κοινές προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος» (ΓΕΕΘΑ, 2021α). Συνολικά, η συγκεκριμένη άσκηση στοχεύει στην επαύξηση της μαχητικής ικανότητας των συμμετεχόντων, στην εδραίωση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, αλλά και στην ανάδειξη της Ελλάδας ως πυλώνα ευημερίας και ειρήνης.

Falcon Eye (1 - 2 - 3)

Η διμερής άσκηση τύπου LIVEX Falcon Eye διεξήχθη τον Μάρτιο και τον Μάιο του 2021 και τον Νοέμβριο του 2022 μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων της Ελλάδος και του Βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας. Στόχος αυτών των ασκήσεων είναι η επαύξηση του επιπέδου επιχειρησιακής ετοιμότητας και μαχητικής ικανότητας των συμμετεχουσών δυνάμεων αυξάνοντας την διαλειτουργικότητα αυτών, αλλά και η περαιτέρω ανάδειξη και σύσφιξη των σχέσεων των δύο χωρών και η συνεχής

αναβάθμιση της συνεργασίας τους σε στρατιωτικό επίπεδο (ΓΕΕΘΑ, 2021γ, 2021δ; ΓΕΕΘΑ, 2022ι).

4.2 Η σημασία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα ως μικρό κράτος

Από την παράθεση των στρατιωτικών ασκήσεων που διεξήγαγε η Ελλάδα την τελευταία δεκαετία εξάγονται ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα όσον αφορά στην αξία αυτών των ασκήσεων.

Ένα πρώτο συμπέρασμα που αξίζει να τονιστεί είναι πως από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας διαπιστώθηκε μία αύξηση στον αριθμό των ασκήσεων που διεξάγει η Ελλάδα, κάτι το οποίο παρατηρήθηκε και έπειτα και από αναζήτηση στις επίσημες ιστοσελίδες των Ενόπλων Δυνάμεων της Χώρας. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί αφενός μέσα από τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας και αφετέρου μέσα από το ευρύτερο περιβάλλον ασφαλείας της χώρας.

Στις αρχές του 21ου αιώνα, οι ορίζοντες εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Ελλάδας έχουν διευρυνθεί, μία διαδικασία που είχε ξεκινήσει ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα. Η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά στη σταθεροποίηση και την ανοικοδόμηση της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Επί παραδείγματι, τη δεκαετία του 1990 η Ελλάδα αποτέλεσε τη μοναδική σταθερή και ανεπτυγμένη χώρα στη συγκεκριμένη περιοχή (Μπότσιου, 2008, σελ. 4). Επίσης, η Ελλάδα συνέβαλε καθοριστικά στην προώθηση της Σταθερότητας και της καλής Γειτονίας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, η Διαβαλκανική Συνεργασία στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ενώ συμμετείχε και σε αρκετά σχήματα συνεργασίας [π.χ. Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SECI)] και να αποτελέσει και έναν διάλογο επικοινωνίας μεταξύ της ΕΕ και κρατών της περιοχής (Μπότσιου, 2008, σελ. 19, σελ. 21, σελ. 32)]. Επίσης, διακρίνεται και ο περιφερειακός της ρόλος στα Βαλκάνια, ο αναβαθμισμένος ρόλος της στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και ο ηγετικός της ρόλος σε περιφερειακές οικονομικές πρωτοβουλίες και οργανισμούς (Sitiilides, 2000). Ο Pagoulatos (2002) επίσης τονίζει ότι η ανατολική διεύρυνση της ΕΕ βρίσκει την Ελλάδα με μεγαλύτερο ρόλο στην περιοχή.

Ταυτόχρονα, οι περιοχές που περιβάλλουν την Ελλάδα, καθώς και το διεθνές σύστημα, υφίστανται ραγδαίες αλλαγές. Νέα, μη παραδοσιακά ζητήματα,

συμπεριλαμβανομένων του μεταναστευτικού ζητήματος και της εξάπλωσης εξαιρετικά καταστροφικών όπλων μεγαλύτερης εμβέλειας, έχουν έρθει στο προσκήνιο. Αυτές οι αλλαγές στο γεωπολιτικό περιβάλλον θα έχουν έντονες επιπτώσεις στα είδη των προκλήσεων και των ευκαιριών που θα αντιμετωπίσει η Ελλάδα τα επόμενα χρόνια. Η επίδραση των εξελίξεων σε παρακείμενες περιοχές, όπως τα Βαλκάνια και το Αιγαίο, είναι ιδιαίτερα σαφής. Αλλά η περιοχή στρατηγικής συνέπειας για την Ελλάδα - ο ελληνικός στρατηγικός «χώρος» - είναι πολύ ευρύτερη, περιλαμβάνοντας την Ευρώπη, την Ευρασία, τη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο, καθώς και τις διατλαντικές σχέσεις. Σε ευρύτερο επίπεδο, η Ελλάδα θα επηρεαστεί επίσης από το σύμπλεγμα των τάσεων που περιγράφονται ως «παγκοσμιοποίηση». Οι Lesser, Larrabee, Zanini & Vlachos - Dengler (2001, σελ. 7) αναφέρουν πως, η εικόνα που προκύπτει είναι μια εικόνα αυξανόμενης πολυπλοκότητας, διαφορετικών κινδύνων και εξίσου διαφορετικών ευκαιριών. Το νέο στρατηγικό περιβάλλον που διαμορφώνεται τον 21^ο αιώνα υποδηλώνει επίσης ότι ορισμένα παραδοσιακά μέτρα ελληνικού ενδιαφέροντος πρέπει να επανεκτιμηθούν, με νέα προσοχή σε τομείς συγκριτικού πλεονεκτήματος για την Αθήνα στη διεθνή πολιτική της.

Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων σε μια ασταθή περιοχή της νότιας Ευρώπης (Kollias & Rafailidis, 2003, σελ. 313). Η αύξηση των περιφερειακών συγκρούσεων στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή (περιοχή MENA) επηρεάζει την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της Ελλάδας (Price Water House Coopers, 2021; Davis, 2021). Επιπρόσθετα, ζητήματα τρομοκρατίας, παράνομης μετανάστευσης, οργανωμένου εγκλήματος, αποτελούν παράγοντες που καθίστανται απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας (Davis, 2021). Τα ανωτέρω θα πρέπει επίσης να ιδωθούν υπό ένα πιο ολοκληρωμένο πρίσμα στη βάση της γεωγραφίας και πιο συγκεκριμένα τον ρόλο της Ανατολικής Μεσογείου για τις μεγάλες δυνάμεις και κυρίως τις ΗΠΑ.

Ο Paul (2015, σελ. 19) αναφέρεται αναλυτικά στη σημασία της Ελλάδας για της ΗΠΑ στη βάση της γεωγραφικής της θέσης. Το Αιγαίο Πέλαγος και η Μεσόγειος είναι βασικός διάδρομος για τη θαλάσσια πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα στα βορειοανατολικά (μέσω των Δαρδανελίων, της Θάλασσας του Μαρμαρά και ο Βόσπορος). Η πρόσβαση στον Βόσπορο ήταν ανέκαθεν μεγάλης στρατηγικής σημασίας τόσο για την πολιτική όσο και για τη στρατιωτική ναυτιλία. Παρέχει στον ρωσικό στόλο της Μαύρης Θάλασσας διαδρομή ανατολής-δύσης προς τον Ατλαντικό

Ωκεανό και από εκεί στον Ινδικό Ωκεανό. Από την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 και τη συνεχιζόμενη σύγκρουση στην Ουκρανία, το NATO έχει επεκτείνει τη συνεργασία με την Ουκρανία και τη Γεωργία, οι οποίες συνορεύουν με τη Μαύρη Θάλασσα, και έχει αυξήσει τον αριθμό των ναυτικών του επιχειρήσεων, ως αποτρεπτική απάντηση στον ρεβιζιονισμό και την επέκταση της επιρροής της Ρωσίας. Επιπλέον, το NATO χρησιμοποιεί την Κρήτη για να αποκτήσει μια γεωγραφική στρατηγική θέση στη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, η περιοχή γύρω από την Κρήτη διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και εκπαίδευση των δυνάμεων του NATO. Επιπρόσθετα, η ναυτική βάση του NATO έχει χρησιμοποιηθεί από τα κράτη μέλη για ενδιάμεσους σταθμούς και ανεφοδιασμό (π.χ. από γερμανικές μονάδες κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων έκτακτης ανάγκης διάσωσης στη Μεσόγειο). Το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί χώρα διέλευσης και ουσιαστικά πύλη πρώτης εισόδου προσφύγων / μεταναστών, με αποκορύφωμα τα γεγονότα του 2015 και του 2021-222 στον Έβρο, από τα ανατολικά επίσης δεν θα πρέπει να παραβλέπεται. Ως μέλος του Χώρου Schengen, η Ελλάδα διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ, αναχαιτίζοντας την ανεξέλεγκτη μετανάστευση και το οργανωμένο έγκλημα. Τα ανωτέρω αιτιολογούν τη σημασία της Ελλάδας και των βάσεων της για το NATO, αλλά και για την ΕΕ (Paul, 2015, σελ. 19).

Δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι ένα μικρό κράτος στη βάση του γεωγραφικού της μεγέθους, όπως έχουν τονίσει αρκετοί ερευνητές (Honkanen, 2002, σελ. 13; Rickli, 2008, σελ. 309; Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 34) και των μειωμένων οικονομικών πόρων της, σύμφωνα με άλλους μελετητές (Panke, 2012, σελ. 314; Bailesetal., 2016, σελ. 4), χωρίς εξωτερική υποστήριξη, το οργανωμένο έγκλημα και η λαθρομετανάστευση καθίστανται σημαντική απειλή για τη χώρα. Ένα εύθραυστο κράτος θα μπορούσε να οδηγήσει σε στρατιωτικές συγκρούσεις στην περιοχή της Μεσογείου, εάν άλλες χώρες πιστεύουν ότι απειλείται η ασφάλειά τους, όπως τονίζει ο Paul (2015, σελ. 19).

Επίσης, ο ρεβιζιονισμός της Τουρκίας και η αυξημένη επιθετική της ρητορική τα τελευταία χρόνια έχουν οδηγήσει την Ελλάδα σε αύξηση των αμυντικών της δαπανών, σε αναζήτηση νέων συμμαχιών, στην ενίσχυση της εικόνας και της αξιοπιστίας της, καθώς και στην ενδυνάμωση της αποτρεπτικής της ικανότητας, στη βάση των όσων έχουν αναφέρθηκαν παραπάνω για τη σημασία της αποτροπής μέσω των ασκήσεων από τους Anthony και Sahlin (2020) και τον Öncel (2021). Η

αντιληπτή και πραγματική απειλή εξ ανατολών (Τουρκία) είναι ένας από τους πιο βασικούς λόγους για τον οποίον η Ελλάδα προχωρά σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις. Άλλωστε, θα πρέπει να επισημανθεί πως το μικρό μέγεθος της Ελλάδας που την καθιστά μικρό κράτος θεωρείται ως τέτοιο σε μία σχεσιακή σύγκριση με το μέγεθος της Τουρκίας, στη βάση του ισχυρισμού αρκετών μελετητών (Honkanen, 2002, σελ. 13; Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 34; Bailesetal., 2016, σελ. 4; Jesse & Dreyer, 2016; Diplo, 2021) για τη συγκριτική εξέταση των κρατών προκειμένου να προσδιοριστεί αν ένα κράτος είναι μικρό.

Εκτός από απειλές εθνικής ασφαλείας που αμφισβητούν τα κυριαρχικά της δικαιώματα, η Ελλάδα καλείται πλέον να αντιμετωπίσει μη συμβατικές (ασύμμετρες / υβριδικές) απειλές (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 2017). Αυτό με τη σειρά του απαιτεί νέα δόγματα, την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στο αμυντικό της οπλοστάσιο, τη συνδυασμένη αντιμετώπιση αυτών των απειλών με νέα συστήματα τακτικής και μάχης, την ενδυνάμωση του προσωπικού (γνώσεις και δεξιότητες) (Bellais, 2013, σελ. 60; Price Water House Coopers, 2021). Είναι χαρακτηριστική η συμμετοχή της Ελλάδας στην άσκηση «CYBER COALITION 2022», η οποία «αποσκοπούσε στην εκπαίδευση του προσωπικού στην αντιμετώπιση κυβερνοεπιθέσεων σε τεχνικό και επιχειρησιακό επίπεδο καθώς και στην ενίσχυση των δυνατοτήτων του NATO και των συμμάχων του στην άμυνα δικτυακών υποδομών, όπως και στην εμβάθυνση της συνεργασίας τους στον κυβερνοχώρο» (ΓΕΕΘΑ, 2022κ).

Σε μελέτη του για τις απειλές της Ελλάδας τον 21^ο αιώνα και την πολιτική ασφαλείας της, ο Dokos (2007, σελ. 3-4) βασίζεται στις εξής παραδοχές για το περιβάλλον της χώρας και συνεπώς τους στόχους που θα πρέπει να θέσει σε επίπεδο άμυνας:

«α) Καθώς η Ελλάδα βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της ΕΕ, σε μια περιοχή που εξακολουθεί να πλήττεται από συγκρούσεις, αστάθεια και κινδύνους για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, επιθυμεί να καταστεί αναπόσπαστο στοιχείο του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας, τόσο σε επίπεδο στρατιωτικό όσο και της ήπιας ασφάλειας,

β) Οι δημογραφικές αλλαγές (δημογραφική γήρανση) θα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις Ένοπλες Δυνάμεις σε επίπεδο ανθρωπίνου δυναμικού,

γ) Η αμυντική βιομηχανία της Ελλάδας δεν είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό ανεπτυγμένη, με αποτέλεσμα να συνεχίσει να καλύπτει το μεγάλο μέρος των αναγκών της σε αμυντικές προμήθειες μέσω εισαγωγών,

δ) Το περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον θα παραμείνει ρευστό και ασταθές και θα υπάρχει συνεχής ανησυχία για τη διεθνή τρομοκρατία, το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, την παράνομη μετανάστευση. Για λόγους γεωγραφίας και οικονομίας, η Ελλάδα θα επηρεαστεί έντονα από αυτές τις τάσεις,

ε) Η ευρωπαϊκή και η διατλαντική διάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αποκτούν αυξανόμενη σημασία. Η διαδικασία βαθύτερης ενσωμάτωσης της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή πολιτική, οικονομική και αρχιτεκτονική ασφάλεια θα συνεχιστεί με σταθερό ρυθμό, με τη χώρα να στοχεύει να βρίσκεται στον πυρήνα οποιουδήποτε μελλοντικού σχεδίου για βαθύτερη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ταυτόχρονα, θα είναι απαραίτητο για την Αθήνα να διατηρήσει καλές εργασιακές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον κατεξοχήν στρατηγικό παράγοντα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο προσανατολισμός της χώρας θα συνεχίσει να είναι ευρωπαϊκός/ευρωατλαντικός.

στ) Δεν αναμένεται να υπάρξουν θεαματικές θετικές αλλαγές στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η πλήρης επίλυση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων μέσω διαπραγματεύσεων δεν θεωρείται πολύ πιθανή βραχυπρόθεσμη ή μεσοπρόθεσμη εξέλιξη. Η επιστροφή σε μια σχέση υψηλής έντασης είναι πιο πιθανή,

ζ) Οι ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας θα έχουν, στο ορατό μέλλον, μία κύρια και μία δευτερεύουσα αποστολή: η πρωταρχική θα είναι η αποτροπή εξωτερικών απειλών και προκλήσεων για την εδαφική ακεραιότητα και τα ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας. Το δευτερεύον θα είναι η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης και σε άλλες πολυεθνικές δυνάμεις της ΕΕ και του NATO και σε διεθνείς επιχειρήσεις σταθεροποίησης και υποστήριξης της ειρήνης, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, της ΕΕ ή του NATO. Μια άλλη αποστολή, συνδεδεμένη με τη δευτερεύουσα,

θα είναι η παροχή βοήθειας, όταν χρειαστεί, στις ελληνικές υπηρεσίες ασφαλείας στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν διεθνικές απειλές».

Σε έκθεση του State Department (2022) τονίζεται πως η Ελλάδα αποτελεί μοχλό σταθερότητας σε μια περιοχή αυξανόμενης σημασίας και πολυπλοκότητας, ιδίως δεδομένων των προσδοκιών των στρατηγικών ανταγωνιστών των ΗΠΑ. Ως σύμμαχος του NATO και της ΕΕ συμβάλλει στην προστασία της νοτιοανατολικής πλευράς και των δύο οργανισμών, και συνεπώς των συμφερόντων τους, αλλά η συνεχής πρόοδος θα απαιτήσει διαρκή και υψηλού επιπέδου δέσμευση. Για τον λόγο αυτό οι ΗΠΑ θα επιδιώξουν να αξιοποιήσουν την ενισχυμένη στρατιωτική και διπλωματική προσέγγιση της Αθήνας στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Ταυτόχρονα, η πιο ισχυρή ηγεσία της Ελλάδας στα Δυτικά Βαλκάνια θα βοηθήσει στη σταθεροποίηση μιας περιοχής που εξακολουθεί να προσπαθεί προς την κατεύθυνση της ευρωατλαντικής ολοκλήρωσης. Στο πλαίσιο αυτό έμφαση δίνεται και στη συνεργασία σε όλο το πολιτικό φάσμα καθώς και στην κοινωνία των πολιτών, με βασική έμφαση στη χειραφέτηση των γυναικών, στα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών και σε ένα βελτιωμένο περιβάλλον και για την κοινότητα LGBTQI+. Η διαδικασία Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδας που εγκαινιάστηκε το 2018 έχει συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην επίτευξη των στόχων αυτών, με αποτέλεσμα να συνεχίσει να αποτελεί υποδομή για την επιδίωξη των στόχων των ΗΠΑ. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η έκθεση τονίζει μεταξύ άλλων τους εξής τρεις στόχους με αντίστοιχους υπο-στόχους:

«Στόχος 1: Η Ελλάδα ενισχύει περαιτέρω την ικανότητά της και την υποστήριξη της περιφερειακής και παγκόσμιας ασφάλειας και σταθερότητας, η οποία προστατεύει τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα συμφέροντά τους.

Υπο-στόχος 1.1: Η συνεργασία ΗΠΑ και Ελλάδας στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας αυξάνει την ικανότητα της Ελλάδας να υποστηρίξει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο και πέρα από αυτήν.

Υπο-στόχος 1.2: Η Ελλάδα εντοπίζει, διερευνά και διώκει την τρομοκρατία και άλλα διεθνικά εγκλήματα και εφαρμόζει αυστηρά μέτρα ελέγχου, μοιράζοντας σχετικές πληροφορίες με τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες με

τη σειρά τους ενθαρρύνουν την Ελλάδα να ακολουθεί το διεθνές δίκαιο όσον αφορά τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και μείωση των νομοθετικών και πολιτιστικών φραγμών στην ένταξη των προσφύγων στην κοινωνία.

Υπο-στόχος 1.3: Η δέσμευση των ΗΠΑ ενθαρρύνει την Ελλάδα να αξιοποιήσει τον περιφερειακό ηγετικό της ρόλο για την προώθηση της ένταξης στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ, την καταπολέμηση της κακής επιρροής και την υποστήριξη της σταθερότητας και της ευημερίας στην περιοχή.

Στόχος 2: Η Ελλάδα αυξάνει τις εμπορικές και επενδυτικές ευκαιρίες για τις αμερικανικές εταιρείες και ενισχύει τον ρόλο της στην προώθηση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας και της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, σύμφωνα με τους κλιματικούς στόχους της και περιορίζοντας ταυτόχρονα την κινεζική και ρωσική οικονομική επιρροή.

Υπο-στόχος 2.1: Αξιοποιώντας την ελληνική μεταρρυθμίσεις και Ταμεία Αρωγής και Ανάκαμψης της ΕΕ, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών των ΗΠΑ στην Ελλάδα αυξάνονται όπως και οι ελληνικές επενδύσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Υπο-στόχος 2.2: Η Ελλάδα εφαρμόζει τις απαραίτητες διοικητικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της αυξημένης ψηφιοποίησης των υπηρεσιών για καλύτερη και πιο αποτελεσματική παροχή της κυβέρνησης υπηρεσίες στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, της διαχείρισης απορριμμάτων, της οικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών και της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Υπο-στόχος 2.3: Υποστήριξη της ελληνικής ηγεσίας στους κλιματικούς στόχους και επίτευξη ενεργειακής ασφάλειας μέσω επενδύσεων των ΗΠΑ που μειώνουν την ελληνική και περιφερειακή εξάρτηση από το ρωσικό αέριο και τις διευρυμένες ενεργειακές υποδομές.

Στόχος 3: Οι ισχυροί διαπροσωπικοί δεσμοί με την Ελλάδα ενθαρρύνουν ευνοϊκές απόψεις για τις Ηνωμένες Πολιτείες και προωθούν παγκόσμιες συμμαχίες που βασίζονται σε κοινές δημοκρατικές αξίες.

Υπο-στόχος 3.1: Η εμβάθυνση των ανταλλαγών μεταξύ ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, καθηγητών και φοιτητών των δύο χωρών, όπως και οι βέλτιστες πρακτικές των ΗΠΑ στην εκπαίδευση, υποστηρίζουν τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος της Ελλάδας.

Υπο-στόχος 3.2: Η ελληνική κοινωνία των πολιτών, οι επιχειρήσεις και οι κυβερνητικοί εταίροι προωθούν τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ίση μεταχείριση και την υποστήριξη για την ένταξη περιθωριοποιημένων και ευάλωτων μελών της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, προσφύγων, μεταναστών και ατόμων με αναπηρία.

Υπο-στόχος 3.3: Η δέσμευση των μέσων ενημέρωσης και τα προγράμματα δημόσιας διπλωματίας οδηγούν στην ανάπτυξη ικανοτήτων στην Ελλάδα στην καινοτομία, την τεχνολογία, την επιχειρηματικότητα, την ψηφιακή οικονομία, την προστασία του περιβάλλοντος και τις δημιουργικές βιομηχανίες, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν την κακή επιρροή, προάγουν την κοινή δημοκρατία αξίες και την προώθηση των στρατευμάτων των ΗΠΑ και της συμμαχίας του NATO».

Τα ανωτέρω οδηγούν στο δεύτερο συμπέρασμα, που είναι το γεγονός ότι η συμμετοχή της Ελλάδας σε στρατιωτικές ασκήσεις τόσο του NATO, όσο και με άλλες χώρες, δεν έχουν αμιγώς στρατιωτικό χαρακτήρα. Η συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο αλληλεπιδρά με τη συνεργασία σε επίπεδο κοινωνικό, πολιτικό, τεχνολογικό και οικονομικό. Όπως έχει επισημανθεί από τον Khera (2017, σελ. 32) , οι στρατιωτικές ασκήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη στόχων εξωτερικής πολιτικής, στη βάση της ώθησης διμερών δεσμών και εκτός του στρατιωτικού τομέα, λαμβάνοντας υπόψη τα όσα έχουν ισχυριστεί σχετικά άλλοι ερευνητές (Hei Chau, 2011, σελ. 56; Ghosh, 2015; Khera, 2017, σελ. 20; Engman, 2018).

Όλα τα ανωτέρω οδηγούν στον προσδιορισμό της σημασίας των στρατιωτικών ασκήσεων από μέρους της Ελλάδας ως μικρό κράτος. Πρώτον, οι στρατιωτικές ασκήσεις συμβάλουν στην ενίσχυση της διαλειτουργικότητας των συμμετεχουσών χωρών, την ενδυνάμωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων του προσωπικού, την αύξηση της μαχητικής ικανότητας, και συνολικά σε ενίσχυση της χώρας σε

στρατιωτικό εκπαιδευτικό επίπεδο, κυρίως στον τομέα της άμυνας. Το στρατιωτικό όφελος για την Ελλάδα είναι εξαιρετικά υψηλό και σημαντικό, δεδομένου του ότι πλέον οι ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει να αντιμετωπίσουν απειλές σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον που απαιτεί ευελιξία. Τα ανωτέρω συνάδουν με τα όσα έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία (Fletcher & Chatelier, 2000, σελ. II-2, III-8; Hei Chau, 2011, σελ. 58). Αυτό με τη σειρά του απαιτεί υψηλό επίπεδο συνεργασίας (Engman, 2018) και κατάρτισης-εκπαίδευσης για την ετοιμότητά τους (Comptroller General of the United States, 1979, σελ. 2; Department of the Army, 1997, σελ. 2; Khera, 2017, σελ. 20; Heuser & Ruiz Palmer, 2018, σελ. 1; Depledge, 2020, σελ. 289), καθώς και την αξιολόγηση αυτών των ικανοτήτων (Fletcher & Chatelier, 2000, σελ. II-3), των υφιστάμενων δογμάτων, τακτικών και νοοτροπιών (Hei Chau, 2011, σελ. 63; Heuser, 2018, σελ. 9). Σε αυτό το πλαίσιο η επίτευξη αποτελεσματικής διαλειτουργικότητας είναι υψίστης σημασίας, όπως έχουν υποστηρίξει στο παρελθόν αρκετοί μελετητές (Hei Chau, 2011, σελ. 56; Ghosh, 2015; Khera, 2017, σελ. 20; Engman, 2018; Heuser & Ruiz Palmer, 2018, σελ. 1; Clem, 2018, σελ. 131; Depledge, 2020, σελ. 289).

Δεύτερον, οι στρατιωτικές ασκήσεις συνεισφέρουν στη δημιουργία και περαιτέρω σύσφιξη των δεσμών της Ελλάδας με φίλιες και σύμμαχες χώρες, στην ενδυνάμωση της συνέργειας και στην εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών. Το γεγονός ότι οι στρατιωτικές ασκήσεις ενέχουν σημαντικά οφέλη σε επίπεδο διπλωματίας, με έμφαση στην ενίσχυση δεσμών μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν έχει τονιστεί και από άλλους μελετητές (Hei Chau, 2011, σελ. 56; Ghosh, 2015; Khera, 2017, σελ. 20; Heuser, 2018, σελ. 15; Engman, 2018).

Τρίτον, οι στρατιωτικές ασκήσεις έχουν ως στόχο τη δημιουργία μίας εικόνας για τη χώρα ως σταθερός σύμμαχος πυλώνας διασφάλισης της τάξης και της ειρήνης στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ευρύτερα, αλλά και της προσέλκυσης άλλων χωρών. Αυτό το συμπέρασμα συνάδει και με τα όσα έχουν αναφερθεί στη σχετική βιβλιογραφία (Hei Chau, 2011, σελ. 52, σελ. 64; Khera, 2017, σελ. 21; Heuser, 2018, σελ. 20; Bashir & Gul, 2021, σελ. 73). Στο πλαίσιο της συμβολής της Ελλάδας στη διασφάλιση της τάξης και της ειρήνης στην περιοχή της Μεσογείου υπό το πρίσμα του αξιόπιστου συμμάχου θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και η δημιουργία μίας εικόνας για τη χώρα που συνεισφέρει σημαντικά στη διασφάλιση της έννομης τάξης, αλλά και αντιμετώπισης τυχόν εκτάκτων αναγκών, στη βάση των ισχυρισμών του Hei Chau (2011, σελ. 64) και του Khera (2017, σελ. 21). Προς επίρρωση αυτού του

ισχυρισμού, αξίζει να αναφερθεί και η σημασία που αποδίδεται από το ΓΕΕΘΑ στις ασκήσεις που εξετάστηκαν παραπάνω:

- «Η αυξημένη πολυπλοκότητα και τα προωθημένα επιχειρησιακά σενάρια των Ασκήσεων «ΗΝΙΟΧΟΣ 22» και «ΩΡΙΩΝ 22» παράλληλα με την ευρεία συμμετοχή μέσων και προσωπικού, τις κατατάσσουν μεταξύ των σημαντικότερων δραστηριοτήτων συνδυασμένης επιχειρησιακής εκπαίδευσης στην Ευρώπη, συμβάλλοντας στην ανάδειξη του ρόλου της Χώρας μας ως αξιόπιστου σύμμαχου και εταίρου, καθώς και ως πυλώνα ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ευρύτερα» (ΓΕΕΘΑ, 2022δ).

- «Η διεξαγωγή της Άσκησης «ΗΝΙΟΧΟΣ 22» παράλληλα με τις Ασκήσεις «ΩΡΙΩΝ 22» και «ΛΑΙΛΑΨ 1/22», η διάδραση μεταξύ των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων, της Διοίκησης Ειδικού Πολέμου του ΓΕΕΘΑ και Ειδικών Μονάδων των Σωμάτων Ασφαλείας, όπως και ο ιδιαίτερα αυξημένος αριθμός μέσων και προσωπικού ξένων Χωρών συμπεριλαμβανομένων 2 Αεροπλανοφόρων καθιστούν την εν λόγω συνδυασμένη επιχειρησιακή εκπαίδευση μοναδική στο είδος της, και καταδεικνύουν το υψηλό επίπεδο συνεργειών που παρέχουν οι Ελληνικές ΕΔ, συμβάλλοντας στην ενίσχυση του ρόλου της Χώρας μας ως πυλώνα σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή» (ΓΕΕΘΑ, 2022ε).

- «Η Άσκηση «ΗΝΙΟΧΟΣ», την οποία σχεδίασε το ΓΕΑ και διεξάγει το Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας (ΑΤΑ), έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον φίλων, εταίρων και σύμμαχων Χωρών που κάθε χρόνο αυξάνουν τη συμμετοχή τους σε αυτήν, καθιστώντας την πόλο έλξης στο πεδίο ανταλλαγής πολύτιμων εμπειριών επιχειρησιακής εκπαίδευσης και αναδεικνύοντάς την ως μία από τις σημαντικότερες Ασκήσεις τόσο στην Ευρώπη όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου» (ΓΕΕΘΑ, 2022στ).

Τέταρτον, η Ελλάδα διαμέσου της επίδειξης της στρατιωτικής της μαχητικής ικανότητας, αλλά και των συνεργασιών και συμμαχιών της, αποσκοπεί στο να αποστείλει ένα μήνυμα αποτροπής στη συνεχιζόμενη και ολοένα και αυξανόμενη επιθετική ρητορική της Τουρκίας. Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει αναφερθεί ο

σημαντικός ρόλος των στρατιωτικών ασκήσεων ως εργαλείο αποτροπής πιθανών αντιπάλων μέσω της επίδειξης ισχύος (Heuser, 2018, σελ. 21; Applegeteta., 2018, σελ. 27; Clem, 2018, σελ. 130; Heuser, 2018, σελ. 21; Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 2), μέσω της επίδειξης της προθυμίας παροχής συνδρομής από συμμάχους (Blankenship & Kuo, 2020, σελ. 8, 10; Kubai, 2022, σελ. 155, NATO, 2022) και συνολικά της αμυντικής διπλωματίας (Wolfley, 2018, σελ. 96; Wolfley, 2019, σελ. 13; Bashir & Gul, 2021, σελ. 71). Επί παραδείγματι, αξίζει να σημειωθεί ότι η άσκηση Argo -22 έλαβε χώρα σε μία περίοδο έντασης στην Ανατολική Μεσόγειο με ρητορική επιθετικότητα από μέρος της Τουρκίας. Επίσης, η άσκηση αναφέρθηκε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (παραδοσιακά και νέα) συνοδευόμενη από φωτογραφίες, κάτι που συνάδει με τον ισχυρισμό του Clem (2018, σελ. 132) σχετικά με τη δύναμη της οπτικοποίησης των στρατιωτικών ασκήσεων ως εργαλείο αποτροπής υπό το πρίσμα της επίδειξης της μαχητικότητας των δυνάμεων, της ετοιμότητας αυτών, αλλά και της συνεργατικής αντιμετώπισης ενός πιθανού αντιπάλου. Επίσης, συνάδει και με τον ισχυρισμό του Heuser (2018, σελ. 17) ότι οι στρατιωτικές ασκήσεις επικοινωνούν και ένα μήνυμα καθησυχασμού στην εγχώρια κοινή γνώμη, σχετικά με την αποτρεπτική και αμυντική ικανότητα της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη βάση των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω και σε αντιπαραβολή με τη διεθνή βιβλιογραφία, η Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μικρό κράτος στη βάση της γεωγραφικής της έκτασης και του πληθυσμού της (Honkanen, 2002, σελ. 13; Rickli, 2008, σελ. 309; Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 34), της σχέσης αυτού του μεγέθους με άλλες γειτονικές χώρες που καθίστανται μία πραγματική απειλή για την ασφάλειά της (π.χ. Τουρκία) (Honkanen, 2002, σελ. 13; Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 34; Bailesetal., 2016, σελ. 4; Jesse & Dreyer, 2016; Diplo, 2021), της οικονομικής-διπλωματικής (Panke, 2012, σελ. 314; Crandall, 2014, σελ. 31; Bailesetal., 2016, σελ. 4) και στρατιωτικής της (Bailesetal., 2016, σελ. 4; Galang, 2022, σελ. 42) ισχύος.

Τα ανωτέρω οδηγούν σε σημαντικούς περιορισμούς στον καθορισμό της διεθνούς ατζέντας, στις διαπραγματεύσεις και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής (Παιδή, 2016, σελ. 54; Panke, 2012, σελ. 317; Thorhallsson & Bailes, 2017; Diplo, 2021; Baldacchino & Wivel, 2020, σελ. 5-6; Galang, 2022, σελ. 42). Παράλληλα, όμως, η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει και σημαντικές απειλές στη βάση της γεωγραφικής της θέσης (Lesseretal, 2001, σελ. 7; Kollias & Rafailidis, 2003, σελ. 313; Paul, 2015, σελ. 19), του ρεβιζιονισμού της Τουρκίας (Anthony & Sahlin, 2020; Öncel, 2021), αλλά και της εμφάνισης ενός συνδυασμού υβριδικών απειλών (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 2017; Bellais, 2013, σελ. 60; Davis, 2021; Price Water House Coopers, 2021).

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα έπρεπε να αναζητήσει και να επιλέξει μία στρατηγική που θα τη βοηθούσε να αντιμετωπίσει τις προαναφερθείσες απειλές με τους προαναφερθέντες περιορισμούς διαμέσου ενεργειών που θα την καθιστούσαν μία χρήσιμη σύμμαχο σε μία μεγάλη δύναμη (π.χ. ΗΠΑ) (Šešelgytė, 2017, σελ. 2; Pedi & Kouskouvelis, 2019, σελ. 152), όπως καταδεικνύεται και από τη σημασία της Ελλάδας για τις ΗΠΑ / το NATO (Paul, 2015, σελ. 19). Τα μικρά κράτη ως επί το πλείστον υπόκεινται στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων (Παιδή, 2016, σελ. 55), κάτι το οποίο καταδείχθηκε σε μεγάλο βαθμό από την έκθεση του State Department (2022). Υπό το πρίσμα του «μικρού αλλά έξυπνου κράτους» (Pedi & Sarri, 2019, σελ. 4) η Ελλάδα μπορεί να υποστηριχθεί ότι αξιοποίησε συνεργασίες και την εικόνα της για να επιτύχει τους στόχους της.

Ως εκ τούτου, η σημασία και η συμβολή των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα θα πρέπει να ιδωθεί μέσα από το πρίσμα αυτών των συνεργασιών. Βάσει των θεωριών που αναπτύχθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αντιληπτό πως η Ελλάδα έχει επιλέξει σε μικρό βαθμό τη στρατηγική των στρατηγικών εταιρικών σχέσεων (Wilkins, 2008, σελ. 360; Galang, 2022, σελ. 38) και τη στρατηγική bandwagoning (Walt, 1987, σελ. 17; Schweller, 1994, σελ. 80; Gunasekara, 2015, σελ. 215; Po & Primiano, 2020, σελ. 448) και σε μεγάλο βαθμό τη στρατηγική της συμμαχίας (Grizold & Vegic, 2001, σελ. 129; Bailesetal., 2016, σελ. 2; Thorhallsson & Steinsson, 2017; Galang, 2022, σελ. 39).

Εξετάζοντας τον ρόλο των κοινών στρατιωτικών ασκήσεων υπό ένα πρίσμα συμμαχιών, οι Bashir και Gul (2021, σελ. 73) επίσης τονίζουν πως οι εν λόγω ασκήσεις μπορούν να χαρακτηριστούν και ως «επιχειρήσεις επιρροής» που στοχεύουν στην αλλαγή του χαρακτήρα του στρατού, στην ελαχιστοποίηση της στρατηγικής αβεβαιότητας και στη διαμόρφωση του περιφερειακού περιβάλλοντος ασφάλειας. Οι μεγάλες δυνάμεις διαμορφώνουν πολυεθνικές στρατιωτικές ασκήσεις με μη συμμάχους για να μειώσουν τις στρατηγικές αβεβαιότητες, καθώς οι ασκήσεις αυτές επιτελούν τέσσερις λειτουργίες: στρατολόγηση, οικοδόμηση ικανοτήτων, διαμόρφωση ρόλων και ανάπτυξη εμπιστοσύνης. Πρώτον, οι ασκήσεις στρατολόγησης στοχεύουν στην ένταξη σε μια αμυντική συμφωνία ή συνασπισμό, στην εδραίωση των σχέσεων με συμμάχους, στην προσέλκυση πιθανών συμμάχων και εταίρων ως μια μορφή εξισορρόπησης έναντι ενός αντιπάλου. Δεύτερον, διεξάγονται ασκήσεις ανάπτυξης ικανοτήτων για την ενίσχυση της ικανότητας των δυνάμεων εταίρων να προστατεύουν την εθνική τους ασφάλεια και να προάγουν την περιφερειακή σταθερότητα. Τρίτον, τα κράτη χρησιμοποιούν ασκήσεις διαμόρφωσης ρόλων για να επηρεάσουν τον ρόλο και τις πρακτικές των εταίρων στην προστασία του υφιστάμενου καθεστώτος ασφαλείας ή στην ανάπτυξη στο εξωτερικό ειρηνευτικών αποστολών. Οι ασκήσεις οικοδόμησης ικανοτήτων και διαμόρφωσης ρόλων συχνά συνδέονται, όπως η οικοδόμηση της ικανότητας του στρατού εταίρου ή η ενίσχυση της ικανότητας του κράτους εταίρου να αναλαμβάνει μεγαλύτερη ευθύνη για την ασφάλειά του. Ωστόσο, οι ασκήσεις διαμόρφωσης ρόλων διαφέρουν από τις ασκήσεις οικοδόμησης ικανοτήτων στο ότι ο εταίρος είναι πιο προηγμένος και η άσκηση περιλαμβάνει πιο εξελιγμένες τακτικές. Τέταρτον, διεξάγονται ασκήσεις

ανάπτυξης εμπιστοσύνης για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ πιθανών αντιπάλων για να αποφευχθεί μία ενδεχόμενη πολεμική σύγκρουση στο μέλλον.

Συνολικά, επομένως, η αξία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα μπορεί να αναζητηθεί σε επίπεδο αφενός στρατιωτικό (ετοιμότητα, διαλειτουργικότητα, αναστοχασμός) και αφετέρου πολιτικό-διπλωματικό (συνεργασίες, σύσφιξη σχέσεων, εικόνα της χώρας ως πυλώνας σταθερότητας στην περιοχή, αποτροπή και επίδειξη ισχύος, επίδειξη συμμαχιών). Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητη η περαιτέρω συνέχιση αυτών των στρατιωτικών ασκήσεων. Να σημειωθεί πως το γεγονός ότι αρκετές διεξάγονται έπειτα από πρωτοβουλία των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, συμβάλει περαιτέρω στη δέσμευση της Ελλάδας στην ενίσχυση του αμυντικού της τομέα διαμέσου στρατηγικών εταιρικών σχέσεων και κυρίως συμμαχιών.

Παράλληλα, η Ελλάδα μπορεί να επεκτείνει την ανάληψη πρωτοβουλιών για κοινές στρατιωτικές ασκήσεις στο έδαφός της που θα στοχεύουν στην πιο αποτελεσματική διαλειτουργικότητα και ετοιμότητα σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών και καταστάσεις εκτάκτων αναγκών, συνδρομής των ενόπλων δυνάμεων σε ειρηνευτικές αποστολές και αντιμετώπισης ενός περισσότερο ευρύ φάσματος απειλών, όπως κυβερνοεπιθέσεις, μεταναστευτικές ροές, διακρατικό οργανωμένο έγκλημα. Αυτό θα βοηθήσει στη σύσφιξη σχέσεων και με χώρες που έχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία αλλά που δε μετέχουν επί του παρόντος σε ασκήσεις με προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων, αλλά και στην ενίσχυση της εικόνας της χώρας ως πρωτοπόρας στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας.

Η συνεργασία των επιτελείων των ενόπλων δυνάμεων με ερευνητικά κέντρα, ακαδημαϊκά ιδρύματα και νεοφυείς εταιρείες, τόσο από την Ελλάδα όσο και το εξωτερικό, μπορεί να παράσχει στη χώρα τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία στο πλαίσιο του «small but smart state», αλλά και να εμβαθύνει τις σχέσεις της με άλλες χώρες. Τυχόν τεχνολογικές αναβαθμίσεις και εξελίξεις που θα προκύψουν από αυτές τις συνεργασίες, αλλά και νέες πρακτικές σε επίπεδο τακτικών και δογμάτων υπό το πρίσμα της πολυπλοκότητας των απειλών τον 21^ο αιώνα, μπορούν να διοχετευθούν και σε άλλους τομείς εκτός του στρατιωτικού, αλλά και να συνεισφέρουν σημαντικά στην αμυντική βιομηχανία της χώρας, στο ευρύτερο πλαίσιο και της αμυντικής ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία εξέτασε την αξία των στρατιωτικών ασκήσεων για την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία υπό το πρίσμα των μικρών κρατών. Από τη μελέτη διαπιστώθηκε πως η Ελλάδα αναγνωρίζει τις απειλές τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει τον 21^ο αιώνα καθώς και τους περιορισμούς της ως μικρό κράτος. Επίσης, αναγνωρίζει τη σημασία της δημιουργίας στρατηγικών εταιρικών σχέσεων και της στρατηγικής των συμμαχιών. Οι στρατιωτικές ασκήσεις εμπίπτουν σε αυτό το πλαίσιο, ενέχοντας σημαντικά οφέλη σε επίπεδο τόσο στρατιωτικό, όσο και πολιτικό και διπλωματικό.

Για τον λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω εμβάθυνση αυτών των πρωτοβουλιών και των συμμετοχών της σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με το ΝΑΤΟ και άλλες χώρες. Οι ασκήσεις αυτές σκόπιμο και χρήσιμο είναι να επεκταθούν και σε συνεργασίες με ακαδημαϊκά και ερευνητικά κέντρα, καθώς και start-ups και μη επιχειρήσεις, με οφέλη τόσο θεωρητικά (π.χ. μελέτες για το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον, συνεχής ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της Ελλάδας, εντοπισμός νέων απειλών), όσο και πρακτικά (π.χ. ενίσχυση της συνεισφοράς της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, δημιουργία νέων προγραμμάτων άμυνας και ασφάλειας σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο).

Ακόμα περισσότερο, και ενδεχομένως πιο εις βάθος, αποτελέσματα θα μπορούσαν να εξαχθούν μέσα από τη διεξαγωγή μίας πρωτογενούς μελέτης σε στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, αλλά και διπλωματικούς φορείς της χώρας. Επίσης, θα είχε ενδιαφέρον και η διεξαγωγή μίας μελλοντικής έρευνας που να εξετάζει όχι μόνο τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων τύπου LIVEX, αλλά και ασκήσεων προσομοίωσης και άλλων που εντάσσονται στον ευρύτερο όρο των 'wargames'. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να αποκτηθεί μία πιο συνολική εικόνα για την Ελλάδα ως μικρό κράτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anthony, I., & Sahlin, M. (2020). Maritime disputes in the eastern Mediterranean: Why and why now?. Ανακτήθηκε από: <https://www.sipri.org/commentary/essay/2020/maritime-disputes-eastern-mediterranean-why-and-why-now>
- Appleget, J., Kline, J., & Wirtz, J. J. (2018). Do Wargames Impact Deterrence?. Στο: B. Heuser, T. Heier, & G. Lasconjarias (Eds.), *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (σελ. 27-46). Rome: NATO Defense College.
- Bailes, A.J.K., Thayer, B.A., & Thorhallsson, B. (2016). Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behavior. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, <http://dx.doi.org/10.1080/23802014.2016.1189806>.
- Baldacchino, G., & Wivel, A. (2020). Small states: concepts and theories. Στο: G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the Politics of Small States* (σελ. 2-19). Glos: Edward Elgar Publishing.
- Bashir, S., & Gul, S. (2021). Countering terrorism and reducing strategic uncertainty: Analysing 'shaping' multinational military exercises. *Margalla Papers, II*, 71-83.
- Bellais, R. (2013). Technology and the defense industry: real threats, bad habits, or new (market) opportunities?. *Journal of Innovation Economics & Management*, 2(12), 59-78.
- Bernhardt, J., & Sukin, L. (2021). Joint Military Exercises and Crisis Dynamics on the Korean Peninsula. *Journal of Conflict Resolution*, 65(5), 855-888.
- Blankenship, B., & Kuo, R. (2020). Deterrence and Restraint: Do Joint Military Exercises Escalate Conflict?. Ανακτήθηκε από: http://www.bblankenship.com/uploads/6/6/2/1/66215933/blankenshipkuo_do_military_exercises_escalate_conflict.pdf

- ΓΕΕΘΑ (2022). Ολοκλήρωση Διμερούς Διακλαδικής Άσκησης «ARGO – 22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-dimeroy-diakladikis-askisis-argo-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022α). Ολοκλήρωση Τετραμερούς Αεροναυτικής Άσκησης «EUNOMIA 3-22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tetrameroys-aeronaytikis-askisis-eunomia-3-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022β). Ολοκλήρωση της Πολυεθνικής Άσκησης «HERCULES-22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tis-polyethnikis-askisis-hercules-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022γ). Ολοκλήρωση της Πολυεθνικής Άσκησης με την επωνυμία «POGGIO DART 22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tis-polyethnikis-askisis-me-tin-eponymia-poggio-dart-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022δ). Ολοκλήρωση Πολυεθνικών Ασκήσεων «ΗΝΙΟΧΟΣ 22» και «ΩΡΙΩΝ 22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-polyethnikon-askiseon-iniochos-22-kai-orion-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022ε). Έναρξη Ασκήσεων «ΗΝΙΟΧΟΣ 22» και «ΩΡΙΩΝ 22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/enarxi-askiseon-iniochos-22-kai-orion-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022στ). Πολυεθνική Αεροπορική Άσκηση ΗΝΙΟΧΟΣ 2022. Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/polyethniki-aeroporiki-askisi-iniochos-2022/>
- ΓΕΕΘΑ (2022ζ). Ολοκλήρωση της Πολυεθνικής Άσκησης με την επωνυμία «NIRIIS – 22». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tis-polyethnikis-askisis-me-tin-eponymia-niriis-22/>
- ΓΕΕΘΑ (2022η). Ολοκλήρωση της Πολυεθνικής Άσκησης «VOLFA 2022». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tis-polyethnikis-askisis-volfa-2022/>
- ΓΕΕΘΑ (2022θ). Ημέρα Διακεκριμένων Επισκεπτών DV-DAY της Πολυεθνικής Άσκησης B-9 CJSE-22 «BALKAN SHIELD-22». Ανακτήθηκε από:

<https://geetha.mil.gr/imera-diakekrimenon-episkepton-dv-day-tis-polyethnikis-askisis-b-9-cjse-22-balkan-shield-22/>

ΓΕΕΘΑ (2022ι). Έναρξη της Διμερούς Άσκησης με την επωνυμία «FALCON EYE – 3». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/enarxi-tis-dimeroyis-askisis-me-tin-eponymia-falcon-eye-3/>

ΓΕΕΘΑ (2022ι). Άσκηση Κυβερνοάμυνας του NATO «CYBER COALITION 2022». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/askisi-kyvernoamynas-toy-nato-cyber-coalition-2022/>

ΓΕΕΘΑ (2021). Τετραμερής Αεροναυτική Άσκηση «EUNOMIA 2/2021». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/tetrameris-aeronaytiki-askisi-eunomia-2-2021/>

ΓΕΕΘΑ (2021α). Ημέρα Διακεκριμένων Επισκεπτών (DV-DAY) της Τετραμερούς Άσκησης «HERCULES-21». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/imera-diakekrimenon-episkepton-dv-day-tis-tetrameroyis-askisis-hercules-21/>

ΓΕΕΘΑ (2021β). Άσκηση «NIRIIS-21». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/askisi-niriis-21/>

ΓΕΕΘΑ (2021γ). Ολοκλήρωση Διμερούς Άσκησης «Saudi – Hellenic Joint Exercise 21». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-dimeroyis-askisis-saudi-hellenic-joint-exercise-21/>

ΓΕΕΘΑ (2021δ). Ολοκλήρωση της Άσκησης «FALCON EYE – 2». Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/oloklirosi-tis-askisis-falcon-eye-2/>

ΓΕΕΘΑ (2016). Άσκηση B-9 CJSE-16 “BALKAN SHIELD 2016”. Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/6027-askhsh-b-9-cjse-16-balkan-shield-2016/>

Chairman Of The Joint Chiefs Of Staff Manual (2015). Joint training manual for the Armed Forces of the United States. Ανακτήθηκε από: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/training/cjcs3500_03e%20.pdf?ver=2017-12-29-171247-397

- Comptroller General of the United States (1979). Improving The Effectiveness Of Joint Military Exercises--An Important Tool For Military Readiness. Ανακτήθηκε από: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1122026.pdf>
- Crandall, M. (2014). Soft Security Threats and Small States: the Case of Estonia. *Defence Studies*, 14(1), 30-55.
- Davis, I. (2021). 5. Armed conflict and peace processes in Europe. Ανακτήθηκε από: <https://www.sipri.org/yearbook/2021/05>
- Department of the Army (1997). Army Exercises. Ανακτήθηκε από: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/r350_28.pdf
- Depledge, D. (2020). Train Where You Expect to Fight: Why Military Exercises Have Increased in the High North. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 3(1), 288-301.
- Diplo (2021). Diplomacy of small states. Ανακτήθηκε από: <https://www.diplomacy.edu/topics/diplomacy-of-small-states/>
- Dokos, T. (2007). *Greek security policy in the 21st century*. Athens: ELIAMEP.
- El-Dessouki, A., & Mansour, O. R. (2020). Small states and strategic hedging: the United Arab Emirates' policy towards Iran. *Review of Economics and Political Science*, DOI 10.1108/REPS-09-2019-0124.
- Engman, M. (2018). U.S.-ROK Military Exercises: Provocation or Possibility?. Ανακτήθηκε από: <https://isdpr.eu/content/uploads/2018/03/U.S.-ROK-Military-Exercises-FA.pdf>
- Fletcher, J. D., & Chatelier, P. R. (2000). *An Overview of Military Training*. Virginia: Institute for Defense Analyses.
- Galang, M. A. (2022). Security Pursuits of a Small Power: The Philippines-Japan Strategic Partnership. *Asian Studies: Journal of Critical Perspectives*, 58(1), 37-68.

- Ghosh, P. K. (2015). How beneficial are joint exercises by the military?. Ανακτήθηκε από: <https://www.orfonline.org/research/how-beneficial-are-joint-exercises-by-the-military/>
- Goh, E. (2016). Southeast Asian strategies toward the great powers: still hedging after all these years?. Ανακτήθηκε από: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.554.1497&rep=rep1&type=pdf>
- Grizold, A., Vegiè, V. (2001). Small States and Alliances: The Case of Slovenia. Στο: E. Reiter, & H. Gärtner (Eds.), *Small States and Alliances* (σελ. 145-159). Heidelberg: Physica.
- Gunasekara, S. N. (2015). Bandwagoning, Balancing, and Small States: A Case of Sri Lanka. *Asian Social Science*, 11(28), 212-220.
- Hei Chau, W. C. (2011). Explaining China's Participation in Bilateral and Multilateral Military Exercises. *Security Challenges*, 7(3), 51-69.
- Heuser, B. (2018). Reflections on the Purposes, Benefits and Pitfalls of Military Exercises. Στο: B. Heuser, T. Heier, & G. Lasconjarias (Eds.), *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (σελ. 9-26). Rome: NATO Defense College.
- Heuser, B., & Ruiz Palmer, D. (2018). Introduction. Στο: B. Heuser, T. Heier, & G. Lasconjarias (Eds.), *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (σελ. 1-8). Rome: NATO Defense College.
- Honkanen, K. (2002). *The membership experiences of Denmark, Norway, Hungary and the Czech Republic*. Swedish Defence Research Agency.
- Khera, K. K. (2017). International Military Exercises: An Indian Perspective. *Journal of Defence Studies*, 11(3), 17-40.
- Koga, K. (2018). The Concept of "Hedging" Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy Strategy in East Asia's Power Shift. *International Studies Review*, 20(4), 633-660.

- Kollias, C., & Rafailidis, A. (2003). A survey of the Greek Defence Industry. *Defence and Peace Economics*, 14(4), 311-324.
- Kubai, D. (2022). Military exercises as a part of NATO deterrence strategy. *Comparative Strategy*, 41(2), 155-161.
- Lake, D. A. (2009). *Hierarchy in international relations*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Lesser, I. O., Larrabee, F. S., Zanini, M., & Vlachos-Dengler, K. (2001). *Greece's New Geopolitics*. RAND Corporation.
- Μπότσιου, Κ. (2008). Περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ανακτήθηκε από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/op9906.pdf>
- Macharia, H. M. (2016). The Impact of Military Exercises and Operations on Local Environment. *Journal Of Language, Technology & Entrepreneurship In Africa*, 7(2), 140-152.
- Naftemporiki (2022). Στη διεθνή αεροναυτική άσκηση «Νέμεσις 2022» οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις (βίντεο). Ανακτήθηκε από: <https://www.naftemporiki.gr/politics/1397382/sti-diethni-aeronaytiki-askisi-nemesis-2022-oi-ellinikes-enoples-dynameis-vinteo/>
- National Security And International Affairs Division (1995). Military Capabilities: Stronger Joint Staff Role Needed to Enhance Joint Military Training. Ανακτήθηκε από: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GAOREPORTS-NSIAD-95-109/html/GAOREPORTS-NSIAD-95-109.htm>
- NATO (2022). Exercises & Training. Ανακτήθηκε από: <https://shape.nato.int/exercises>
- NATO (2019). NATO exercises - evolution and lessons learned. Ανακτήθηκε από: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2019-10/REPORT%20137%20DSCFC%2019%20E-%20NATO%20EXERCISES%20EVOLUTION%20AND%20LESSONS%20%20LEARNED.pdf>

- Öncel, R. (2021). *Greece's unlikely compellence. Air force modernization & diplomatic assertiveness*. İstanbul: SETA.
- Παιδή, P. K. (2016). *Theory of International Relations: Small States in the International System*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Πολεμικό Ναυτικό (2022). Πολυεθνική Άσκηση «AEGEAN SEAL 22-I». Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/15447-polyethniki-askisi-aegean-seal-22-i.html>
- Pagoulatos, G. (2002). Greece, The European Union, And The 2003 Presidency. Ανακτήθηκε από: https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2020/08/etud21-en_02-1.pdf
- Panke, D. (2012). Dwarfs in international negotiations: how small states make their voices heard. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(3), 313-328.
- Paul, M. (2015). The Security Dimensions of the Greek Crisis. *European Security & Defence*, November, 17-19.
- Pedi, R. (2020). Small states in Europe as a buffer between East and West. In G. Baldacchino, & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (pp. 168-188). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status. In S. N. Litsas, & A. Tziampiris (Eds.), *The New Eastern Mediterranean* (pp. 151-167). Berlin: Springer.
- Pedi, P., & Sarri, K. (2019). From the 'Small but Smart State' to the 'Small and Entrepreneurial State': introducing a framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond. *Baltic Journal of European Studies*, 9(1), 3-19.
- Plagemann, J. (2022). Small states and competing connectivity strategies: what explains Bangladesh's success in relations with Asia's major powers?. *The Pacific Review*, 35(4), 736-764.

- Plakoudas, S. (2018). Nikiforos-Toxotis: The Rise and Fall of the Greek Doctrine of Extended Deterrence (1994-2000). Στο: B. Heuser, T. Heier, & G. Lasconjarias (Eds.), *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact* (σελ. 227-242). Rome: NATO Defense College.
- Po, S., & Primiano, C. B. (2020). An “Ironclad Friend”: Explaining Cambodia’s Bandwagoning Policy towards China. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 39(3), 444-464.
- PriceWaterHouseCoopers (2021). The Defence Industry in the 21st Century. Ανακτήθηκε από: https://www.pwc.pl/en/publikacje/defence_industry_ads.pdf
- Rickli, J. M. (2008). European small states’ military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325.
- Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for Profit. Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, 19(1), 72-107.
- Šešelgytė, M. (2017). *Small state’s use of the military in foreign policy: The case of Baltic States*. Conference: ‘Small States and the Changing Global Order: New Zealand Faces the Future’ at University of Canterbury, Christchurch, New Zealand, 3-4 June 2017.
- Sitilides, J. (2000). Greece in Southeastern Europe: The New Century. Ανακτήθηκε από: <https://www.wilsoncenter.org/event/greece-southeastern-europe-the-new-century>
- State Department (2022). Integrated Country Strategy. Greece. Ανακτήθηκε από: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/06/ICS_EUR_Greece_Public.pdf
- Steff, R. & Khoo, N. (2014). Hard balancing in the age of American unipolarity: the Russian response to US ballistic missile defense during the Bush administration (2001-2008). *Journal of Strategic Studies*, 37(2), 222-258.
- Telci, I. N., & Rakipoğlu, M. (2021). Hedging as a Survival Strategy for Small States: The Case of Kuwait. *All Azimuth*, 10(2), 213-229.

- Thorhallsson, B., & Bailes, A. J. K. (2017). Do Small States Need ‘Alliance Shelter’? Scotland and the Nordic Nations. Στο: Neal, A. W. (Ed.), *Security in a Small Nation: Scotland, Democracy, Politics* (σσ. 49-75). Open Book Publishers. Ανακτήθηκε από: <http://books.openedition.org/obp/4009>
- Thorhallsson, B., & Steinsson, S. (2017). Small State Foreign Policy. Ανακτήθηκε από: <https://uni.hi.is/baldurt/files/2018/09/Small-State-Foreign-Policy-5404.pdf>
- Walt, S.M. (1987). *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press.
- Wilkins, T. (2008). Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?. *Contemporary Security Policy*, 29(2), 358-383.
- Wolfley, K. (2019). Military Statecraft and the Use of Multinational Exercises in World Politics. Ανακτήθηκε από: https://digitalcommons.usmlibrary.org/usma_research_papers/129
- Wolfley, K. (2018). *Training not to fight: how major powers use multinational military exercises to manage strategic uncertainty*. PhD Thesis, Cornell University.
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2017). Εθνική Αμυντική και Βιομηχανική Στρατηγική. Ανακτήθηκε από: https://www.gdaee.mil.gr/wp-content/uploads/2021/09/%CE%95%CE%91%CE%92%CE%A3_290317.pdf